

370.64
H. GYM
ΙΣΤ. ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ

Γυμνασίου

ΚΑΙ

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Καθηγητού Γυμνασίου

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε' Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Έγκριμένη δια την πενταετίαν 1932 — 1937

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΝΑΤΗ

Τιμάται μετά του βιβλιοσήμου και φόρου δοχ. 30.10

Βιβλίοσημον και Φόρος Αναγκαστ. Δανείου. δοχ. 10.80

Αριθμός έγκριτικής απόφασης $\frac{45411}{17/8/1932}$

Αριθ. άδειας κυκλοφορίας $\frac{38473}{9-5-38}$

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ.,

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑΣ Α. Ε

42—Όδός Σταδίου—42

1933
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ ΚΑΙ
Γραμματέας

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ
Καθηγητής Γραμματικής

8

14-

C17

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε. Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ Α. ΤΑΞΗΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Επιμέλεια δια την έκδοσιν 1907 - 1917

Αυθεντική εγγράφως αποδοθέντα

ΕΠΙΔΟΣΕΙΣ ΕΝΑΘ

1917

169

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"
ΓΕΩΡΓΙΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΙΟΥ & ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ
1917

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΑΝΤ. Ν. ΧΩΡΑΦΑ

ΚΑΙ

ΑΝΤ. Β. ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ

Γυμνασιάρχου

Καθηγητού Γυμνασίου

617

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Ε΄ Π. Χ. ΑΙΩΝΟΣ

ΔΙΑ ΤΗΝ Α΄ ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ

Ἐγκριμένη διὰ τὴν πενταετίαν 1932 — 1937

Ἀριθμὸς ἐγκριτικῆς ἀποφάσεως $\frac{45411/15419}{17/8/1932}$

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΝΑΘΗ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ"

ΙΩΑΝΝΟΥ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΥ & ΣΙΑ Ε. Ε.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Τὰ γνήσια αντίτυπα φέρουν τὴν σφραγίδα τοῦ
Βιβλιοπωλείου τῆς «Ἐστίας».

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

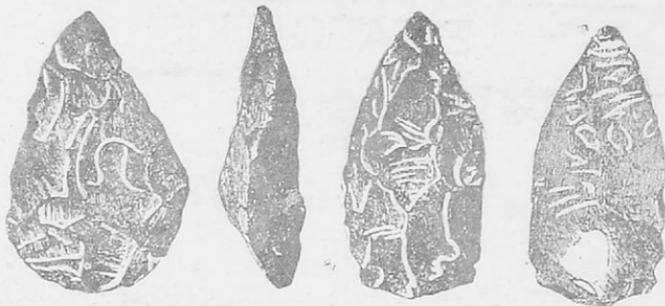
1. Αἱ τέσσαρες ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ βίου του ἐπὶ τῆς γῆς εὐρίσκειτο ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας εἰς ἀγρίαν κατάστασιν. Ἐξῆ ἐντὸς τῶν δασῶν, εἰς τὰς κοιλότητας τῶν δένδρων ἢ ἐντὸς σπηλαίων. Ἐτρέφετο μὲ χόρτα, μὲ καρποὺς καὶ μὲ σάρκας τῶν ζώων, τὰ ὅποια ἐφόνευε. Συνήθως ἦτο γυμνός, ἐτυλίσσετο ὅμως καὶ μὲ τὰ δέρματα τῶν ζώων ποὺ ἐφόνευεν. Ὡς ἐργαλεῖα τέλος καὶ ὡς ὄπλα μετεχειρίζετο ξύλα καὶ λίθους, τοὺς ὁποίους μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου ἔμαθε νὰ ἐπεξεργάζεται. Μόλις δέ, ἀφ' οὗ παρήλθον δεκάδες χιλιετηρίδων, ἐγνώρισεν ὁ ἄνθρωπος τὰ μέταλλα. Τότε ἄρχισε νὰ κατασκευάζῃ ὄπλα καὶ ἐργαλεῖα κατὰ πρῶτον μὲν ἐκ χαλκοῦ, ἔπειτα δὲ καὶ ἐκ σιδήρου. Τὴν πορείαν τοῦ ἀνθρώπου μέσα εἰς τὴν ὁδὸν τῆς προόδου ὀνομάζομεν **πολιτισμὸν**.

Κατὰ ταῦτα ὁ πολιτισμὸς τοῦ ἀνθρώπου διέτρεξε δύο μεγάλας ἐποχάς, τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζε τὰ ἐργαλεῖά του καὶ τὰ ὄπλα του ἀπὸ λίθου καὶ τὴν ἐποχὴν ποὺ κατεσκεύαζεν αὐτὰ ἀπὸ μέταλλον. Ἡ πρώτη ὀνομάζεται **λιθικὴ**, ἢ δευτέρα **μεταλλικὴ** ἐποχὴ. Κάθε μία δὲ ἀπὸ αὐτὰς πάλιν ὑποδιαιρεῖται εἰς δύο ἄλλας. Ἡ λιθικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν **παλαιολιθικὴν**, ἔτε ὁ ἄνθρωπος ἀφῆγεν ἀκατέργαστα τὰ ἐκ λίθου ἐργαλεῖά του, καὶ εἰς τὴν **νεολιθικὴν**, ἔτε ἐλέαινε τὴν ἐπιφάνειαν αὐτῶν. Ἡ δὲ μεταλλικὴ ἐποχὴ ὑποδιαιρεῖται εἰς τὴν τοῦ **χαλκοῦ** καὶ εἰς τὴν τοῦ **σιδήρου**. Ὅθεν αἱ ἐποχαὶ τοῦ βίου τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς γῆς εἶναι τέσσαρες ἢ **παλαιολιθικὴ**, ἢ **νεολιθικὴ**, ἢ τοῦ **χαλκοῦ** καὶ ἢ τοῦ **σιδήρου**.

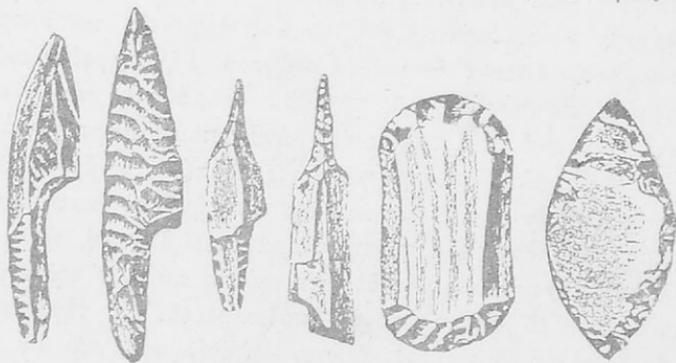
Παλαιολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποὺ ἔγιναν εἰς πολλὰ μέρη τῆς γῆς. Ἐκτελέσθη ἀπὸ τὸν Ἰταλιτὸν Ἐκπαιδευτικὸν Πολιτικὸν

Τὰ ἐργαλεία του εἶναι ἀπὸ σκληρὸν λίθον. Τὰ ἀρχαιότερα ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν σχῆμα ἀμυγδαλοῦ. Κατόπιν κατεσκευάσθησαν καὶ ἐργαλεῖα ἄλλων σχημάτων καὶ ὅπλα, μάχαιραι, ξύστραι, τρυπάνια καὶ αἰχμαὶ ἀκοντίων. Τελευταῖον δὲ κατεσκευάσθη-

Εἰκ. 1. Πρωτογενῆ ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον.

σαν καὶ ἐργαλεῖα ἀπὸ ὀστᾶ καὶ κέρατα ζώων. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι ἀπὸ τῶν χρόνων τούτων ὁ ἄνθρωπος ἤσκει τὴν γλυπτικὴν. Ἐπὶ λίθου καὶ συνηθέστερον ἐπὶ ὀστέων καὶ κερμάτων ζώων (ἰδίως τοῦ τότε ὑπάρχοντος ταρανδοῦ) ἐχάρασσε διαφόρους μορφάς, σπανίως ἀνθρώπων, συνήθως ὅμως ζώων,

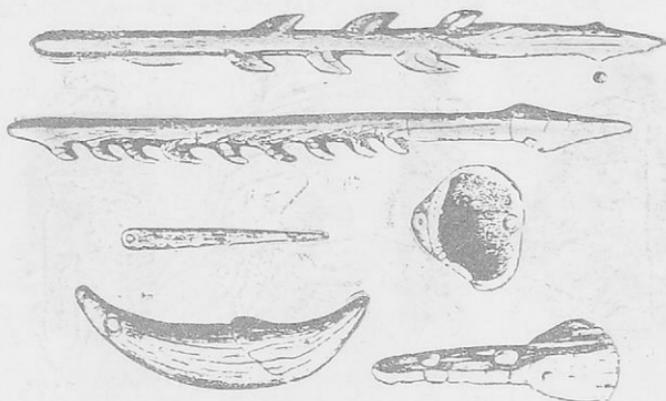

Εἰκ. 2. Ἐργαλεῖα καὶ ὅπλα ἀπὸ σκληρὸν λίθον (2 αἰχμαὶ ἀκοντίων, 2 τρυπάνια, 1 ξύστρα καὶ ἓν πρωτογενὲς ἐργαλεῖον μετασχηματισμένον).

καὶ διάφορα κοσμήματα, ἐνίοτε μάλιστα καὶ ἐξωγράφει αὐτά. Ἐπίσης δὲ κατεσκεύαζε καὶ ἀγαλμάτια. X

Ὁ ἄνθρωπος τῶν χρόνων αὐτῶν δὲν ἐκαλλιέργει τὴν γῆν, οὔτε εἶχεν ἐξημερώσει τὰ ζῷα. Ἐξῆ κυρίως ἀπὸ τὸ κυνήγιον καὶ τελευταίως ἀπὸ τὴν ἀλιείαν. Δὲν εἶχε μόνιμον κατοικίαν ἀλλ' ἐξῆ

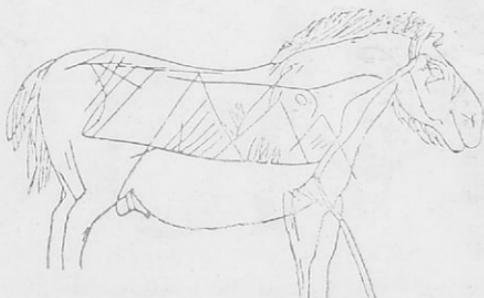
εις υπηνέμους τόπους καί ἐντός σπηλαίων. Ἦτο κατ' ἀρχάς γυμνός, κατόπιν δὲ ἐσκεπάζετο μὲ τὰ δέρματα τῶν ζῴων ποῦ ἐφόρευεν.

Εἰκ. 3. Ἐργαλεῖα, ὄπλα καί κοσμήματα ἀπὸ ὀστέα καί κέρατα ζῴων.

Ὁ παλαιολιθικός ἄνθρωπος πιθανόν νὰ ἦτο καί ἀνθρωποφάγος. Δὲν γνωρίζομεν δὲ καί ἀν ἐλάτρευε θεούς. Ἐθαπτεν ἕμως τοὺς νεκροὺς του εἰς τὸ ἴδιον σπήλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον κατῆκει, κάτω ἀπὸ τὴν ἐστίαν.

Πόσον χρόνον διήρκεσε καί πότε ἔληξεν ἡ παλαιολιθικὴ ἐποχὴ δὲν γνωρίζομεν. Πιθανόν νὰ διήρκεσεν 100.000 ἔτη καί νὰ ἔληξε περίπου 15.000 ἔτη π. Χ.

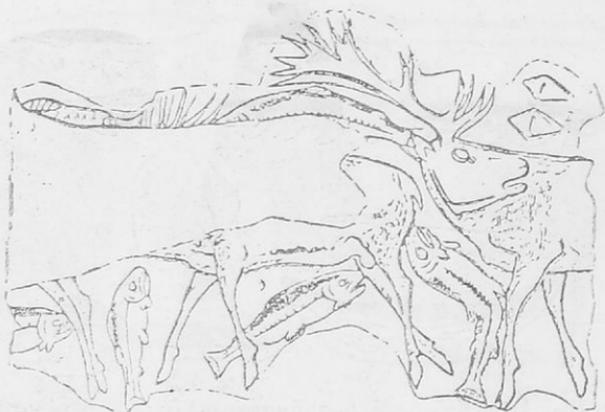

Εἰκ. 4. Ἴππος χαραγμένος εἰς σπήλαιον.

Νεολιθικὴ ἐποχὴ. Τὸν πολιτισμὸν τοῦ νεολιθικοῦ ἀνθρώπου γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ποῦ ἐγίναν εἰς Γαλλίαν, Βέλγιον, Δανίαν, Σουηδίαν καί εἰς τὰς λίμνας τῆς Ἑλβετίας.

Ὁ νεολιθικός ἄνθρωπος ἐξακολοῦθεῖ νὰ κατασκευάζῃ, ὅπως ὁ παλαιολιθικός, ἐργαλεῖα ἐκ λίθου, ἀλλὰ γνωρίζει νὰ λεαίνῃ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

αυτά. Ἐπίσης γνωρίζει νὰ κατασκευάζῃ πολλά ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ σκεύη ἐξ ὀστέων ζώων, πρὸ πάντων δὲ ἐκ κεράτων ἐλάφου καὶ ἐνίοτε ἐκ ξύλου. Ἐπίσης κατασκευάζει ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ μὲ

Εἰκ. 5. Τάρανδος καὶ ἰχθύες χαραγμένοι ἐπὶ ὄστου ταρανδου.

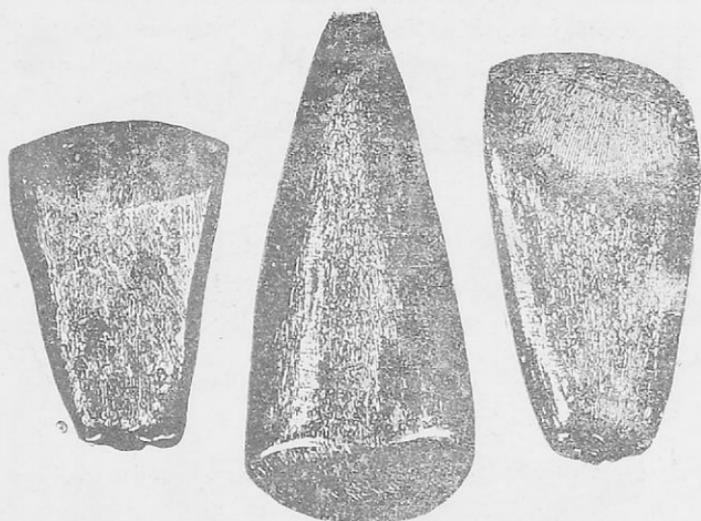
χαραγμένα γεωμετρικὰ σχήματα, ἀλλὰ χειροποίητα καὶ ψηφμένα εἰς τὸ πῦρ τῆς ἐστίας. Δὲν εἰξεύρει ὅμως τὴν γλυπτικὴν τοῦ παλαιολιθικοῦ ἀνθρώπου.

Εἰκ. 6. Βόναςος καὶ τάρανδος χαραγμένοι εἰς σπήλαιον καὶ χρωματισμένοι μὲ χρώματα μαῦρον καὶ κόκκινον.

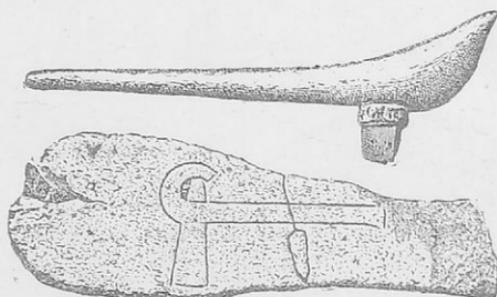
Ὁ νεολιθικὸς ἀνθρώπος ἔχει μόνιμον κατοικίαν. Κατοικεῖ εἰς κόμας καὶ εἰς μερικὰ μέρη κάμνει συνοικισμοὺς ἐντὸς λιμνῶν μὲ οἰκίας στηριγμένας ἐπὶ πασσάλων. Αἱ οἰκίαι του εἶναι ὑπόγειαι ἢ καλύβαι περιφερικαί, ἔπειτα ὅμως καὶ τετράγωνοι, κατασκευασμένοι ἀπὸ πλέγματα ξύλου ἐπενδυμένα μὲ ἐπίχρισμα πηλοῦ. Ἐνεὶ δὲ νεολιθικοῦ εἶναι αἰετὶς τὴν αἶγα, τὸ

πρόβατον, τὸν χοῖρον καὶ τελευταῖον τὸν ἵππον. Ἔχει ἔννοιαν τοῦ θεοῦ καὶ πιστεύει, ὅτι ὁ νεκρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ζῇ εἰς

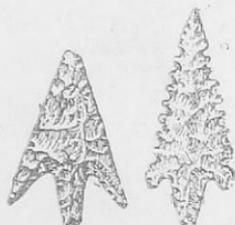

Εἰκ. 7. Πελέκεις λελασμένοι ἐκ λίθου.

τὸν τάφον. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς τάφους θέται ἐργαλεῖα, ἀγγεῖα καὶ ἄλλα προσφιλῆ εἰς τὸν νεκρὸν πράγματα. Ὡς τάφοι ἐχρησίμευον ἢ τὰ σπήλαια, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιοῦν οἱ παλαιολιθῖ-

Εἰκ. 8. Πελέκxς ἐκ λίθου σφηνωμένος εἰς ξύλινον στυλεόν. Πλάξ ἐπὶ τῆς ὁποίας εἶναι χαραγμένος πέλεκxς.

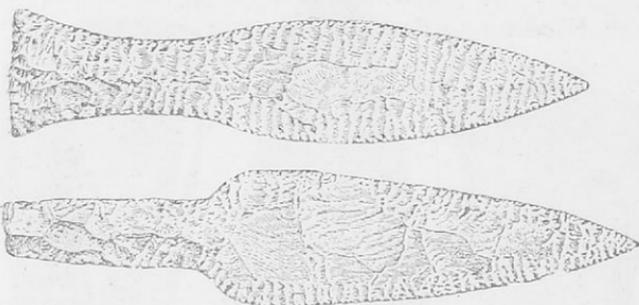

Εἰκ. 9. Αἰχμαὶ βελῶν ἐκ λίθου.

καὶ ἄνθρωποι ὡς κατοικίας, ἢ ἰδιαιτέρα κτίσματα καὶ ἀργότερα μεγάλα μνημεῖα (μεγαλιθικά). Ὁ ἄνθρωπος ἐξακολουθεῖ νὰ εἶναι κυνηγὸς καὶ ἀλιεὺς, ἀλλὰ τὴν εἶναι καὶ ποιητὴν καὶ καλ-

λιεργεῖ δημητριακοὺς καρπούς, ἰδίως τὸν σίτον, τὸ λίνον, τὴν ἄμπελον καὶ πολλὰ ὄπωροφόρα δένδρα.

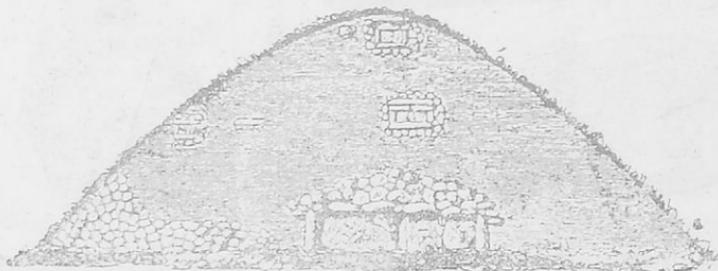
Καὶ τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς ἡ χρονολογία εἶναι δύσκολον γὰ

Εἰκ. 10. Ἐγχειρίδια ἐκ λίθου.

Εἰκ. 11. Μεγαλιθικός τάφος.

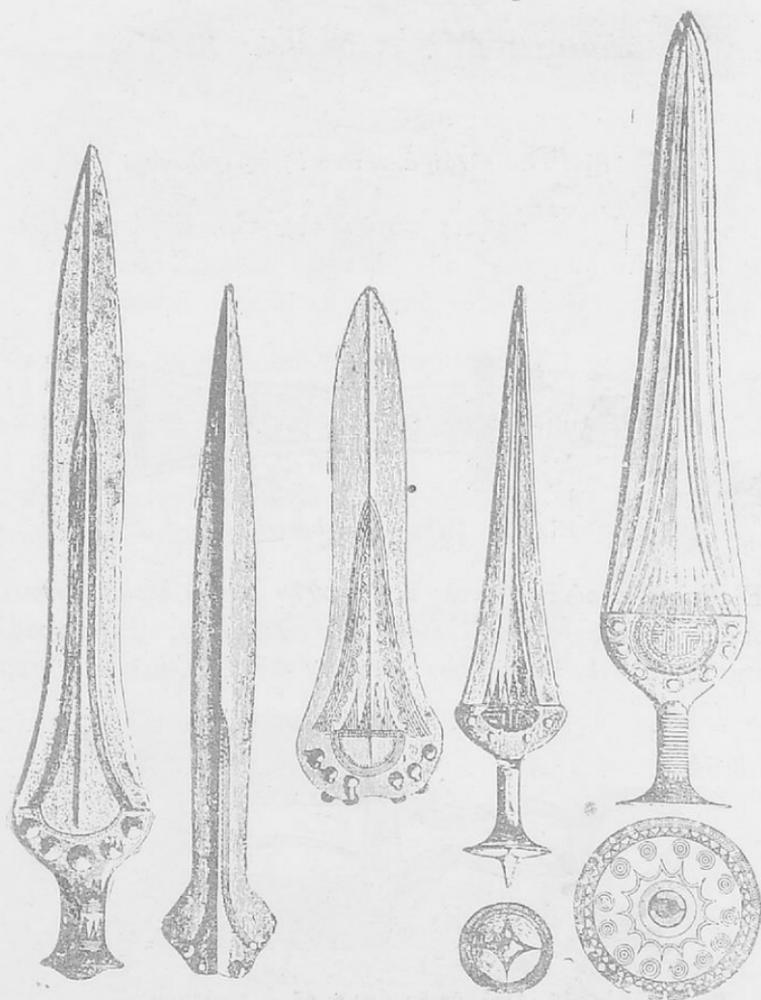

Εἰκ. 12. Τύμβος με τάφον.

ἔρισθη. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἀφ' οὗ ἔληξεν ἡ παλαιολιθική ἐποχή, ἠκολούθησε μεταβατική ἐποχή, ἡ ὁποία διήρκεσεν 8 ἑκατομῆτα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ καθυπὸ λοιπὸν νεολιθικὴ ἐποχὴ ἀρχίζει τὴν 7ην χιλιετηρίδα καὶ λήγει, εἰς μὲν τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὰς χώρας τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ μέσα αὐτῆς καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς βορείου Εὐρώπης ἀκόμη ἀργότερα. J

Εἰκ. 13. Σίφη ἐξ ὀρειχάλκου.

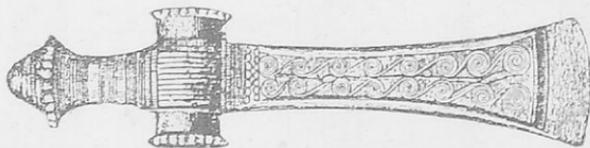
Χαλκῆ ἐποχῇ. Ἐκ τῶν μετάλλων ὃ ἄνθρωπος ἐγνώρισε κατὰ πρῶτον τὸν χαλκόν, συγχρόνως δὲ μὲ αὐτὸν καὶ τὸν χρυσὸν καὶ τὸν ἄργυρον. Ἄλλὰ τὰ πολυτίμα μέταλλα ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, διότι

ἐχρησίμευον μόνον εἰς κατασκευὴν κοσμημάτων. Τὰ ἐργαλεία του, τὰ ὄπλα του καὶ τὰ σκεύη του κατασκεύαζεν ἐκ χαλκοῦ. Διὰ τοῦτο ἡ ἐποχὴ αὐτὴ ὠνομάσθη χαλκῆ ἐποχῆ. Ἐγνώρισαν δὲ τὰ μέταλλα κατὰ πρῶτον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ἀπὸ ἐδῶ δὲ

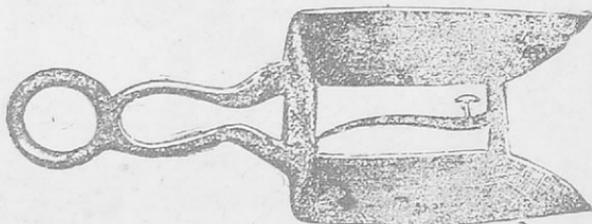
Εἰκ. 14. Αἰχμή ἀκοντίου ἐξ ῥοειχάλκου.

ἔπειτα μετεδόθη ἡ χρῆσις αὐτῶν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ κρητικὸς καὶ ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς, τὸν ὁποῖον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Εἰκ. 15. Πέλεκυς ἐξ ῥοειχάλκου.

Εἰς τὴν Εὐρώπην κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐξακολουθοῦν νὰ κατοικοῦν οἱ ἄνθρωποι εἰς κόμας ἢ εἰς λιμναίους ἐπὶ πασσάλων συνοικισμοῦς. Ἡ ταφὴ τῶν νεκρῶν ἐξακολουθεῖ εἰς μερικὰ

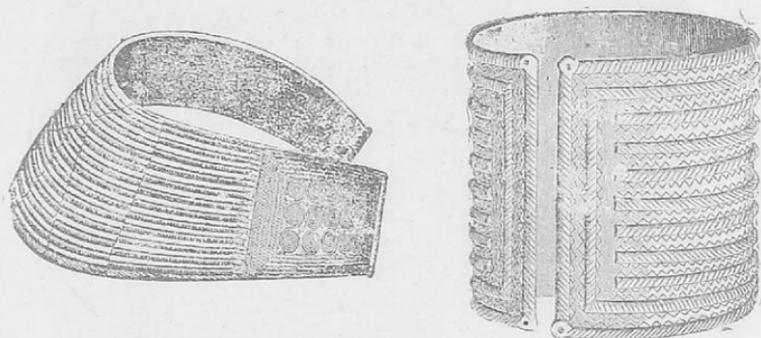
Εἰκ. 16. Διπλοῦν ξυράφιον ἐξ ῥοειχάλκου.

μέρη νὰ γίνεται εἰς μεγαλιθικὰ μνημεῖα, ἀλλὰ μικρότερα ἀπὸ τὰ τῆς νεολιθικῆς, συνήθως δὲ εἰς τάφους μὲ σχῆμα κιβωτίου, τοὺς ὁποίους ἐσχέπαζον μὲ πολὺ χῶμα καὶ ἀπετέλουν τύμβον. Πολλάκις ὅμως ὁ νεκρὸς ἐκαίετο καὶ τότε τὰ ὀστά ἐτίθεντο εἰς μικροὺς τάφους ἐντὸς ὑδρίας. Τὰ πῆλινα ἀγγεῖα εἶναι ὅπως ἠγορεύθη.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

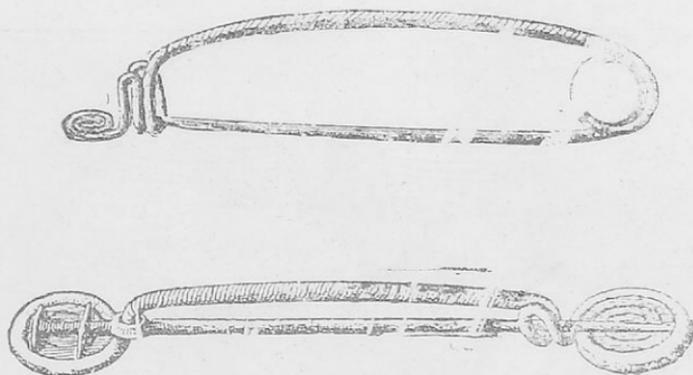
καὶ κατὰ τὴν προηγουμένην ἐποχὴν, μόνον δὲ εἰς τὸ τέλος ἀνα-
φαίνονται ὑδρῖαι προσωπόμορφοι καὶ ἀγγεῖα χυτὰ ἐξ ὀρειχάλ-
κου καὶ ἐνίοτε ἐκ χρυσοῦ μὲ χαραγμένας διακοσμήσεις.

Ἡ χαλκίνη ἐποχὴ ἀρχίζει εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸ

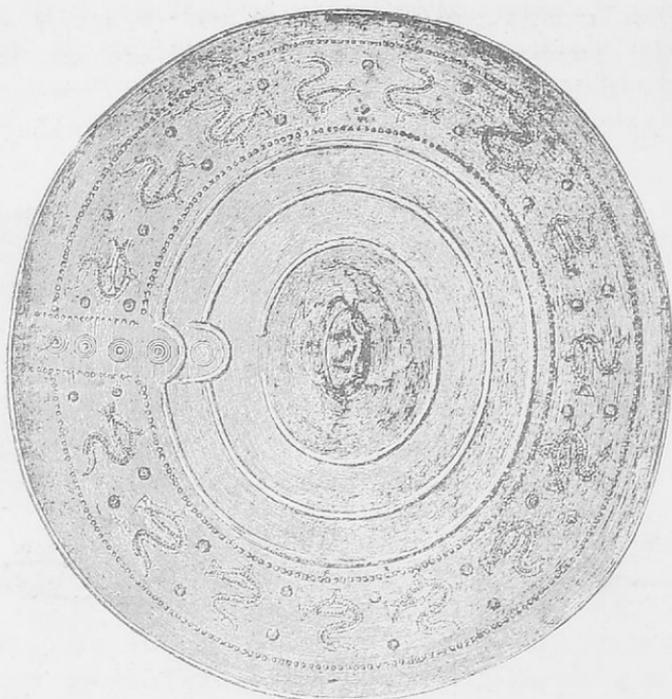
Εἰκ. 17. Χρυσῶν ψέλιον καὶ περιδέσμιον ἐξ ὀρειχάλκου.

Αἰγαῖον ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς 3ης χιλιετηρίδος, εἰς δὲ τὴν Εὐρώ-
πην περὶ τὰ μέσα αὐτῆς, τελειώνει δὲ εἰς ὅλας κατὰ τὰ τέλη
τῆς 2ης χιλιετηρίδος. Μόνον εἰς τὴν βορείαν Εὐρώπην παρετάθη
μέχρι τοῦ 5ου αἰῶνος.

Εἰκ. 18. Πόρπαι.

Σιδηρᾶ ἐποχὴ. Ἡ ἐμφάνις καὶ ἡ ἐπικράτησις τοῦ σιδή-
ρου χαρακτηρίζει τὴν τελευταίαν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ
ἀνθρώπου, τὴν σιδηρᾶν. Ἀρχίζει εἰς μὲν τὰς ἄλλας χώρας ἀπὸ
τοῦ 1000 περίπου ἔτους π. Χ., εἰς δὲ τὴν βορείαν Εὐρώπην ἀπὸ
τοῦ 500. Καὶ τοῦ σιδήρου ἔπος καὶ τὸ πρῶτον καλεσθῆναι τὴν
Ψηφιοποίηθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς εὐ-

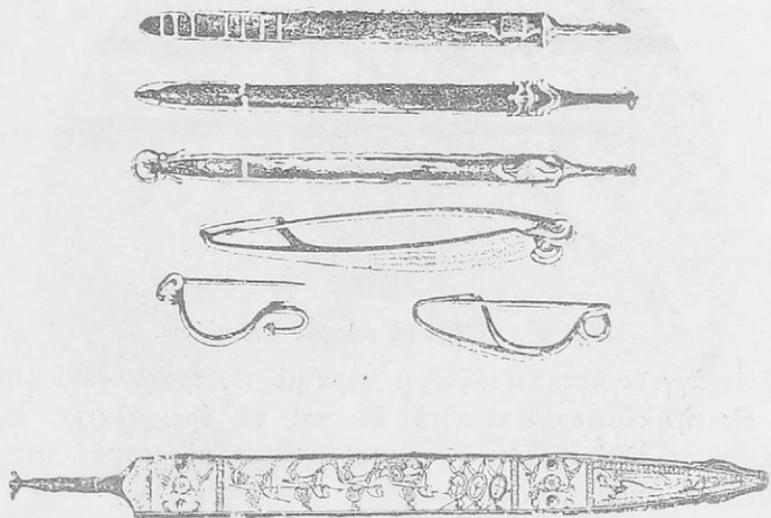

Είκ. 19. Ἄσπις ἐξ ὄρειγάλκου.

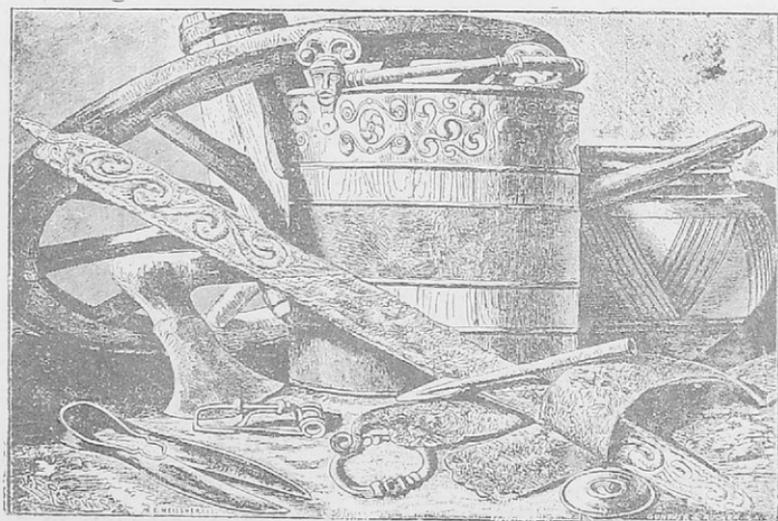

Είκ. 20. Ἀγγεῖα ἐξ ὄρειγάλκου.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ρσεις ὀφείλεται εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέχρι τῶν ἱστορικῶν χρόνων (δηλ. εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἰταλίαν

Εἰκ. 21. Πόρπαι καὶ ξίφη με θήκας.

Εἰκ. 22. Ἀγγεῖα με κοσμήματα φυτόμορφα.

μέχρι τοῦ 7ου αἰῶνος, εἰς δὲ τὴν ἄλλην Εὐρώπην μέχρι τοῦ 1ου αἰῶνος) τὰ ψήφισμα ἦτο ἀπὸ τὸν αὐτὸν τοῦτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς ἡ-

ματα κατασκευάζονται ἐκ σιδήρου. Χαρακτηριστικά δὲ ἔργα αὐτῆς εἶναι ἰδίως τὰ ξίφη, τῶν ὁποίων αἱ θῆκαι εἶναι πολλακίς στολισμένοι με χαραγμένας παραστάσεις, καὶ αἱ πόρπαι. Τὰ

Εἰκ. 23. Κάδος με μορφὰς ἀνθρώπων.

πήλινα ἀγγεῖα κατασκευάζονται τώρα με τὸν τροχὸν καὶ ψήνονται εἰς τὴν κάμινον. Καὶ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ ὀρειχάλκινα ἔχουν κοσμήματα εὐθύγραμμα ἢ καμπυλόγραμμα με μορφὰς πτηνῶν, ζῴων, ἀνθρώπων, φυτῶν.

2. Αἱ ἀνθρώπινοι φυλαὶ καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοί.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ κατοικοῦν ἐπὶ τῆς γῆς, δὲν ὁμοιάζουν μεταξύ των. Διαφέρουν κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὴν κεφαλὴν, τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου, τὸ χρῶμα τῶν ὀφθαλμῶν καὶ κατὰ τὰς τρίχας. Διαφέρουν ἐπίσης κατὰ τὴν γλῶσσαν, τὴν εὐφυΐαν καὶ τὰ αἰσθήματα. Ἀπὸ τὰς διαφορὰς αὐτὰς οἱ κάτοικοι τῆς γῆς χωρίζονται εἰς πολλοὺς ὁμίλους, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζονται **φυλαί**. Αἱ κυριώτεραι φυλαὶ εἶναι αἱ ἑξῆς.

α') ἡ **λευκὴ ἢ ναυκασία**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Εὐρώπην, εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς καὶ εἰς τὰ δυτικὰ τῆς Ἀσίας. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέρμα ὅπως ὅποτε λευκόν, τὴν ῥίνα καὶ τὰ χεῖλη λεπτά, τὴν κόμην μαλακὴν, τὸν πώγωνα ἀφθονον.

β') **κιτρίνη ἢ μογγολικὴ**. — Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν ἀνατολικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Κινέζοι καὶ οἱ Μογγόλοι. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα κίτρινον, τοὺς ὀφθαλμοὺς μικροὺς, τὰ μῆλα τῶν παρειῶν προέχοντα καὶ τὸν πώγωνα ἀραιόν.

γ') ἡ **μαύρη**. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν κεντρικὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς αὐτὴν ἀνήκουν οἱ Αἰθίοπες. Οὗτοι ἔχουν τὸ δέρμα μαῦρον, τὴν

δ') ἡ ἐρυθρά. Αὕτη κατοικεῖ εἰς τὴν Ἀμερικὴν. Οἱ ἀνήκοντες εἰς αὐτὴν ἔχουν τὸ δέσμα χαλκόχρουν, τὴν κόμην ὀμαλὴν καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ ὅμοια μὲ τὰ τῆς κιτρίνης φυλῆς.

Ἐκ τῶν φυλῶν αὐτῶν ἡ μὲν μαύρη καὶ ἡ ἐρυθρὰ δὲν ἀνέ-

Εἰκ. 24. Λευκὴ φυλή.

Εἰκ. 25. Ἐρυθρὰ φυλή.

πτυξαν πολιτισμὸν ἄξιον λόγου, ἡ δὲ κιτρίνη ἀνέπτυξε μὲν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα σπουδαῖον πολιτισμὸν, οὗτος ὅμως παρέμεινε στάσιμος καὶ δὲν ἐπέδρασεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ μόνη φυλή, ποὺ ἀνέπτυξεν ἀληθινὸν πολιτισμὸν, ἐκ τοῦ ὁποῖου προῆλθε καὶ ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς, εἶναι ἡ λευκὴ ἢ καυκασία.

Εἰκ. 26. Κιτρίνη φυλή.

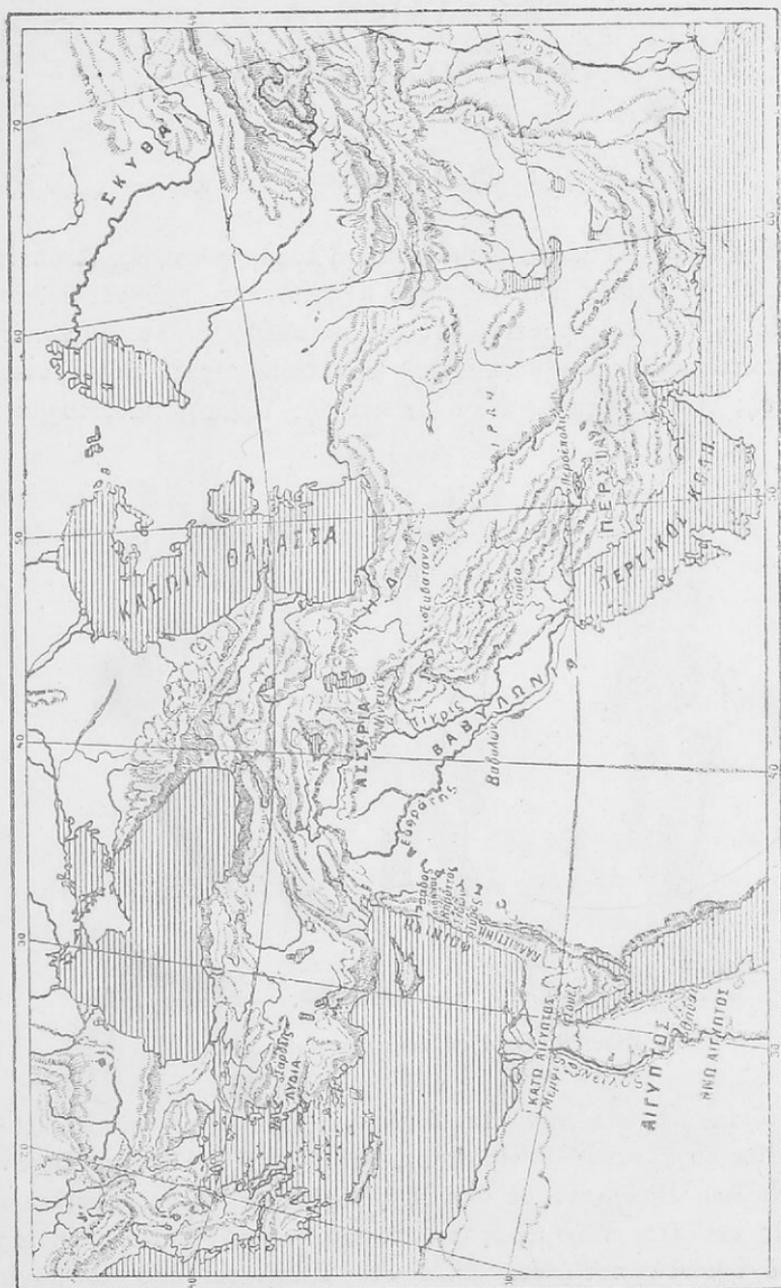

Εἰκ. 27. Μαύρη φυλή.

Ἡ καυκασία φυλή ὡς πρὸς τὴν γλῶσσαν τῶν λαῶν, οἱ ὅποιοι ἀνήκουν εἰς αὐτὴν, διαιρεῖται εἰς πολλὰς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ὑπῆρξαν ἡ ἀρία καὶ ἡ σημιτικὴ. Οἱ ἡμιῖται ἤλθον ἴσως ἀπὸ τῶν ἐσπέρων καὶ ἐπὶ τὴν Ἀραβίαν καὶ ἐξ ἧ-

πλώθησαν εἰς τὴν Αἴγυπτον, τὴν Μεσοποταμίαν, τὴν Συρίαν, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Φοινίκην. Οἱ Ἄριοι κατέβησαν ἴσως ἀπὸ τὰς γύρω ἀπὸ τὸν Καύκασον χώρας καὶ ἐξηπλώθησαν εἰς τὴν δυτικὴν Ἀσίαν καὶ εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Εἰς τοὺς Σημίτας ἀνήκουν οἱ Αἰγύπτιοι, οἱ Χαλδαῖοι, οἱ Ἀραβες, οἱ Ἰουδαῖοι, οἱ Φοίνικες. Εἰς τοὺς Ἄριους ἀνήκουν οἱ Ἰνδοί, οἱ Πέρσαι, οἱ Ἕλληγες, οἱ Ἰσπανοί, οἱ Γερμανοί, οἱ Σκανδιναβοί, οἱ Σλαῦοι, οἱ Κέλται.

Ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς στηρίζεται βεβαίως εἰς τὸν ἀρχαῖον ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Ἄλλ' ἐπειδὴ οὗτος κατὰ τὴν πρώτην του ἀνάπτυξιν παρέλαθε πολλὰ στοιχεῖα παρὰ τῶν Αἰγυπτίων, Βαβυλωνίων καὶ τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου, οἱ ὅποιοι εἶχον πολιτιστῆ πολὺ πρὸ τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἀνάγκη, πρὶν εἰσελθῶμεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἱστορίαν, νὰ ἴδωμεν τὰς προδόους, πού εἶχον κάμει οἱ λαοὶ οὗτοι, πρὶν ἐμφανισθῶν οἱ Ἕλληγες.

Είγ. 28. Χάρτης τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

ΟΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΟΙ ΛΑΟΙ

1. Οί Αιγύπτιοι.

Ἡ χώρα. Αἴγυπτος ὀνομάζεται ἡ εὐφορὸς κοιλάς, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀφρικῆς πλησίον τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Νείλου. Ἡ κοιλάς αὐτὴ ἐκτείνεται εἰς μῆκος 880 χιλιομέτρων μεταξὺ δύο ὄρσειρων, τῆς Ἀραβικῆς πρὸς ἀνατολὰς καὶ τῆς Λιβυκῆς πρὸς δυσμὰς,

Εἰκ. 29. Θεοὶ με κεφαλὴν ἀνθρώπου.

διασχίζεται δὲ ὑπὸ τῶν βραχιόνων καὶ διαρύγων τοῦ Νείλου. Ἀρχαῖος συγγραφεὺς, ὁ Ἡρόδοτος, ὀνομάζει τὴν Αἴγυπτον δῶρον τοῦ Νείλου. Πράγματι δὲ ἔλη ἡ εὐφορία τῆς χώρας ὀφείλεται εἰς τὰς κατ' ἔτος πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ αὐτοῦ, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἡ γῆ ἔχει μόνον ποτίζεται, ἀλλὰ καὶ λιπαίνεται ἀπὸ τὸ παχὺ στρώμα ἰλύος, ποὺ ἀφήνουν εἰς αὐτήν.

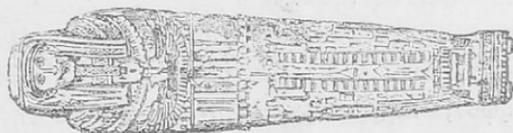
Οἱ κάτοικοι. Οἱ Αἴγύπτιοι ἀνήκον εἰς τὴν φυλὴν τῶν Σημιτῶν, ἤλθον δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τοῦ Σουέξ καὶ ἐδῶ ἀνεμείχθησαν μετ' ἄλλους βορειοαφρι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κανικούς λαούς. Κατ' ἀρχάς οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν διηρημένοι εἰς πολλὰς ἡγεμονίας ἀνεξαρτήτους, ἔπειτα ὅμως συνηνώθησαν καὶ ἐσχημάτισαν δύο χωριστὰ βασίλεια, τὸ τῆς κάτω καὶ τὸ τῆς ἄνω Αἰγύπτου. Τὰ δύο αὐτὰ βασίλεια τὴν 3ην περίπου χιλιετηρίδα

Εἰκ. 30. Θεοὶ με κεφαλὴν ζῴου.

π. Χ. συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως **Μήνη**. Ἡ Αἴγυπτος τότε ἐφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμὴν. Τὸ κράτος τῆς ἐπεξετάθη μέχρι τῆς Φοινίκης, Παλαιστίνης καὶ Κύπρου. Τὸ ἐμπόριόν τῆς καὶ ἡ ναυτιλία τῆς ἤκμασαν πολὺ. Εὗρίσκετο δὲ εἰς

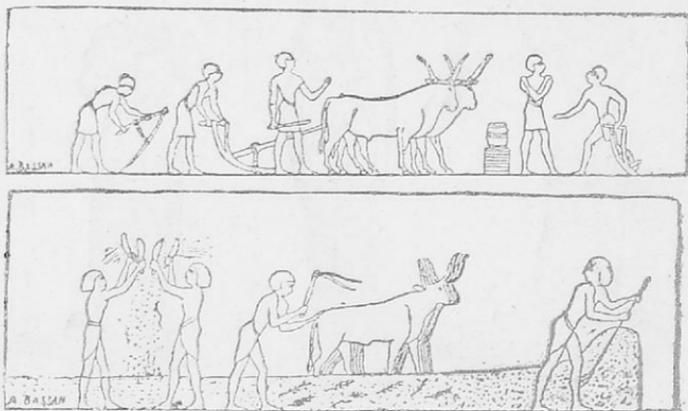
Εἰκ. 31. Φέρετρον μούμιος.

σχέσεις με τοὺς λαοὺς τοῦ Αἰγαίου καὶ ἰδίως με τοὺς Κρήτας. Ἐθασίλευσαν δὲ εἰς τὴν Αἴγυπτον μέχρι τοῦ 525, ὅτε κατεκτήθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, 26 δυναστεία· βασιλέων με πρωτεύουσαν κατ' ἀρχάς μὲν τὴν Μέμφιν εἰς τὴν κάτω Αἴγυπτον, ἔπειτα δὲ τὰς Θήβας εἰς τὴν ἄνω Αἴγυπτον.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ Θρησκεία. Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἓνα θεὸν δημιουργόν, εὐεργετικόν καὶ παντογνώστην, τὸν ἥλιον. Οὗτος ἔχει σύζυγον καὶ υἷόν, οἱ ὅποιοι εἶναι καὶ αὐτοὶ θεοί. Ὅλοι οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τοὺς τρεῖς αὐτοὺς θεοὺς, ἀλλὰ δὲν τοὺς ὠνόμαζον μὲ τὰ ἴδια ὀνόματα, ἀλλὰ διαφορετικὰ εἰς διαφόρους πόλεις.

Τὰ συνηθέστατα ὀνόματα τοῦ πατρὸς ἦσαν Φθᾶ, Ἄμμων, Ὅσιρις, Ρᾶ, τῆς μητρὸς Ἴσις, τοῦ υἱοῦ Ὄρος. Ἄλλ' ἔπειτα,

Εἰκ. 32. Σκηναὶ γεωργίας (ἄνω καλλιέργειας ἀγροῦ
κάτω ἄλωνίσματος σίτου).

Ἰδίως ἀφ' οὗ οἱ Αἰγύπτιοι συνηνώθησαν εἰς ἓν κράτος, οἱ κάτοικοι ἐκάστης πόλεως ἐθεώρησαν τοὺς μὲ ἄλλα ὀνόματα θεοὺς τῶν ἄλλων πόλεων, ὡς διαφορετοὺς ἀπὸ τοὺς ἰδικούς των καὶ ἐδέχθησαν αὐτοὺς ὡς ἄλλους θεοὺς. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ θεοὶ τῶν Αἰγυπτίων ἐπολλαπλασιάσθησαν.

Οἱ Αἰγύπτιοι παρίστανον τοὺς θεοὺς των συνήθως μὲ μορφήν ἀνθρωπίνην. Πολλάκις ὅμως, ἐπειδὴ εἰς ἕκαστον θεὸν ἦτο ἀφιερωμένον ἓν ζῷον, παρίστανον τοὺς θεοὺς των μὲ τὴν μορφήν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ἀνθρώπου καὶ κεφαλὴν ζῴου ἢ μὲ σῶμα ζῴου καὶ κεφαλὴν ἀνθρώπου. Τοιαῦτα ἀφιερωμένα εἰς τοὺς θεοὺς ζῷα ἦσαν ὁ σκαρβαῖος διὰ τὸν Φθᾶ, ὁ ἰέραξ διὰ τὸν Ὄρον, ὁ βοῦς διὰ τὸν Ὅσιριν, ὁ κριὸς διὰ τὸν Ἄμμωνα κλπ.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον δὲν παύει νὰ συνδέεται μὲ τὸ σῶμα καὶ ὅτι, ὅταν τοῦτο σαπῇ, καταστρέφεται καὶ ἡ ψυχὴ. Διὰ νὰ διατηροῦν λοιπὸν τὰ σώ-

ματα τῶν νεκρῶν, τὰ ἐταρίχευον καὶ τὰ ἔκκριναν μούμιαις καὶ
τὰ ἐτοποθέτουσαν εἰς τάφους, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἢ ὑπόγειοι ἢ σκαμ-
μένοι εἰς τὰ λιθινὰ καὶ ἀρχαῖα ὄρη. Οἱ ὑπόγειοι τάφοι, ὅταν

Α	ΑΑΑ	ΑΑ	Α	Α	Α
Β	ΒΒ	ΒΒ	Β	ΒΒ	Β
Γ	ΓΓ	Λ	Γ	Γ	Γ.Γ
Δ	Δ	ΔΔ	Δ	ΔΔ	Δ
Ε	ΕΕΕ	ΕΕ	Ε	ΕΕ	Ε
Υ	ΥΥ	ΥΥ	Υ	Υ	Υ.Υ
Ζ	ΖΖ	Ι	Ζ		Ζ
Η	ΗΑΗΗ	ΗΗ	Η		Η
Θ	ΘΘ	ΘΘ	Θ		
Ι	ΙΙ	Ι	Ι		Ι
Κ	ΚΚΚ	ΚΚ	Κ	Κ	Κ
Λ	ΛΛ	ΛΛ	Λ	Λ	Λ
Μ	ΜΜ	ΜΜ Μ	Μ	Μ	Μ
Ν	ΝΝΝ	ΜΝΝ	Ν	Ν	Ν
Ξ	ΞΞΞ	ΞΞ	Ξ	ΞΞ	Ξ
Ο	Ο	ΟΟ	Ο	ΟΟ	Ο
Π	ΠΠΠ	ΠΠ	Π	ΠΠ	Π
Φ	ΦΦ	ΦΦ	Φ	ΦΦ	Φ
Χ	ΧΧ	Χ+	Χ	ΧΧ	Χ
Ρ	ΡΡ	ΡΡ ΡΡ	Ρ	ΡΡ	Ρ
Υ	ΥΥ				
Τ	ΤΤ	ΧΤ	Τ	ΥΤ	Τ

Αἰγυπτιακὸν Φοινικικὸν Ἑλληνικὸν Λατινικὸν

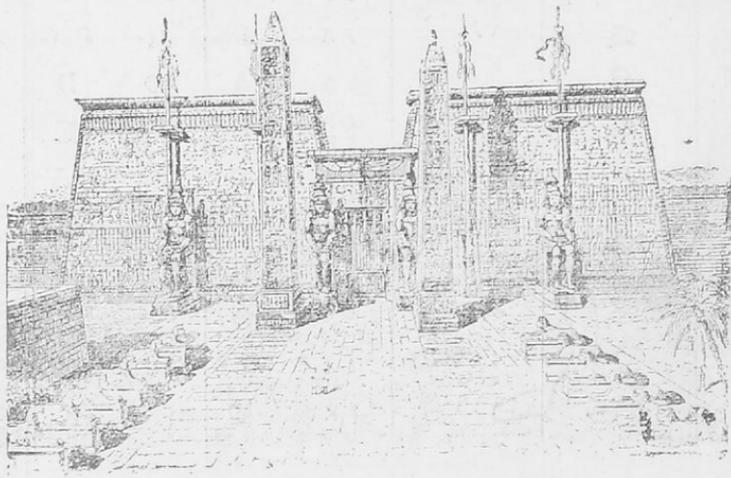
Εἰκ. 33. Ἀλφάβητοι.

ἀνήκον εἰς βασιλεῖς ἢ ἐπισήμους, ἐσκεπάζοντο μὲ τὰς περιφή-
μους πυραμίδας.

Τὸ πολίτευμα καὶ αἱ καινουργικαὶ τάξεις τὸ πολίτευμα
ἠφιστοποίηθη ἀπὸ τοῦ Ἰστίτουτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

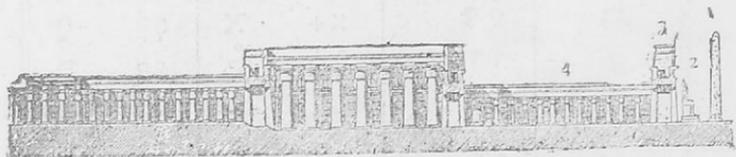
τῶν Αἰγυπτίων ἦτο κληρονομικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς ὀνομαζόμενος Φαραὼ ἔθεωρεῖτο ὡς υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἡλίου καὶ ἐτιμᾶτο ὡς θεός.

Τὸν βασιλεῖα περιεστοίχιζεν ἀριστοκρατία, ἣ ἔποια εἶχεν ὅλα τὰ ἀξιώματα καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν τάξιν τῶν πολεμιστῶν. Οἱ πο-

Εἰκ. 34. Πρόσοψις Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

λεμισταὶ ἔξω ἀπὸ τὰ κτήματα, τὰ ὅποια παρεχώρει εἰς αὐτοὺς ὁ βασιλεὺς. Ἀλλὰ μεγαλυτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς δύναμιν εἶχεν ἡ τάξις τῶν ἱερέων. Οὗτοι ἦσαν ἰσχυροί, διότι ἐκαρποῦντο τὸν μεγάλου πλοῦτον τῶν ναῶν καὶ διότι ἔθεωροῦντο ὡς σοφοί. Αἱ δύο αὐτὰ τάξεις, τῶν ἱερέων καὶ τῶν πολεμιστῶν, ἦσαν προ-

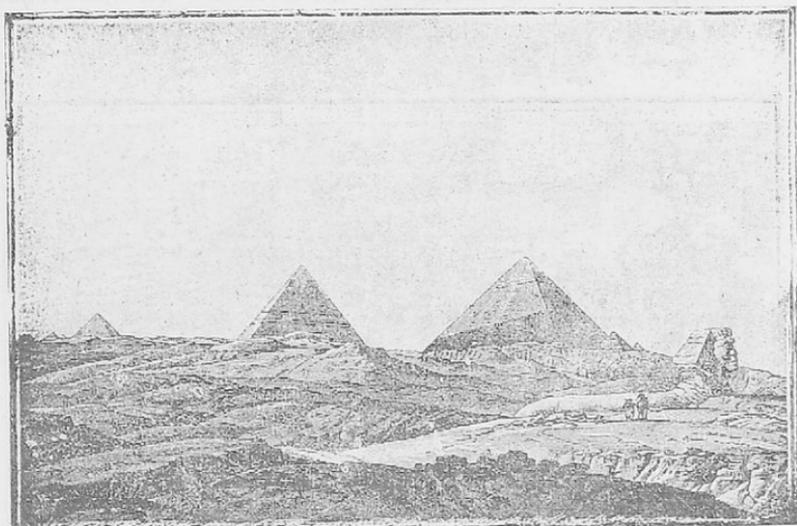

Εἰκ. 35. Τομὴ κατὰ μῆκος Αἰγυπτιακοῦ ναοῦ.

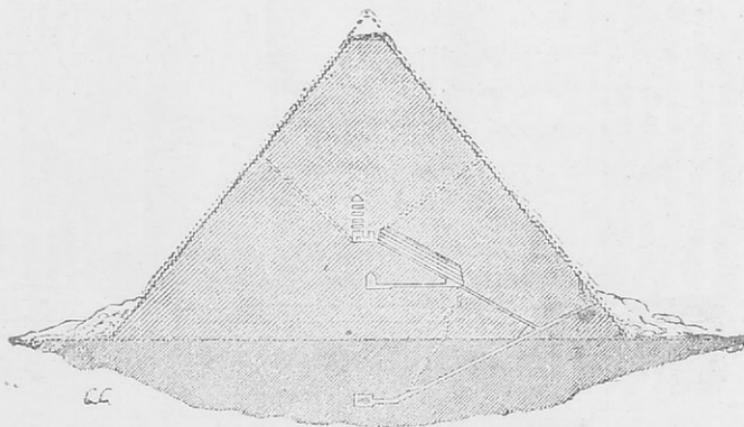
νομιοῦχοι καὶ ἰδιοκτῆται ἕλης τῆς Αἰγύπτου. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰργάζοντο χάριν αὐτῶν, οἱ μὲν περισσότεροι ὡς ἀγρόται βουλοπάροικοι, μερικοὶ δὲ ὡς ἔμποροι καὶ τεχνῖται.

Γεωργία, βιοτεχνία, ἐπιστήμαι. Οἱ Αἰγύπτιοι 3500 ἔτη π. Ἀψηφιστοῦ ἦρθε ἀπὸ τοῦ Νεπίτου ἡ Εὐρωπαϊκῆς Πολιτικῆς. Ἐπιγραφαὶ καὶ

τὰ ἐργαλεῖα, τὰ ὁποῖα εὗρέθησαν εἰς τοὺς τάφους των, δείκνυουν, ὅτι ἐγνώριζον νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν μὲ ἄροτρον, τὸ ὁποῖον ἐσύρετο ἀπὸ βοῦς, νὰ σπείρουν καὶ νὰ θερίζουν τὸν σῖτον καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὴν ἄμπελον καὶ παράγουν οἶνον.

Εἰκ. 36. Αἱ τρεῖς μεγάλοι πυραμίδες καὶ Σφίγξ.

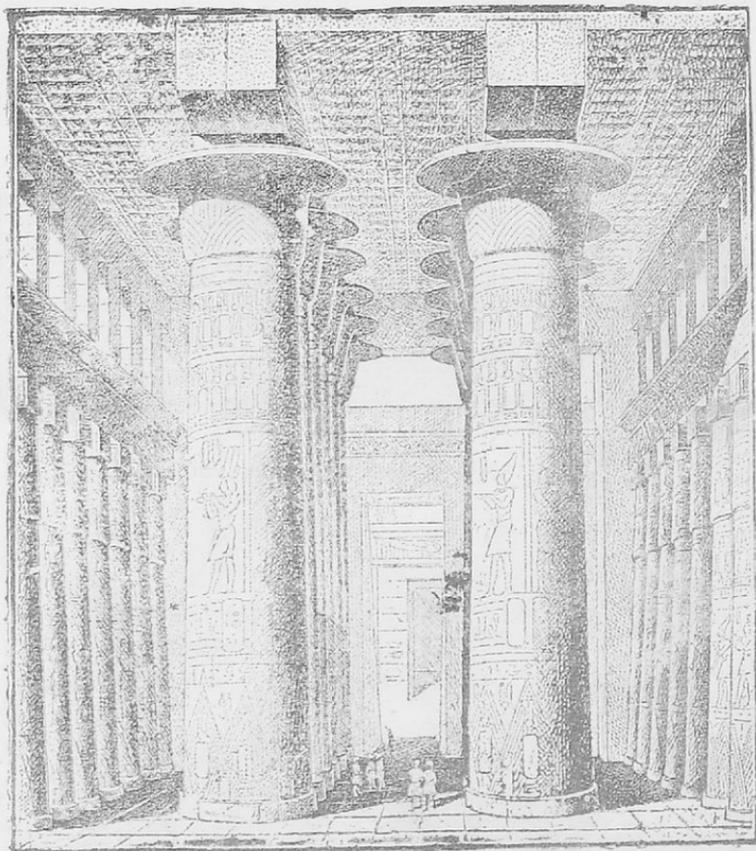

Εἰκ. 37. Τομή πυραμίδος Χέοπος.

Ἐπίσης ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων αἱ περισσότεραι ἐκ τῶν τεχνῶν. Ἡ ὕφαντική, ἡ βαφικὴ, ἡ κατεργασία τῶν μετάλλων, ἡ θαλοῦργία, ἡ ξυλογλυπτική καὶ ἄλλαι ἔφθασαν εἰς Ψηφιοποίηθη ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πολλήν τελειότητα. Ἐκ τῶν ἐπιστημῶν ἀνεπτύχθησαν ἡ ἰατρικὴ καὶ ἡ ἀστρονομία συνοφασμένοι ὅμως μὲ τὴν θρησκείαν, ὡς καὶ πολλὰ γεωμετρικὰ γνῶσεις. Τὸ ἀστρονομικὸν ἔτος ἐκ 365 ἡμερῶν ἦτο γνωστὸν εἰς αὐτοὺς.

Οἱ Αἰγύπτιοι ὠσαύτως πρῶτοι ἐπενόησαν τὴν κατασκευὴν τοῦ χάρτου ἐκ παπύρου καὶ ἐγνώριζον νὰ γράφουν μὲ σημεῖα,

Εἰκ. 38. Ὑπόστυλος αἴθουσα.

τὰ ὅποια διορίζονται *ιερογλυφικά*. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦσαν εἰκόνες ζῶων, φυτῶν καὶ ἀντικειμένων καὶ κατ' ἀρχὰς ἡ παρουσία τῶν ἰδίων τῶν ἀντικειμένων ἢ ἐσυμβόλιζον διαφόρους ἐννοίας (ἄνθρωπος χορεύων = χαρὰ), ἔπειτα ὅμως ἐδήλωνον ἢ τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν ἢ τὴν ἀρχικὴν λέξιν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

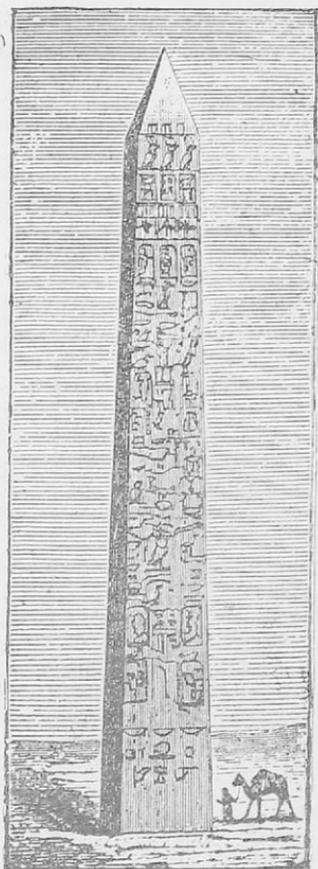
Τὰ μνημεῖα τῶν Αἰγυπτίων. Ἀπὸ τῆς καλῆς τέχνης οἱ Αἰγύπτιοι ἐκαλλιέργησαν πρὸ πάντων τὴν ἀρχιτεκτονικὴν. Ἄλλ' οἱ Αἰγύπτιοι κυρίως δὲν οἰκοδόμουν διὰ τοὺς ζῶντας, ἀλλὰ διὰ τοὺς θεοὺς καὶ διὰ τοὺς νεκροὺς. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν περιωρίζετο εἰς τοὺς ναοὺς καὶ τοὺς τάφους.

Οἱ ναοὶ τῶν μᾶς καταπλήττουν μὲ τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν στερεότητά τωι, εἶναι δὲ δύο εἰδῶν, κτιστοὶ καὶ σκαλιστοὶ εἰς

Εἰκ. 39. Ἀγάλματα αἰγυπτιακά.

βράχους. Ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσις καὶ τῶν δύο ἦτο ἡ ἴδια. Ἐπειτα ἀπὸ ἀλλεπαλλήλους αὐτὰς μὲ διάφορα οἰκήματα καὶ στοᾶς καὶ πυλῶνας στολισμένους μὲ πύργους, ὀβελίσκους, σφίγγας καὶ ἀγάλματα βασιλέων, ὑπῆρχεν αἴθουσα διηρημένη μὲ στύλους εἰς τρία μέρη καὶ εἰς τὸ βάθος ἄλλη αἴθουσα σκοτεινὴ, ὅπου ἦτο τοποθετημένον τὸ ἀγαλμα τοῦ θεοῦ. Οἱ τοῖχοι καὶ οἱ κίονες ἦσαν στολισμένοι μὲ ἀνάγλυφα καὶ ἱερογλυφικά, τὰ ὅποια παρίστανον κατορθώματα βασιλέων καὶ τελετὰς τῶν θεῶν.

Εἰκ. 40. Ὀβελίσκος.

Οἱ τάφοι των, ὅπως καὶ οἱ ναοὶ των, εἶναι δύο εἰδῶν σκαλιστοὶ εἰς τὸν βράχον καὶ κτιστοί, αἱ λεγόμεναι πυραμίδες.

Καὶ εἰς τοὺς δύο τὸ δωμάτιον τῶν νεκρῶν εἶναι μακρὰν τῆς εἰσόδου εἰς τὸ ἄκρον διαδρόμων, δωματίων καὶ φρεάτων. Αἱ πυραμίδες, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσον ὡς τάφοι τῶν βασιλέων, ἦσαν τεράστιαι. Τοιαῦται εἶναι ἡ τοῦ Χέοπος, ἡ τοῦ Κεφρήνος καὶ ἡ τοῦ Μυκερίνου.

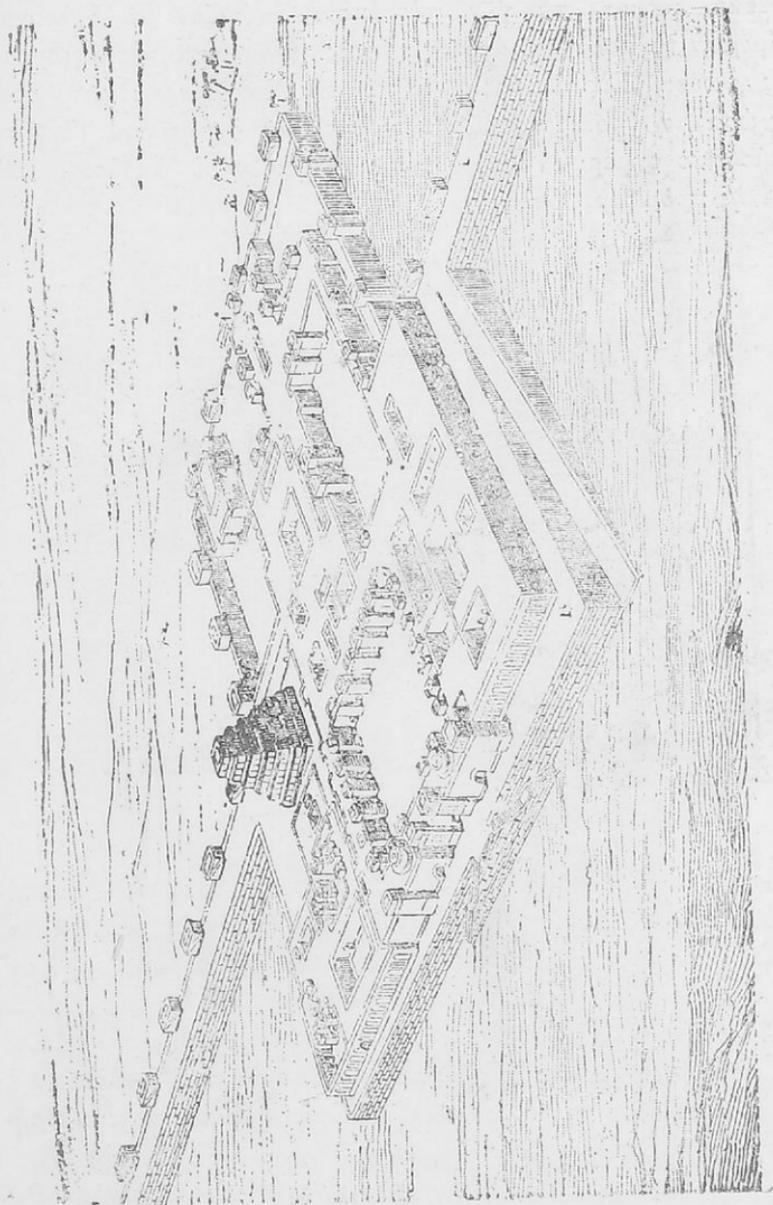
Ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ τῶν Αἰγυπτίων ἦσαν βοηθητικαὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Οἱ ναοὶ καὶ οἱ τάφοι ἐστολίζοντο μὲ ἀγάλματα, οἱ δὲ τοῖχοι ἐσκεπάζοντο μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις. Ἀγάλματα δὲ καὶ ἀνάγλυφα ἦσαν χρωματισμένα. Ἀλλὰ τὰ ἀγάλματα ἔχουν τοὺς βραχίονας καὶ τὰ σκέλη συνενωμένα μὲ τὸ σῶμα.

2. Οἱ Χαλδαῖοι.

Ἡ χώρα. Ἐκ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τῆς Ἀρμενίας πηγάζουν ὄο μεγάλοι ποταμοί, ὁ Τίγρης πρὸς ἀνατολὰς καὶ ὁ Εὐφράτης πρὸς δυσμὰς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς μὲν ῥέουσιν ὁ εἰς πλησίον τοῦ ἄλλου, κατόπιν ὅμως ὁ Εὐφράτης λοξοδρομεῖ καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπομακρύνονται, ἐπὶ τέλους ὅμως, πρὶν φθάσουν εἰς τὴν θάλασσαν, συνεννοῦνται πάλιν. Ἡ χώρα, ἡ ὁποία διαρρέεται ἀπὸ τοὺς δύο τούτους ποταμούς, ὀνομάζεται **Μεσοποταμίᾳ**. Εἰς αὐτὴν βρέχει σπανίως καὶ ἡ θερμότης εἶναι μεγάλη. Ἄλλ' οἱ ποταμοὶ ποτίζουσι αὐτὴν μὲ αὐλάκας καὶ κάμνουσι τὸ ἔδαφος τῆς τὸ εὐφορώτατον τοῦ κόσμου.

Οἱ κάτοικοι. Ἡ Μεσοποταμίᾳ ἀρχαιότατα κατοικεῖτο ὑπὸ Φηγιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λαῶν ἀγνώστου προελεύσεως, τῶν Σουμερίων. Κατόπιν ἐπέδραμον εἰς τὴν χώραν λαοὶ σημιτικοί, οἱ Ἀκάδιοι, οἱ ὁποῖοι

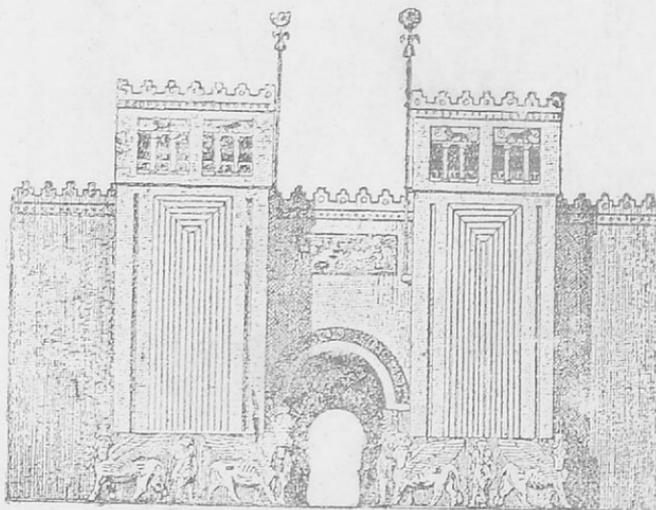

Εἰκ. 41. Ἀσσυριακὰ ἀνάκτορα.

ἀπόθησαν τοὺς Σουμερίους εἰς τὸ νότιον τῆς χώρας, πλησίον εἰς τὰς ἐκβολὰς τῶν ποταμῶν. Ἐκ τῆς ἀναμείξεως Ἀκαδίων ἠφησιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτου Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

καὶ Σουμερίων προήλθεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ταύτης, τὸν ὁποῖον ὀνομάζομεν **Χαλδαίους**.

Οἱ Χαλδαῖοι κατέκων εἰς πόλεις μὲ ὠργανωμένην διοίκησιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν, τὴν ὁποίαν ἐπότιζον μὲ διώρυγας, ἐξετίμησαν δὲ πολὺ καὶ ἀνέπτυξαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστημονικὰς γνώσεις. Εἰς τὸ βόρειον μέρος τῆς Χαλδαίας, εἰς τὴν ὄρεινὴν χώραν, ἣ ὁποία δεσπόζει τῆς ἀριστερᾶς ὀχθῆς τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ (τὸ σημερινὸν Κουρδιστάν) κατέκων οἱ Ἀσσύριοι, λαὸς συγγενῆς πρὸς τοὺς Χαλδαίους.

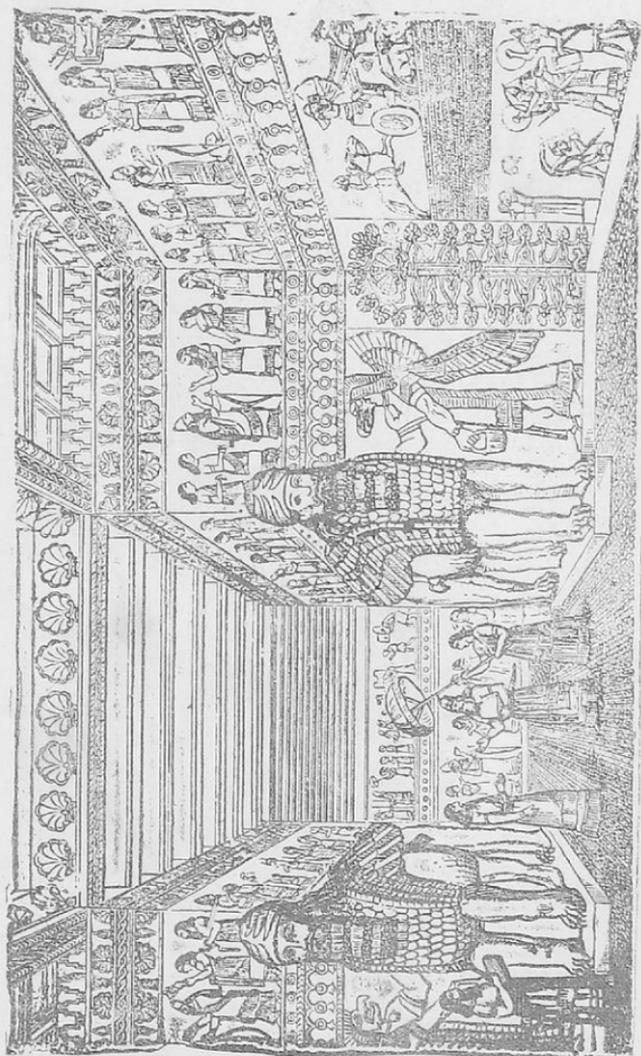

Εἰκ. 42. Εἴσοδος ἀνακτόρου.

Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἔνεκα τῆς ἀφρορίας τοῦ ἐδάφους ἐπροσπάθουν νὰ ζοῦν εἰς βάρος τῶν γειτόνων των καὶ ἐγέναν λαὸς κατακτητικὸς, τοῦ ὁποῖου ἡ κυριωτέρα ἀσχολία ἦτο ὁ πόλεμος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Μεσοποταμία διημέθη εἰς δύο χώρας. Τὸ νότιον μέρος ὀνομάσθη Βαβυλωνία ἐκ τῆς πρωτεύουστος του Βαβυλώνης, τὸ βόρειον Ἀσσυρία. Εἰς τὸν πολιτισμὸν τῶν Χαλδαίων ἡ τέχνη τοῦ πολέμου ἦτο ἔργον τῶν Ἀσσυρίων, αἱ τέχναι τῆς εἰρήνης ἔργον τῶν Βαβυλωνίων.

Τὸ πολίτευμα καὶ τῶν δύο χωρῶν εἶναι ἡ ἀπολυταρχικὴ βασιλεία. Ὁ βασιλεὺς εἶναι ἀπόλυτος κύριος τῶν ὑπηκόων του. Κατ' ἀρχὰς ἤγκασε τὸ κράτος τῆς Βαβυλωνίας, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξηριάτο καὶ ἡ Ἀσσυρία, ἰδίως ἐπὶ βασιλείῳ **Χαμουραβί** Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

(2000 π. Χ.). Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἕως οἱ Ἀσσύριοι βασιλεῖς ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν τοὺς Βαβυλωνίους καὶ ἐκυρίευσαν τὴν Βαβυλώνα. Ἐκτοτε ἀρχίζει ἡ λαμπρότης.

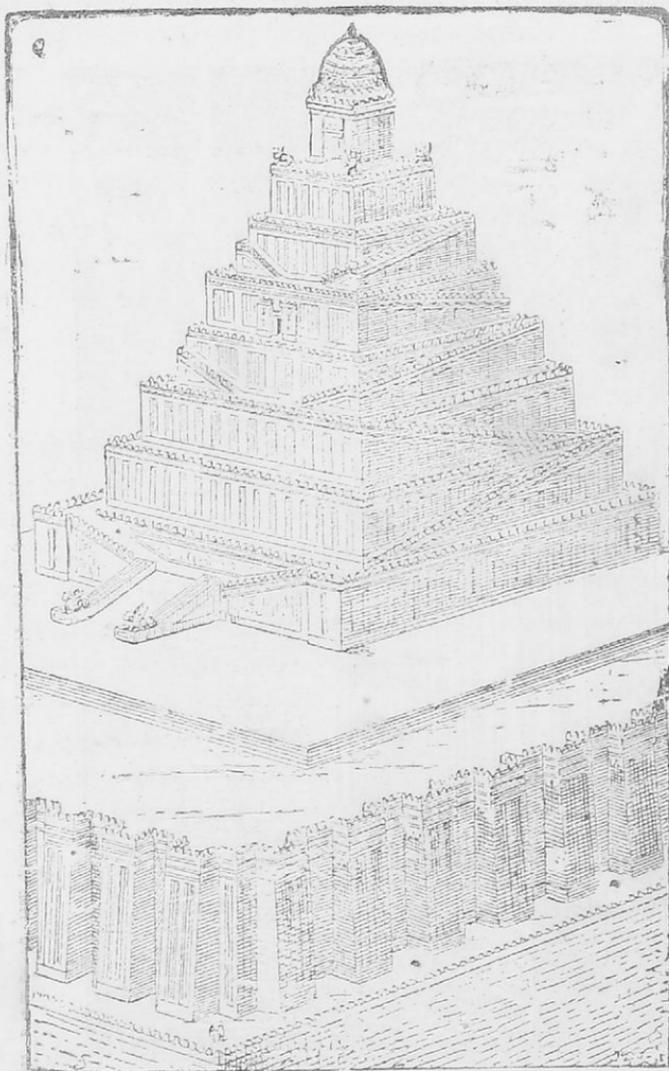

Εἰκ. 43. Αἴθουσα ἀνακτόρων.

τῆς νέας πρωτεύουσας τῶν Ἀσσυρίων Νινευὶ (παράδοσις Νίνου καὶ Σεμιράμιδος). Μεγάλοι δὲ βασιλεῖς αὐτῆς κατέκτησαν ἀπὸ τοῦ 9ου αἰῶνος τὴν Φοινίκη, τὴν Παλαιστίνην καὶ τὴν Αἴγυπτον.

Ἀπὸ τοῦ 700 π. Χ. ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῆς Ἀσσυρίας. Κατὰ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πρῶτον ὁ βασιλεὺς τῶν Αἰγυπτίων Ψαμμίτιχος Α' ἀπέτιναξε τὸν ἀσσυριακὸν ζυγόν. Ἐπειτα (606) οἱ Βαβυλώνιοι ἐπανεστά-

Εἰκ. 44. Ναὸς ἀσσυριακός.

τησαν καὶ ἐνωμένοι μὲ τοὺς Μήδους κατέκτησαν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ διεμοίρασαν τὴν χώραν τῶν. Οἱ Μῆδοι ἔλαβον ὅλην τὴν πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Ἰγγρητος χώραν. Οἱ Βαβυλώνιοι ἔλαβον ὅλην τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐκτοτε ἀκμάζει τὸ νέον Βαβυλωνιακὸν κράτος, τὸ ὁποῖον ἐπὶ **Ναβουχοδονόσορος** ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἀκμήν. Ἐπ' αὐτοῦ οἱ Βαβυλώνιοι ἐνίκησαν τοὺς Αἰγυπτίους καὶ ὑπέταξαν ὅλην τὴν Συρίαν, τὴν Φοινίκην καὶ τὴν Παλαιστίνην.

Ἡ θρησκεία Ἡ θρησκεία καὶ τῶν Ἀσσυρίων καὶ τῶν Βαβυλωνίων ἦτο ἡ ἰδία Ἐπίστευον ὅτι ὁ κόσμος ἦτο γεμάτος ἀπὸ δαίμονας, οἱ ὅποιοι περιεφέροντο περίξ τῶν ἀνθρώπων διὰ τὰ τοὺς βλάπτουν. Διὰ τὰ ἀποτρέπουν αὐτοὺς ἐζήτουν τὴν βοήθειαν τῶν **μάγων**, οἱ ὅποιοι μὲ μαγικοὺς λόγους εἶχον τὴν δύναμιν τὰ ἐκδιώκουν τοὺς δαίμονας Ἐπίστευον προσέτι ὅτι ὑπάρχει ζεῦγος θεῶν, ἄρρην (ἥλιος), ὃ ὁποῖος ὠνομάζετο ὑπὸ μὲν τῶν Βαβυλωνίων **Βῆλος**, ὑπὸ δὲ τῶν Ἀσσυρίων **Ἀσσοῦρ**, καὶ ἡ θήλεια (σελήνη). Κατωτέρους θεοὺς ἐθεώρουν τὰ ἄστρα. Εἰς τοὺς θεοὺς τῶν οἱ Χαλδαῖοι ἀνήγειρον ναοὺς, ἀληθῆ ἄστεροσκοπεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ ἱερεῖς (μάγοι) παρηκολούθουν τὰς κινήσεις τῶν ἄστρον καὶ προέλεγον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὰ μέλλοντα. **Χ**

Ἡ τέχνη. Οἱ Χαλδαῖοι ἔκτιζον τείχη διὰ τὰς πόλεις τῶν ἐσχυρὰ φρούρια διὰ τοὺς βασιλεῖς καὶ ὑψηλοὺς πύργους διὰ τοὺς θεοὺς. Εἰς αὐτὰ δὲ παρουσιάζεται ἡ τέχνη τῶν. Ἐπειδὴ εἰς τὴν Βαβυλωνίαν λίθοι δὲν ὑπῆρχον ἔκτιζον μὲ πλίνθους καὶ τὴν παράδοσιν αὐτὴν ἠκολούθησαν καὶ εἰς τὴν Ἀσσυρίαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν ἦτο ὀγκώδης χωρὶς κίονας καὶ αἱ οἰκοδομαὶ τῶν εἶχον σχήματα γεωμετρικά. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως καταλλήλου ξυλείας διὰ τὴν στέγην, κατεσκευάζον τὰ κτίριά τῶν καμαρωτὰ μὲ πλίνθους, αἱ ὅποιοι προεξείχον βαθμιαίως.

Τὰ τείχη τῶν εἶχον πάχος μέχρις 25 μέτρων καὶ ἐπροστατεύοντο μὲ τάφρον. Ὁ περίβολος εἶχε σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ αἱ ὁδοὶ τῆς πόλεως ἦσαν παράλληλοι ἢ κάθετοι ἢ μίαν πρὸς τὴν ἄλλην.

Τὰ ἀνάκτορα ἀπετέλουν φρούριον ἰδιαιτέρον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. Εἶχον σχῆμα ὀρθογωνίου καὶ ἀπετελοῦντο ἐξωτερικῶς μὲν ἀπὸ τείχη ὑψηλὰ μὲ πύργους καὶ πύλας μεγαλοπρεπεῖς, ἐσωτερικῶς δὲ ἀπὸ πολλὰς αὐλὰς, αἱ ὅποιοι εἶχον γύρω δωμάτια καὶ αἰθούσας θολωτὰς μὲ μεγάλας θύρας καὶ χωρὶς παράθυρα.

Οἱ ναοὶ ἦσαν πύργοι μὲ ἐπτὰ πατώματα ἀπερωμέγα εἰς **Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς**

τοὺς 7 πλανήτας. Τὸ τελευταῖον πάτωμα ἦτο ὁ ναὸς τοῦ θεοῦ σκεπασμένος με̄ τροῦλλον ἐπίχρυσον. Τὸ ὕψος των ἐφθανε τὰ 100 μέτρα.

Ἔνεκα τῆς μεγάλης χρήσεως τῆς πλίνθου εἰς τὰς οἰκοδομὰς εἶχεν ἀναπτυχθῆ πολὺ ἡ **κεραμευτική**. Κατεσκευάζον πλίνθους ὠμάς, ψημένας καὶ σμαλτωμένας. Ἐπίσης ἦτο ἀνεπτυγμένη καὶ ἡ **γλυπτική**. Ἐπειδὴ διέθετον μόνοι μαλακὸν λίθον, ἐσκάλιζον διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων των κολοσσιαῖα ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα. Τὰ ἀγάλματα παρίστανον πτερωτοὺς ταύρους, δαίμονας καὶ βασιλεῖς. Τὰ ἀνάγλυφα σκηγὰς ἐκ τοῦ βίου τῶν βασιλέων, τελετὰς θρησκευτικὰς, ἐπεισόδια τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου.

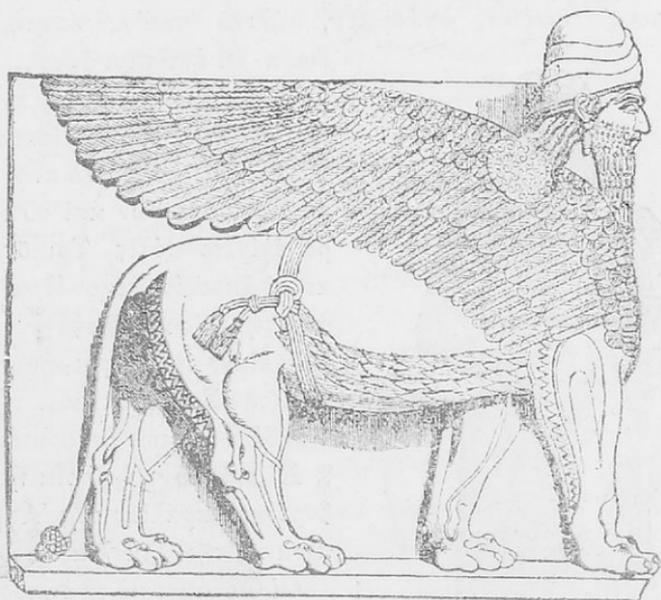
Ἡ ἐπιστήμη. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χαλδαίων παρετήρουν τὰ ἄστρα διὰ νὰ προβλέπουν τὰ μέλλοντα. Ἔνεκα τούτου ἀνεπτυξάν τὴν **ἀστρονομίαν** καὶ τὴν **μαθηματικὴν ἐπιστήμην**, καὶ εἰς αὐτὰς ἔγιναν διδάσκαλοι ὅλων τῶν δυτικῶν ἐθνῶν. Διέκριναν τοὺς πλανήτας ἀπὸ τοὺς ἀπλανεῖς ἀστέρας. Ἰσπελόγησαν τὰς ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης καὶ ἐφεῦρον τὸ ἡλιακὸν ὠρολόγιον. Ἐφεῦρον τὰ μέτρα τοῦ χρόνου, τοῦ μήκους καὶ τοῦ βάρους. Διήρουν τὸ ἔτος εἰς μῆνας, ἡμέρας, ὥρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεῦτερα, τὴν ἐβδομάδα εἰς ἑπτὰ ἡμέρας, τὸν κύκλον εἰς μοῖρας, πρῶτα λεπτὰ καὶ δεῦτερα.

Ἡ γραφὴ τῶν Χαλδαίων εἶναι ἡ λεγομένη **σφηνοειδής**. Παρήχθη καὶ αὐτῇ, ὅπως καὶ ἡ τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ εἰκόνων. Ἄλλὰ τὰ σημεῖα αὐτῆς παρεμορφώθησαν καὶ ἔλαβον σχῆμα σφηνῶν, ἐπειδὴ ὡς γραφικὴν ὕλην μετεχειρίζοντο τὸν μαλακὸν πηλὸν τῶν πλίνθων, τὰς ὁποίας ἔπειτα ἔσφηνον.

8. Οἱ Φοίνικες.

Ἡ χώρα. Φοινίκη λέγεται ἡ στενὴ λωρὶς μεταξὺ τῆς θαλάσσης τῆς Συρίας καὶ τῆς ὑψηλῆς ὄρσειρας τοῦ Λιβάνου. Κατὰ μήκος τῆς βραχυῶδους αὐτῆς ἀκτῆς ἀκρωτήρια καὶ νῆσοι σχηματίζουσι φυσικοὺς λιμένας. Εἰς τούτους οἱ Φοίνικες εἶχον ἰδρύσει τὰς πόλεις των. Ἡ Τύρος καὶ ἡ Ἄραδος ἦσαν κτισμέναι ἐπὶ μικρῶν νήσων. Αἱ ἄλλαι, Βηρυττός, Σιδὼν κλπ., εὗρίσκοντο ἐπὶ τῆς ἠπείρου. Τὸ ἄγονον τῆς χώρας, ἡ θέσις αὐτῆς καὶ ἡ ἄφθονος ξυλεία τῶν πλησίον ὄρεων ἔκαμαν τοὺς Φοίνικας θαλασσινοὺς καὶ ἐμπόρους.

Οι κάτοικοι. Οί Φοίνικες ἦσαν λαός σημιτικῆς φυλῆς, ἤλθον δὲ εἰς τὴν χώραν τῶν ἐκ τῆς Μεσοποταμίας καὶ θρησκείαν εἶχον ὁμοίαν μὲ τὴν τῶν Χαλδαίων. Οἱ Φοίνικες δὲν ἀπετέλεσαν ποτὲ ἐν κράτος. Κάθε πάλις ἦτο ἀνεξάρτητος. Διὰ τὰς κοινὰς ὑποθέσεις ἔμωσ ἔστελλον ἀντιπροσώπους κατ' ἀρχὰς μὲν εἰς τὴν Σιδῶνα ἀπὸ δὲ τοῦ 13ου αἰῶνος εἰς τὴν Τύρον. Οἱ Φοίνικες ἐπίσης δὲν ἦσαν λαός πολεμικός. Διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν κατὰ

Εἰκ. 45. Πτερωτὸς ταῦρος.

σειρὰν εἰς τοὺς κατακτητὰς Αἰγυπτίους, Ἀσσυρίους, Βαβυλωνίους, Πέρσας.

Ἡ ναυσιπλοῖα καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Φοινίκων. Οἱ Φοίνικες, ἀν καὶ ἦσαν πολὺ μικρὸς λαός, διεδραμάτισαν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρχαιότητος πολὺ σπουδαῖον πρόσωπον. Ἰδικόν των πολιτισμὸν δὲν ἀνέπτυξαν, ἀλλὰ ὡς ναυτικοὶ καὶ ἔμποροι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Χαλδαίων.

Ὀδηγούμενοι ἀπὸ τὸν πολικὸν ἀστὲρα ἐταξίδευον εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ ἀγοράζοντες ἀπὸ κάθε λαὸν τὰ ἐμπορεύματά του ἐπώλουν εἰς αὐτὸν τὰ τῶν ἄλλων χωρῶν. Προσέτι: δὲ ἐτόλμων

αὐτοῦ τὸν λατινικὸν ἀλφάβητον. Οὕτως ὁ φοινικικὸς ἀλφάβητος ἔγινε τὸ ὀρμητήριον τῆς γραφῆς ὄλων τῶν πολιτισμένων λαῶν.

4. Οἱ Μικρασιατικοὶ λαοί.

Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν πρὸ τοῦ τρισχιλίστου ἔτους π. Χ. κατῴκουν λαοὶ τῆς καυκασίας φυλῆς (ἀνατολικῶς Πισίδαι, Λυκαόνιαι, Κίλικες, Ἰσαυροὶ, Καππαδόκαι, Χετίται· δυτικῶς Λυδοί, Κᾶρες, Λύκιοι), οἱ ὅποιοι δὲν ἀνήκον οὔτε εἰς τὴν ἀρίαν οὔτε εἰς τὴν σημιτικὴν οἰκογένειαν. Οἱ λαοὶ δὲ οὗτοι καὶ ἰδίως οἱ δυτικοὶ φαίνεται ὅτι πολὺ ἐνωρὶς ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, εἰς τὴν Κρήτην καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Ἐκ τῶν μικρασιατικῶν λαῶν κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα π.Χ. ἐπρόκοψαν πολὺ οἱ Χετίται.

Οἱ Χετίται ἴδρυσαν κράτος ἰσχυρὸν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Χίταν ἐπὶ τοῦ Ἄλως ποταμοῦ (πλησίον εἰς τὸ χωρίον Μπαγάζκιοῦ). Κατόπιν δὲ ἐξέτειναν τὸ κράτος των ὄχι μόνον εἰς Μ. Ἀσίαν, ἀλλὰ καὶ πέραν τοῦ Ταύρου εἰς τὴν Συρίαν καὶ ἔγιναν ἐπικίνδunami εἰς τοὺς Αἰγυπτίους καὶ εἰς τοὺς Ἀσσυρίους. Εἰς τοὺς Χετίτας δὲ ὀφείλεται ἡ ἐξασθένεισι καὶ τῶν δύο μεγάλων τούτων κρατῶν. Ἦλθον δὲ οἱ Χετίται εἰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι τότε εὕρισκοντο εἰς τὴν ἀκμὴν των. Τὸ χετιτικὸν ὅμως τοῦτο κράτος δὲν διατηρήθη πολὺ.

Ἄριοι (Φρύγες καὶ Βιθυνοὶ) ἐκ Θράκης πιεσθέντες ἀπὸ τοὺς Θράκας, οἱ ὅποιοι ἦλθον ἐξ Ἰλλυρίας, διεπέρασαν εἰς Μ. Ἀσίαν καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Φρυγίαν καὶ τὴν Βιθυνίαν (τότε φαίνεται ὅτι κατεστράφη καὶ ἡ ὀμηρικὴ Τροία). Τὸ χετιτικὸν κράτος τότε κατελύθη, οἱ δὲ μικρασιατικοὶ λαοὶ ἐτράπησαν πρὸς Ν., ἐσταμάτησαν ὅμως εἰς τὴν Συρίαν, διότι ἐνίκηθησαν ὑπὸ τῶν Αἰγυπτίων,

Ἀργότερα, τὸν 8ον αἰῶνα, Κιμμέριοι ἐκ Κριμαίας εἰσέβαλον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Καταπολέμησαν τοὺς Ἀρμένιους, ὑπέταξαν τοὺς Φρύγας, κατόπιν δὲ ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ βασιλείου τῶν Λυδῶν, τὸ ὅποιον εἶχε σχηματισθῆ παρὰ τὸν Ἄλυν. Καὶ ἐνίκησαν μὲν τὸν βασιλέα αὐτοῦ Γύγγη, ὑπὸ τῶν διαδόχων ὅμως αὐτοῦ ἐνίκηθησαν. Ἐκτοτε τὸ βασίλειον τῶν Λυδῶν μὲ πρωτεύουσαν τὰς Σάρδεις (7ος αἰῶν) ἔγινε πολὺ ἰσχυρὸν. Ἐξέταθη ἀπὸ τοῦ Ἄλως
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου. Κατόπιν δὲ ὁ βασιλεὺς αὐτοῦ **Κροῦσος**, περίφημος εἰς τοὺς Ἕλληνας διὰ τὸν μέγαν πλοῦτόν του, συνεπλήρωσε τὴν κατάνκτησιν τῶν εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας ἑλληνικῶν ἀποικιῶν, ἡ ὁποία εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τῶν προκατόχων του. Τὸ λυδικὸν κράτος κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπέκτησε καὶ ἔξωδον πρὸς τὸ Αἴγατον.

5. Οἱ Μῆδοι καὶ οἱ Πέρσαι.

Ἡ χώρα. Μεταξὺ τοῦ Τίγρητος καὶ τοῦ Ἰνδοῦ, τῆς Κασπίας θάλασσης καὶ τοῦ Περσικοῦ κόλπου ἐκτείνεται ἡ χώρα τοῦ Ἰράν. Ἐψηλὰ ὄρη περιβάλλουν αὐτήν, τὸ δὲ κλίμα της εἶναι τραχύ καυστικὸν τὸ θέρος καὶ παγερὸν τὸν χειμῶνα. Τὴν χώραν αὐτήν ἀπὸ τῶν παλαιωτάτων χρόνων κατόικουν φυλαὶ ἄριαναί. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων δύο ἔγιναν ὀνομασταί, οἱ Μῆδοι πρὸς δυσμὰς καὶ οἱ Πέρσαι πρὸς ἀνατολάς.

Οἱ Μῆδοι. Ἡ Μηδία ἦτο διηρημένη εἰς κόμας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κάθε μία τὸν ἡγεμόνα της. Ἐκ τούτων εἰς, ὁ **Δηϊόκης**, τὸν ἴσον αἰῶνα κατώρθωσε νὰ συνενώσῃ ὅλας τὰς κόμας καὶ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ζυγὸν τῶν Ἀσσυρίων, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ Μηδία εἶχεν ὑποταχθῆ. Ὁ Δηϊόκης ἔκτισε τὴν πόλιν Ἐκδάτανα καὶ ἔκαμεν αὐτὴν πρωτεύουσάν τοῦ νέου κράτους τῆς Μηδίας.

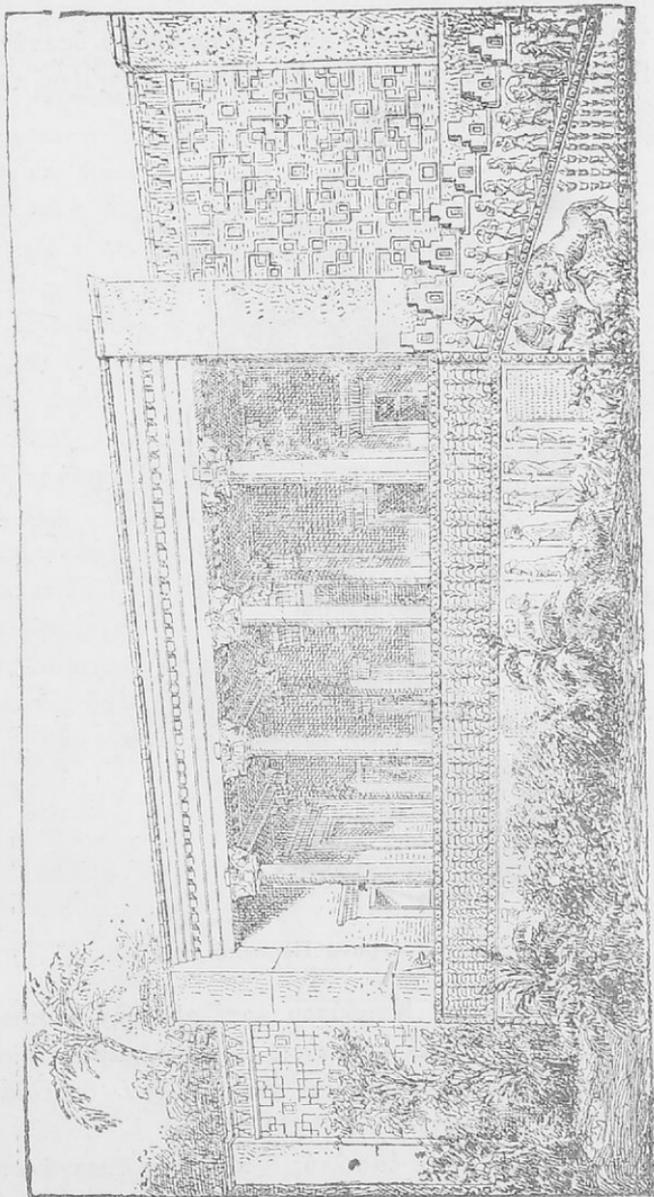
Ὁ διάδοχος αὐτοῦ **Φραόρτης** ὑπέταξε τοὺς Πέρσας ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Ἀσσυρίων. Ὁ υἱὸς ὅμως αὐτοῦ **Κναξάρης** (625—584) συνεμάχησε μὲ τοὺς Βαβυλωνίους καὶ οὕτω Μῆδοι καὶ Βαβυλώνιοι κατώρθωσαν κατόπιν μακρῶν ἀγώνων νὰ νικήσουν τοὺς Ἀσσυρίους καὶ νὰ διαμελίσουν τὸ κράτος των.

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας των ὅμως αὐτὰς οἱ Μῆδοι πικρεδέθησαν εἰς τὴν μαλθακότητα καὶ τὴν τρυφήν καὶ διὰ τοῦτο ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας (550).

Οἱ Πέρσαι. Ἡ Περσίς ἦτο χώρα ὄρεινὴ καὶ τραχεῖα, ΒΔ. τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν ἀφελεῖς κατὰ τὸν βίον καὶ ἰσχυροὶ κατὰ τὰ σώματα καὶ διηροῦντο εἰς φυλάς. Ἐκ τῶν φυλῶν τούτων ἐπισημοτάτῃ ἦτο ἡ τῶν Πασαργαδῶν. Εἰς ταύτην δὲ ἀνήκεν ὁ **Κῦρος**, ὁ ὁποῖος ἀνέδειξε τὸ μικρὸν τοῦτο κράτος κυρίαρχον ὅλης τῆς Ἀσίας.

Ἡμερομηνία ἀπὸ το Ἰστορικοῦ, Επιστημονικῆς Πολιτικῆς πετιναξε τὸν

ζυγόν των Μήδων, εισέβαλαν εἰς τὴν Μηδίαν καὶ ἐκυρίευσεν αὐτὴν (550). Ἀμέσως ἔπειτα ἐπῆλθε κατὰ τῶν Λυδῶν. Ὁ Κῦρος νικήσας τοὺς Λυδοὺς, τὴν μὲν Λυδίαν ἐκυρίευσε, τὴν δὲ

Εἰχ. 47. Ἀνάκτορον τοῦ Ἀσμείου.

βασιλέα αὐτῆς Κροίσον συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Μὲ τὸ κράτος τῶν Λυδῶν περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Περσῶν καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς μικρᾶς Ἀσίας.

Μετὰ ταῦτα ὁ Κύρος κατέκτησε τὴν Βαβυλωνίαν (540) καὶ ἔπειτα ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σχυθῶν. Κατὰ τὴν ἐκστρατείαν ἕως αὐτὴν ἀπέθανε τῷ 529. ✕

Ἐπὶ τοῦ υἱοῦ καὶ διαδόχου αὐτοῦ **Καμβύσου** ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Πέρσας ἡ Αἴγυπτος καὶ αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς βορείας παραλίας τῆς Ἀφρικῆς (525).

Εἰκ. 48. Κιονόκρανα Περσепόλεως.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καμβύσου κατέλαβε τὴν βασιλείαν ὁ Μήδος Σμέρδης. Ἄλλ' ἑπτὰ ἐπιφανεῖς Πέρσαι ἔκαμαν συνωμοσίαν, ἐδαλοφόνησαν τὸν Σμέρδην καὶ ἀνηγόρευσαν βασίλεια τὴν **Δαρείον**, τὸν υἱὸν τοῦ Ἰστάσπου (521).

Ὁ Δαρεῖος, ἀφ' οὗ ἐγένεε βασιλεύς, πρῶτον διωργάνωσε τὸ ἀχανές κράτος του. Διήρπεν αὐτὸ εἰς σατραπείας καὶ ὥρισε τοὺς φόρους, τοὺς ὁποίους ὤφειλεν ἐκάστη νὰ πληρῶνῃ. Ἐπειτα μιμούμενος τοὺς προκατέχους του ἐπεχείρησε νὰ ἐπεκτείνῃ τὸ κράτος του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Σχυθῶν (513). Καὶ ἡ

μὲν ἐκστρατεία κατὰ τῶν Σκυθῶν ἀπέτυχε, ὁ στρατηγὸς ὅμως αὐτοῦ Μεγάβαζος, ὑπέταξεν ὅλην τὴν Θράκην, τὸν δὲ βασιλέα τῶν Μακεδόνων Ἀμύνταν ἔκαμε φόρου ὑποτελῆ. Ἐπειτα κατέστειλε τὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἰώνων καὶ ἔκαμε τὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ Θρησκεία. Οἱ Ἰράνιοι ἐπίστευον, ὅτι τὸν κόσμον ἐδημιούργησεν ὁ Ὄρομάσδης, ὁ θεὸς τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Ἐπίστευον ὅμως ὅτι ὑπάρχει καὶ θεὸς τοῦ κακοῦ, ὁ Ἄριμάν. Μεταξὺ τῶν δύο τούτων θεῶν γίνεται διαρκῆς ἀγών. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει εἰς τὸν ἀγῶνα αὐτὸν νὰ βοηθῇ τὸν θεὸν τοῦ ἀγαθοῦ μὲ τὸ νὰ κἀμνη τὸ ἀγαθὸν καὶ νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἐπίστευον δέ, ὅτι ὁ Ὄρομάσδης ἐκδηλοῦται ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ πυρὸς καὶ τοῦ ἡλίου καὶ ἐλάτρευον αὐτὸν εἰς τὸ ὑπαίθρον, ἐπὶ τῶν ὁρέων καὶ πρὸ τοῦ πυρὸς τῆς ἐστίας, πρὸς τιμὴν τοῦ δὲ ἀπήγγελλον ὕμνους καὶ ἐθυσίαζον ζῆα.

Ἡ τέχνη. Οἱ Ἰράνιοι δὲν ἐδημιούργησαν τέχνην μὲ ἐθνικὸν χαρακτήρα. Ἐδανείσθησαν αὐτὴν παρὰ τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Ἑλλήνων. Ναοὺς δὲν ἐπέτρεπεν ἡ θρησκεία τῶν νὰ κτίζουσιν. Ἡ τέχνη τῶν λοιπῶν φαίνεται εἰς τὰ ἀνάκτορα. Ταῦτα ὁμοιάζον μὲ αἰγυπτιακοὺς ναοὺς καὶ ἀπετελοῦντο ἀπὸ πολλὰς αἰθούσας, αἱ ὁποῖαι ἐστηρίζοντο ἐπὶ κίωνων. Οἱ κίονες τῶν μὲ κωνικὰς θάσεις καὶ τὰ κιονόκρανα, τὰ στολισμένα μὲ κεφαλὰς ταύρων, ἔχουν πολλὴν χάριν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄.

Η ΕΛΛΑΣ

Ἑλλάς εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος μετὰ τὰς ἐκατέρωθεν αὐτῆς νήσους.

Ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι χώρα ὄρεινή. Ἀπὸ τοῦ Σκάρδου καὶ τῆς σειρᾶς τῶν συνεχῶν διακλαδώσεων αὐτοῦ ἀποσχίζονται ἡ Πίνδος, ἡ ὁποία μετὰ διάφορα ὀνόματα κατέρχεται μέχρι τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου.

Ἀνατολικῶς τῆς Πίνδου πρὸς βορρᾶν ἐκτείνεται ἡ **Μακεδονία**.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτὸς μικροῦ μέρους ἀνοικτοῦ πρὸς τὴν θάλασσαν, περιβάλλεται ἀπὸ ὄρη, τῶν ὁποίων αἱ διακλαδώσεις διασχίζουν αὐτήν. Σχηματίζονται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρκεταὶ καὶ μεγάλοι πεδιάδες, τὰς ὁποίας ποτίζουσι τρεῖς μεγάλοι ποταμοί, ὁ Ἀλιάκμων, ὁ Ἄξιος καὶ ὁ Στρυμών.

Πρὸς νότον τῆς Μακεδονίας ἀπλώνεται ἡ **Θεσσαλία**. Αὕτη ἀποτελεῖ πεδιάδα, ἡ ὁποία περιβάλλεται βορείως ὑπὸ τοῦ Ὀλύμπου, ἀνατολικῶς ὑπὸ τῆς Ὀσσαίης καὶ τοῦ Πηλίου, νοτίως ὑπὸ τῆς Ὀθρυος καὶ τῆς Οἴτης καὶ δυτικῶς ὑπὸ τῆς Πίνδου. Διακρίνεται δὲ ὑπὸ τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ καὶ εἶναι καταλληλοτάτη διὰ γεωργίαν καὶ ἵπποτροφίαν.

Τὸ πρὸς νότον τῆς Θεσσαλίας μέρος τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος χωρίζεται εἰς τμήματα ὑπὸ τοῦ Παρνασσοῦ, Ἑλικῶνος, Κιθαιρῶνος καὶ Πάρνηθος καὶ ἀποτελεῖ τὴν **Λοκρίδα**, **Δωρίδα**, **Φωκίδα**, **Βοιωτίαν**. Ἡ Βοιωτία ποτίζεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς λίμνης Κωπαΐδος καὶ διακρίνεται διὰ τὰς εὐφόρους πεδιάδας.

Δυτικῶς τῆς Πίνδου εἶναι ἡ **Αἰτωλία** καὶ ἡ **Ἀκαρνανία**. Αἱ ὄρειναι αὐταὶ χῶραι εἶναι ἀποκλεισμένα: δι' ὑψηλῶν καὶ δυσβάτων ὄρων ἀπὸ τὴν λοιπὴν ἠπειρον.

Τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα πρὸς τὸ νοτιοανατολικὸν μέρος τερματίζει ἡ **Ἀττικὴ**, ἡ ὁποία χωρίζεται ἀπὸ τῆς Βοιωτίας διὰ τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς δασώδους Πάρνηθος, κατατέμνεται δὲ ὑπὸ τῶν διακλαδώσεων αὐτῶν, τοῦ πλουσιοῦ εἰς μάρμαρον Πεντελικοῦ, τοῦ μελισσοτρόφου Ἰγμητοῦ καὶ τοῦ πλουσιοῦ εἰς ἄργυρον καὶ ἄλλα μέταλλα Λαυρείου. Ἡ ἀνυδρὸς καὶ λεπτόγεις Ἀττικὴ δὲν ἦτο μὲν κατάλληλος διὰ τὰ γεωργηθῆναι,
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀπεξημιώνεται ὅμως μὲ τὴν ξυλείαν τῶν δασῶν τῆς, μὲ τὰ μάρμαρα τοῦ Πεντελικοῦ, μὲ τὰ μεταλλεύματα τοῦ Λαυρείου καὶ μὲ τὰς ἀφθόλους ἐλαίας καὶ συκᾶς, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ εὐδοκιμήσουν εἰς τὸ ἄγονον ἰσθαφός τῆς.

Διὰ τοῦ ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου συνδέεται μὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἡ χερσόνησος τῆς **Πελοποννήσου**. Τὸ κέντρον αὐτῆς καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ κτηνοτρόφον υψίπεδον τῆς **Ἄρκαδίας**. Ἀπὸ τοῦτου ἀναχωροῦν ὄροσειραί, αἱ ὁποῖαι περιχλίουσιν μὲν τὴν Ἄρκαδιαν, ἐκτείνονται δὲ εἰς ὅλας τὰς χώρας τῆς Πελοποννήσου. Ἐκ βορρᾶ ἐκφύεται ἡ Κυλλήγη, τὰ Ἀροάνια καὶ τὸ Παρθένιον, ἐκ νότου ὁ Πάρνων καὶ ὁ Ταῦγετος καὶ ἐκ δυσμῶν τὸ Λύκαιον καὶ τὰ Νόμια. Καὶ πρὸς βορρᾶν μὲν ἐκτείνεται ἡ **Ἀχαΐα**. Αὕτη τέμνεται ἀπὸ τὸ ὄρος Παναχαϊκὸν καὶ σχηματίζει διαδοχικὰς μικρὰς κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι διαρρέονται ὑπὸ χειμάρρων καὶ παράγουσιν οἶνον, ἔλαιον καὶ σίτον. Πρὸς ἀνατολὰς δὲ σχηματίζεται ἡ Ἀργολικὴ χερσόνησος. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν **Σικωνίαν**, τὴν χώραν τῶν σικυῶν, τῆς ὁποίας τὰ μὲν ὄρη εἶνε πλουσία εἰς ξυλείαν, αἱ δὲ πεδιάδες παράγουσιν σίτον, ἔλαιον καὶ ὄσπρια, τὴν **Φλιασίαν**, τῆς ὁποίας ἡ ὑπὸ βουνῶν περιβαλλομένη κοιλάς παράγει οἶνον, τὴν **Κορινθίαν**, πλουσίαν εἰς ἀμπέλους, τὴν πολύδιψον **Ἀργολίδα**, τῆς ὁποίας μόνον εὐφρον μέρος εἶναι ἡ μέχρι τοῦ μυχοῦ τοῦ Ἀργολικοῦ κήλπου ἐκτετατομένη πεδιάς.

Πρὸς νότον δὲ μεταξὺ τοῦ δασώδους Πάρνωνος καὶ τοῦ πλουσίου εἰς ὄσπια καὶ θηράματα Ταῦγέτου ἐκτείνεται ἡ ὄρεινὴ **Λακωνία** μὲ ἐκτεταμένην ἐν τούτοις πεδιάδα, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Εὐρώτα. Πρὸς δυσμὰς τῆς Λακωνίας εἶναι ἡ εὐφορωτάτη **Μεσσηνία**, ἡ ὁποία διαρρέεται ὑπὸ τοῦ Παμῖσου. Τέλος πρὸς δυσμὰς τῆς Ἄρκαδίας κεῖται ἡ **Ἥλεια**, τῆς ὁποίας τὸ ἔδαφος εἶναι σχηματισμένον κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῶν προσχώσεων τοῦ Ἀλφειοῦ καὶ τοῦ Πηνειοῦ καὶ εἶναι καταλληλότατον διὰ τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀμπέλου.

Οὕτως ὅλη ἡ Ἑλληνικὴ χερσόνησος εἶναι γεμάτη ἀπὸ ὄρη. Τὰ ὄρη δὲ ταῦτα κατὰ τοιοῦτον τρόπον διασταυρώνονται μεταξὺ τῶν, ὥστε νὰ σχηματίζουσιν καὶ ἀρκετὰ λεκανοπέδια καὶ κοιλάδας, αἱ ὁποῖαι ἢ περιχλίουσιν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη δι' ὄρεων ἢ ἀφήνουσιν μικρὸν μόνον μέρος ἀνοικτὸν πρὸς τὴν θάλασσαν.

Οὐσιώδης ἐπίσης χαρακτὴρ τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου εἶναι

τὸ πολυσχιδὲς τῶν ἀκτῶν αὐτῆς, ἰδίως δὲ πρὸς ἀνατολὰς καὶ μάλιστα καθόσον προχωροῦμεν πρὸς νότον. Εἰς τὴν Μακεδονίαν διὰ τριῶν γλωσσῶν προχωρεῖ εἰς τὸ Αἰγαῖον ἢ Χαλκιδική χερσόνησος καὶ σχηματίζει τοὺς κόλπους **Στρυμονικόν, Τορωναῖον, Σιγγιτικόν καὶ Θερμαϊκόν**. Ἀνατολικώτερον ἢ Θράκη σχηματίζει τὴν μικρὰν εἰς τὴν θάλασσαν προεξέχουσαν θρακικὴν χερσόνησον. Ἀλλὰ πρὸς νότον ἢ ἀνατολικὴ ἀκτὴ ποικίλλει πάρα πολὺ ἰδιὰ τοὺς πολλοὺς κόλπους τῆς, **Παρασιτικόν, Μαλιακόν, Εὐβοϊκόν, Σαρωνικόν**, καὶ μάλιστα εἰς τὴν Πελοπόννησον, ὅπου σχηματίζονται οἱ κόλποι **Ἀργολικός, Λακωνικός, Μεσσηνιακός, Κυπαρισσιακός**. Τοῦναντίον ἐκ δυσμῶν σχηματίζει ὀλίγους κόλπους, **Κορινθιακόν, Ἀμβρακικόν**, τοῦ **Ἀϋλῶνος**, κατὰ τὸ πλεῖστον δὲ ἀποτελεῖται ἐξ ἀμμωδῶν αἰγιαλῶν καὶ σκοπέλων.

Τὸ πολυσχιδὲς τοῦτο τῶν ἀκτῶν τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἔκαμνε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν θάλασσαν εὐκολον. Εἰς τοῦτο ὅμως ἰδίως συνετέλεσαν αἱ νῆσοι αἱ κατεσπαρμέναι ἐκατέρωθεν τῆς χερσονήσου, διότι αὐταὶ ἐχρησίμευσον διὰ τοὺς θαλασσοπλοῦντας ὡς γέφυραι συνδέουσαι τὴν Ἑλλάδα μὲ τὰς ἀπέναντι αὐτῆς χερσονήσους καὶ ἰδίως μὲ τὴν μικρασιατικὴν.

Οὕτω κατὰ μῆκος μὲν τῆς δυτικῆς ἀκτῆς τῆς Ἑλλάδος κεῖνται κατὰ σειρὰν αἱ Ἴόνιοι νῆσοι **Κέρκυρα, Λευκάς, Ἰθάκη, Κεφαλληνία, Ζάκυνθος**, καὶ πρὸς νότον τῆς Πελοποννήσου τὰ **Κύθηρα**. Τὸ στεγνὸν τοῦ Εὐρέιου χωρίζει τὴν κεντρικὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς **Εὐβοίας**, νήσου μεγάλης μὲ ὄρη δασύδη. Βορειοανατολικῶς δὲ αὐτῆς κεῖνται αἱ Σποράδες, ἐκ τῶν ὁποίων κυριωτέρη εἶναι ἡ **Σκῦρος**. Εἰς τὸ κέντρον τοῦ Αἰγαίου ἀπλοῦνται αἱ Κυκλάδες, μετὰξὺ τῶν ὁποίων ἡ **Δῆλος Πάρος, Νάξος, Θήρα, Μῆλος**. Πρὸς νότον δὲ ἡ **Κρήτη**, ἡ μεγαλυτέρα τῶν ἑλληνικῶν νήσων μὲ ὄρη ὑψηλά, ὡς ἡ Ἰδη, καὶ πεδιάδας εὐφωρωτάτας. Καὶ τέλος κατὰ μῆκος τῶν ἀκτῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μ. Ἀσίας ἀπλοῦνται ἄπειραι νῆσοι ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἡ **Θάσος, Σαμοθράκη, Λήμνος, Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κῶς, Ρόδος** καὶ ἡ ἀπωτάτη **Κύπρος**.

Τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος παρὰ τὴν μικρὰν τῆς ἑκτασιν εἶναι πολὺ ποικίλον, ψυχρὸν εἰς τὰ ὄρη, θερμὸν εἰς τὰς κοιλάδας τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ εὐκρατον εἰς τὰ παράλια. Ἐνεκὰ τοῦτου καὶ ἡ θλάσθησις καὶ τὰ προϊόντα αὐτῆς εἶναι ποικιλώτατα. Αἱ ἔβροχαὶ εἶναι σπάνιαι καὶ πίπτουν σχεδὸν ἀποκλειστικῶς τὸν

χειμῶνα Ὁ δὲ οὐρανὸς εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καθαρὸς καὶ διαυγής.

Ἡ τοιαύτη διάπλασις τοῦ ἐδάφους τῆς Ἑλλάδος πρῶτον μὲν ἐδυσκόλευε τὴν συγκοινωνίαν καὶ τὰς σχέσεις τῶν γειτόνων μεταξὺ των καὶ συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ μὴ συγκροτηθῇ ἐν ἐνιαίῳ κράτος ἀλλὰ πολλὰ κατὰ τόπους τοιαῦτα. Ἐπειτα δὲν ἔκαμνεν ἀνετον τὴν ζωὴν τῶν κατοίκων τῆς. Οὗτοι ὄφειλον νὰ κοπιᾶζον διὰ νὰ συντηροῦνται. Συγχρόνως ὅμως ὑπεδείκνυνεν εἰς τοὺς κατοίκους ποικίλους τρόπους διὰ νὰ ἐξευρίσκουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὅθεν συνετέλεσεν εἰς τὸ νὰ κάμῃ τοὺς Ἕλληνας ἐργατικούς, ἐγκρατεῖς, ἐπιθεξίους, ἐφευρετικούς, εὐφρεῖς.

Ἐξ ἄλλου τὸ κλίμα τῆς, ἐπειδὴ οὔτε πολὺ θερμὸν οὔτε πολὺ ψυχρὸν ἦτο, δὲν παρέλυε τὴν ἐνεργητικότητα τῶν κατοίκων. Τοῦναντίον διηκόλυε τὴν ἐργασίαν των καὶ ἐγέννα εἰς τὰς ψυχὰς των τὴν φαιδρότητα.

Ἄλλ' ἂν ἡ φύσις καὶ τὸ κλίμα τῆς χώρας ἔκαμνε τοὺς Ἕλληνας πρακτικῶς δεξιούς ἀνθρώπους, δὲν συνετέλει ὀλιγώτερον εἰς τὸ νὰ τοὺς κάμνῃ λάτραι τοῦ ὠραίου. Ἡ ἑλληνικὴ φύσις εἶναι ὠραία εἰς ὅλας τὰς ποικιλίας. Τὸ μέτριον μέγεθος καὶ ἡ συμμετρία ὧλων τῶν στοιχείων τῆς ἐπιτρέπουν εἰς τοὺς κατοίκους τῆς νὰ λαμβάνουν σαφεῖς εἰκόνας των. Εἰς τὸ αὐτὸ συντελεῖ καὶ ἡ διαύγεια τῆς ἀτμοσφαιράς, ἡ ὁποία παρουσιάζει ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως καθαρὰ καὶ εὐδιάκριτα. Ἡ εὐφυΐα ἄλλως τῶν Ἑλλήνων κάμνει αὐτοὺς ἱκανοὺς νὰ διακρίνουν καὶ τὰς λεπτοτέρας παραλλαγὰς καὶ λεπτομερείας τῆς φύσεως, ἡ δὲ φαιδρότης, τὴν ὁποίαν ἐμβάλλει εἰς αὐτοὺς τὸ κλίμα τῆς χώρας των, τοὺς καθιστᾷ εὐδιαθέτους διὰ τὴν ἀπέλαυσιν τοῦ ὠραίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Αί άνασκαφαί. Πρὸ 50 ἀκόμη ἐτῶν αἱ πρῶται ἀρχαὶ τοῦ ἔθνους ἐκρῦπτοντο εἰς τὸ σκότος. Ἀπὸ τὰς μυθικὰς παραδόσεις, ποὺ διετήρησαν οἱ Ἕλληγες κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους περὶ τῶν ἡρώων των, τίποτε θετικὸν δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξαχθῆ. Αἱ ἀρχαιολογικαὶ ὅμως ἀνασκαφαί, αἱ ὁποῖαι ἔγιναν τὰ τελευταῖα ἔτη εἰς τὰς Μυκήνας καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, εἰς τὴν Τροίαν, εἰς τὰς Κυκλάδας καὶ μάλιστα εἰς τὴν Κρήτην, ἔρριψαν ἄφθονον φῶς εἰς τοὺς σκοτεινοὺς τούτους χρόνους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

1. Οἱ Αἰγαῖοι.

Οἱ Ἕλληγες δὲν ἐξοῦσαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα, δὲν ἦσαν αὐτόχθονες, ὅπως ἐπίστευον εἰς τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους οἱ ἴδιοι. Οἱ Ἕλληγες ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἀρίαν οἰκογένειαν τῆς καυκασίας φυλῆς, ἀπεσπάσθησαν δὲ ἀπὸ τῶν ἄλλων Ἀρίων καὶ ἐκ τῆς ἀρχικῆς κοιτίδος τῶν Ἀρίων, τῆς μεσημβρινῆς Ρωσίας Ἰσως, ἐπροχώρησαν πρὸς νότον τὴν τρίτην χιλιετηρίδα π.Χ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα οἱ Ἕλληγες ἤρχισαν φαίνεται νὰ κατέρχωνται μόλις τὸ 2000 περίπου π. Χ. καὶ ὄχι ὅλοι ὁμοῦ, ἀλλὰ διαδοχικῶς καὶ κατὰ μεγάλας περιόδους ἐτῶν.

Πρὸ τῶν Ἑλλήνων ὅμως καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νήσους πολὺ πρὸ τοῦ τρισχιλιοστοῦ ἔτους π. Χ. κατοικοῦν ἄλλοι λαοὶ ἀλλόφυλοι καὶ ἀλλόγλωσσοι, οἱ ὁποῖοι κατὰ διαφόρους χρόνους ἤλθον εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἐκ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν συγγενεῖς μὲ τοὺς λαοὺς, ποὺ κατοικοῦσαν ἐκεῖ. Τοὺς λαοὺς αὐτοὺς ὀνομάζομεν **Αἰγαῖους**.

Οἱ λαοὶ αὐτοὶ μετὰ τὸ 3000 ἔτος π. Χ. μᾶς παρουσιάζονται ἀπὸ τὰς ἀνασκαφὰς ὡς λαοὶ πολιτισμένοι. Γνωρίζουν ἀπὸ τὰ μέταλλα τὸν χρυσὸν καὶ τὸν χαλκὸν καὶ κατασκευάζουν μὲ αὐτὰ ἐργαλεῖα, ὅπλα καὶ κοσμήματα. Εὐρίσκονται λοιπὸν εἰς τὴν χαλκῆν ἐποχὴν τοῦ πολιτισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίστευον οἱ λαοὶ αὐτοί, ὅτι αἱ ψυχαὶ ἐξακολουθοῦν νὰ ζοῦν ἐπὶ θάλαττον καὶ νὰ ἀναμεινῶνται εἰς τὰς ὑποθέσεις

τῶν ζώντων συγγενῶν των. Διὰ τοῦτο ἐνταξιάζον αὐτοὺς καὶ ἔθετον εἰς τὸν τάφον πράγματα χρήσιμα διὰ τὸν ἐντὸς αὐτοῦ ἄνετον βίον των. Προσέτι δὲ ἐκάστη οἰκαγένεια ἐλάτρευε τοὺς πραγόνους τῆς ὡς θεοὺς μὲ θυσίας καὶ μὲ προσφοράς γάλακτος, οἴνου, καρπῶν κλπ.

Ὡς θεοὺς ἐπίσης ἐλάτρευον καὶ τὰ δύο μεγαλύτερα στοιχεῖα τῆς φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ πρὸ πάντων τὴν νῆν, διότι ἔβλε-

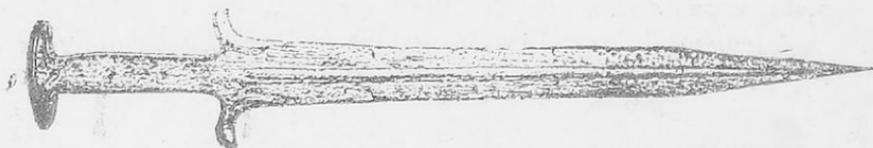

Εἰκ. 50. Τοιχογραφίαι ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ.

πον ὅτι αὐτὰ ἦσαν ἄλλοτε πολὺ εὐεργετικὰ εἰς τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἄλλοτε πολὺ καταστρεπτικὰ. Ναοὺς δὲν εἶχον. Τοὺς θεοὺς ἐλάτρευον εἰς σπήλαια, εἰς τὰς κορυφὰς τῶν ὄρεων, εἰς ὑπαιθρίους βωμοὺς ἢ εἰς τοὺς ἱεροὺς περιδόλους. Εἰς τὰ μέρη αὐτὰ τῆς λατρείας εἶχον διάφορα σύμβολα τῆς θεϊκῆς δυνάμεως, στύλους, διπλοῦς πελέκεις, ζεύγη κεράτων, σταυροὺς κλπ. Ἐγίνετο δὲ ἡ λατρεία, ἢ μὲ θυσίας ζώων ἢ μὲ προσφοράς γάλακτος, μέλιτος, οἴνου, καρπῶν ἢ ἀγαλμάτων.

Κατεσκεύαζον οἰκίας λιθίνας καὶ ἀνάκτορα πολυτελεῖ, εἰς μὲν τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἀπλᾶ μὲ ἓνα πάτωμα, εἰς δὲ τὴν Κρήτην πολυσύνθετα μὲ πολλὰ διαμερίσματα πολυτελεῖ καὶ μὲ δύο ἢ τρία πατώματα καὶ ἐστῆλίζον αὐτὰ μὲ θαυμασίως τοιχογραφίας.

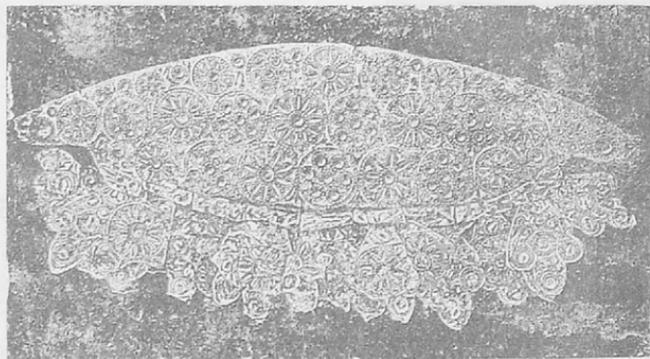
Ἐκτιζον τὰς πόλεις των συνήθως ἐπὶ λόφῳ. Πρὸς προφύλαξιν δὲ αὐτῶν ἀπὸ τῶν ἐπιδρομῶν, εἰς μὲν τὴν Κρήτην τὰς ἔκτιζον εἰς ἀρκετὴ ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς θαλάσσης, εἰς δὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα τὰς ἠσφάλιζον μὲ ταίχη πελώρια.

Εἰκ. 51. Ξίφος ὀρειχάλκινον.

Εἰκ. 52. Χρυσοκόλλητον ἐγχειρίδιον

Εἰκ. 53. Χρυσοῦν διάδημα.

Κατεσκευάζον ἀπὸ πηλὸν ἀγγεῖα μὲ πολυχρώμους ζωγραφίας, ἀπὸ λίθον ἀγάλματα καὶ ἀπὸ χρυσοῦν καὶ χαλκῶν κοσμήματα, ποτήρια σκαλιστά, ξίφη, ἐγχειρίδια καὶ ἄλλα ὄπλα.

Τέλος κατεσκευάζον πλοῖα καὶ ἦσαν πολὺ προωθημένοι εἰς τὴν ναυτιλίαν.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

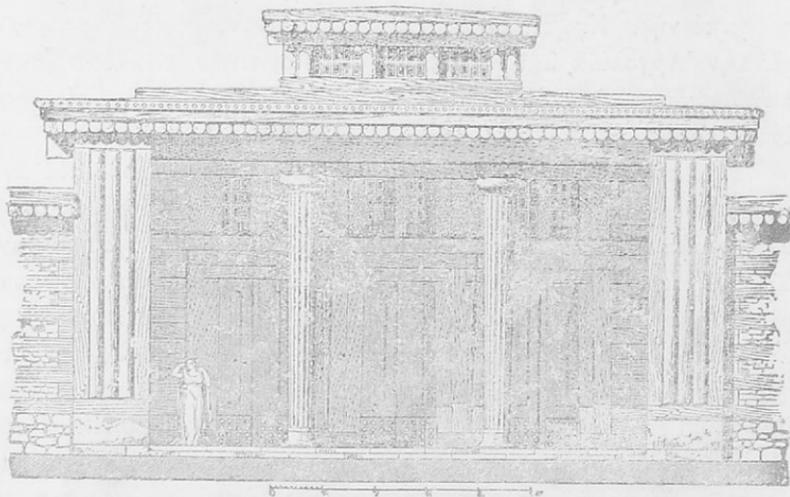
Ἀπὸ ὅλους ὅμως τοὺς Αἰγαίους περισσότερο προώδευσαν οἱ Κρήτες. Εἰς τοῦτο συντέλεσεν ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νήσου των, ἡ ὁποία κεῖται εἰς τὸ μέσον τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἦρξισε δὲ νὰ ἀκμάζῃ ἡ Κρήτη κυρίως ἀπὸ τὸ 2000 π. Χ. καὶ ἔφθασεν εἰς τὴν μεγίστην τῆς ἀκμὴν περίπου τὸ 1600. Ἐσχηματίσθη ἐκεῖ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν μέγα μοναρχικὸν κράτος, τοῦ ὁποίου οἱ βασιλεῖς εἶχον ἴσως τὸ ὄνομα Μίνως, ὅπως οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου εἶχον τὸ ὄνομα Φαραῶ. Τοῦ κράτους αὐτοῦ κέντρα ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἡ **Κνωσὸς** (πλησίον τοῦ σημερινοῦ Ἡρακλείου), κατόπιν δὲ ἡ **Φαιστός** (εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τῆς νήσου). Τὸ κράτος αὐτὸ ἐθαλασσοκράτησεν εἰς ὅλον τὸ Αἶγαίον καὶ συνεχέντρωσεν εἰς χεῖρας του ὅλον τὸ ἐμπόριον τῆς Μεσογείου. Εὐρίσκετο εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν Αἴγυπτον καὶ μὲ τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, μὲ τὰς Κυκλάδας καὶ μὲ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Κρήτες ἔμποροι διέσχίζον μὲ τὰ πλοῖά των τὴν Μεσόγειον καὶ ἔφερον πανταχοῦ τὰ προϊόντα τῆς κρητικῆς τέχνης. Κρήτες δὲ τεχνῖται μεταβαίνοντες εἰς τὰς νήσους, εἰς τὴν Ἀργολίδα καὶ τὴν ἄλλην ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, ἤσκουν καὶ διέδιδον τὴν τέχνην των καὶ ἐγίναν διδάσκαλοι εἰς τοὺς ἐντοπίους.

Τότε κατεσκευάσθησαν τὰ μεγαλοπρεπῆ καὶ κολοσσιαῖα ἀνάκτορα τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς Ἀγίας Τριάδος, τὰ ὁποία ἀπεκάλυψαν αἱ ἀνασκαφαὶ τοῦ Ἑγγλοῦ ἀρχαιολόγου Ἐδανς. Τὰ ἀνάκτορα αὐτὰ εἶναι στολισμένα μὲ ζωγραφίας πολυχρώμους, μὲ ἀγάλματα ἐκ πύρου χρωματισμένου ἢ ἐκ μαρμάρου καὶ μὲ ἀγαλμάτια ἐξ ἐλεφαντοστοῦ τέχνης ἐκπληκτικῆς. Εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐπίσης ἀνήκουν οἱ τάφοι, οἱ ὁποῖοι ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τοῦ Γερμανοῦ ἀρχαιοφίλου Σχλήμυν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως τῶν Μυκηνῶν. Ἐντὸς τῶν τάφων τούτων εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ χρυσοῦ, ἀργύρου, χαλκοῦ καὶ πηλοῦ, ὡσαύτως ποτήρια μὲ διπλᾶς λαβᾶς, μεγάλη ποσότης κομφοτεχνημάτων ἐκ χρυσοῦ (ὄραχιόλια, περιδέραια, ταινίαι, δακτυλῖδια, καρφίδες, διαδήματα) καὶ περισσότερα ἀπὸ 300 ξίφη καὶ ἐγχειρίδια κομφοτάτα. Προσέτι δὲ εὐρέθησαν προσωπίδες ἐκ χρυσοῦ καὶ ἄπειρα φύλλα χρυσοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἦσαν κεκαλυμμένοι οἱ νεκροί. Τὰ εὐρήματα αὐτὰ εὐρίσκονται εἰς τὸ ἐθνικὸν ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν.

Τὰ εὐρήματα τῆς Κρήτης καὶ τῶν Μυκηναίων, ὅπως καὶ ἄλλα παρόμοια εὐρεθέντα εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, δεικνύουν ὅτι οἱ Αἰγαῖοι ἦσαν πολὺ προωδευμένοι καὶ ὅτι τὴν πρόοδον αὐτὴν ἐχρεώσθουν μὲν εἰς στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα παρέλαβον ἀπὸ τοὺς Χαλδαίους καὶ ἰδίως τοὺς Αἰγυπτίους, ἀλλὰ τὰ στοιχεῖα αὐτὰ εἶχον συνδυάσει εἰς ἓνα ἰδιαίτερον, πρωτότυπον τύπον. Ἐπειδὴ δὲ τὸ κέντρον τῆς πρόοδου αὐτῆς τῶν Αἰγαίων ὑπῆρξεν ἡ Κρήτη, ὀνομάζομεν αὐτὴν *κρητικὸν πολιτισμόν*. Ὁ κρητικὸς αὐτὸς πολιτισμὸς ἤγκμασεν ἀπὸ τοῦ 20οῦ μέχρι τοῦ 14ου αἰῶνος.

2. Οἱ Ἀχαιοί.

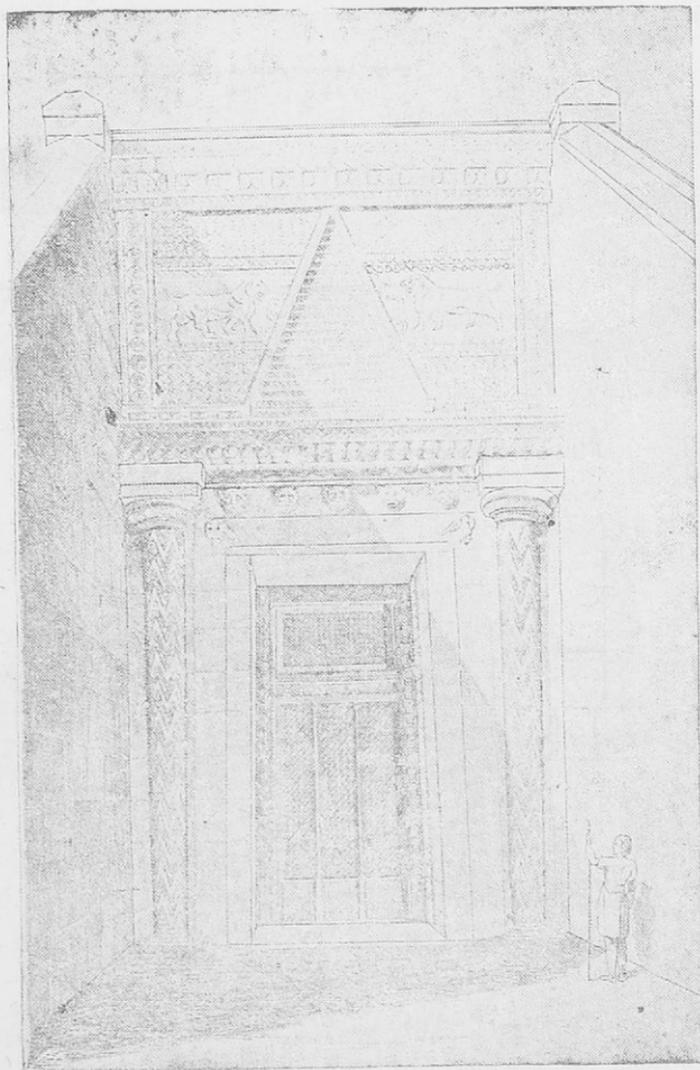
Δύο χιλιάδες περίπου χρόνια π. Χ. ἤρχισαν νὰ κατέρχωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα αἱ πρῶται ἑλληνικαὶ φυλαὶ κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα καὶ μέχρι τοῦ 1600 κατέκλυσαν ὅλην τὴν ἡπει-

Εἰκ. 54. Μυκηναϊκὸν ἀνάκτορον.

ρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἐκ τῶν ἑλληνικῶν αὐτῶν φυλῶν σπουδαιότεραι ἦσαν οἱ Ἴωνες καὶ μάλιστα οἱ Ἀχαιοὶ καὶ δι' αὐτὸ εἰς ὄνομάσθησαν ἀπὸ τῆς ἐπικρατεστέρας φυλῆς Ἀχαιοί. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς χώρας ἄλλους μὲν ἐξετόπισαν οἱ Ἀχαιοί, ἄλλους ἔκαμαν δούλους καὶ μὲ ἄλλους συνεχωνεύθησαν. Ἰδρυσαν δὲ εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἰσχυρὰ μοναρχικὰ βασίλεια καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν Ἀργολίδα τὸ βασίλειον τῶν Μυκηναίων. Συγχρόνως
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

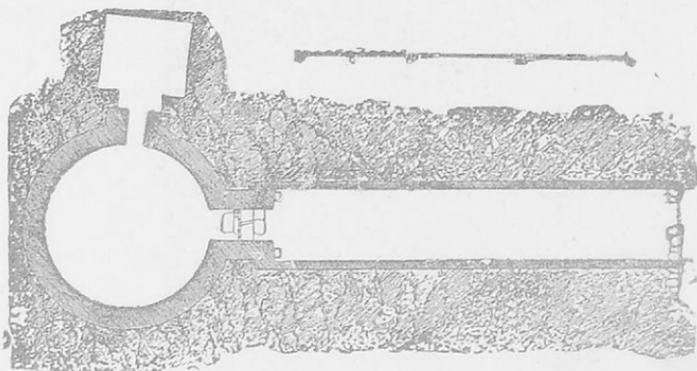
ὅμως οἱ Ἀχαιοὶ παρέλαβον ἀπὸ τοῦ κατακτηθέντος Αἰγαίου τὸν πολιτισμὸν τῶν καὶ ἐτροποποίησαν αὐτὸν σύμφωνα μὲ τὸν χαρακτῆρά τῶν καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτόν.

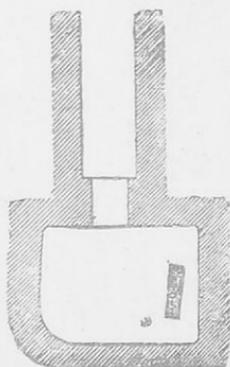
Εἰκ. 55. Πρόσοψις θολοτοῦ τάφου Μυκηναίων.

Τοῦτον τὸν νεώτερον πολιτισμὸν τῶν Ἀχαιῶν ὀνομάζομεν μυκηναϊκόν. Ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἤρχισεν ἀπὸ τοῦ 16ου Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

αἰῶνος μέχρι τοῦ 12ου. Εἰς αὐτὸν ἀνήκουν τὰ πολυτελεῖ ἄνάκτορα τῶν Μυκηνηῶν καὶ τῆς Τίρυνθος καὶ οἱ μεγαλοπρεπεῖς θολωτοὶ τάφοι, οἱ λεγόμενοι θησαυροὶ τῶν Μυκηνηῶν καὶ τοῦ Ὀρχομενοῦ, ὡς καὶ οἱ εἰς τὸν βράχον λαξευμένοι τάφοι.

Εἰκ. 56. Κάτοπις θολωτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

Εἰκ. 57. Κάτοπις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

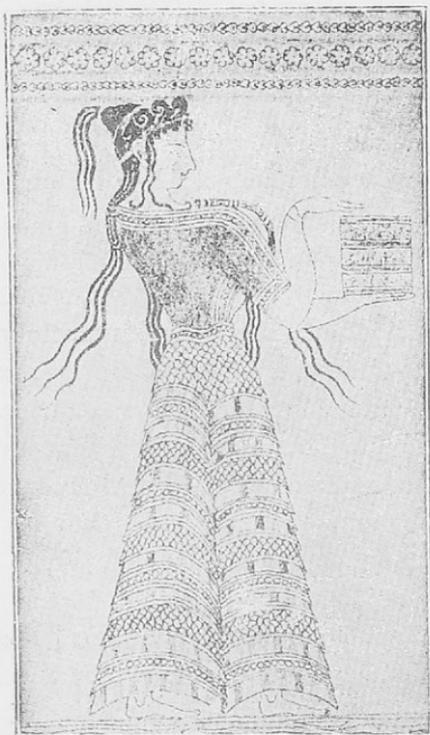

Εἰκ. 58. Πρόσοπις λαξευτοῦ τάφου Μυκηνηῶν.

Οἱ Ἄχαιοι ὄμως, ἀφ' οὗ ἠσφαλίσθησαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, δὲν ἤρρηξαν νὰ ἐπιδοθοῦν καὶ εἰς τὴν θαλασσοπλοῖαν καὶ ἔγιναν καὶ ναυτικὸς λαός.

Τότε (1400) ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Κρήτης, ἐκυρτέυσαν αὐτὴν καὶ κατέκαυσαν τὰ κρητικὰ ἀνάκτορα. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη ἔπαυσε νὰ ἀποτελεῖ πλέον ἐνιαῖον κράτος καὶ διεσπάσθη εἰς πολλὰ μικρὰ κατὰ πόλεις κράτη. Ἐν δὲ τῶν παλαιῶν κατοί-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κων αὐτῆς πολλοί, ὅπως οἱ Λύκιοι καὶ οἱ Φιλισταῖοι, ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μ[᾽] Ἀσίαν. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Κρητικοῦ κράτους οἱ Ἄχαιοι ἐκυριάρχησαν πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον.

Εἰκ. 59. Τοιχογραφία ἐκ τοῦ ἀνακτόρου τῆς Τίρυνθος.

Ἦλθον εἰς στενὰς σχέσεις καὶ μὲ τοὺς Αἰγυπτίους καὶ μὲ τοὺς Χετίτας καὶ ἐξηπλώθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν Μ[᾽] Ἀσίαν καὶ τὴν Κύπρον, τὴν ὁποίαν ἐξελλήνισαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν Ἰταλίαν, εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος.

3. Οἱ Δωριεῖς.

Κατὰ τὴν κάθοδον τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς εἶχον σταματήσει εἰς τὴν Ἠπειρον. Περὶ τὸ 1200 ὅμως ἰσχυρὸν ρεῦμα ἄλλων λαῶν ἀριανῶν ἐξ Οὐγγαρίας, οἱ Ἰλλυριοί, κατέκλυσαν τὰ δυτικά τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου. Τότε ἀπὸ τοὺς ἐκεῖ κατοικοῦντας οἱ μὲν Θρᾶκες καὶ Φρύγες

ἐτράπησαν πρὸς Α., κατέλαβον τὴν Θράκην καὶ διαπερικλιθέντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν κατέλαβον τὴν δυτικὴν ἀκτὴν αὐτῆς, οἱ δὲ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ Δωριεῖς ἐτράπησαν ΝΑ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν Θεσσαλοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, οἱ δὲ Δωριεῖς ἐπροχώρησαν πρὸς Ν., κατέκλυσαν τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα καὶ ἄλλοι μὲν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ, ἄλλοι δὲ διὰ τῆς Ναυπάκτου ἐπέρασαν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέκλυσαν καὶ αὐτήν.

Ἐκ τῶν μεταναστεύσεων αὐτῶν ἐπῆλθε γενικὴ ἀναστάσις εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς μόνον οἱ Ἀρχαῖδες ἔνεκα τοῦ ὄρειοῦ τῆς χώρας τῶν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν. Ἐκ τῶν λοιπῶν κατοίκων τῆς Πελοποννήσου ἄλλοι μὲν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς ἐπιδρομεῖς, ἄλλοι δὲ ἐξεπατρίσθησαν. Πόλεις ἕως τώρα ἀκμαῖαι κατεστράφησαν, ἀκροπόλεις ἰσχυραὶ μετεδλήθησαν εἰς ἐρείπια καὶ ἀνάκτορα μεγαλοπρεπῆ κατεστράφησαν ἀπὸ τοὺς τραχεῖς καὶ ἀπολιτίστους κατακτητῆς. Ἐπίσης ἡ τέχνη καὶ ἐν γένει ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθησαν, τὸ δὲ ἐμπόριον καὶ ἡ ναυτιλία ἐξέπεσαν.

Ἀργότερα οἱ κατακτητῆται τῆς Πελοποννήσου πρὸς νομιμοποιήσιν τῆς κατακτῆσεως ἔπλασαν τὸν μῦθον, ὅτι εἰσέβαλον εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἐξ αὐτῆς ἐκδιωχθέντας ἀπογόνους τοῦ Ἡρακλέους νὰ ἀνακτήσουν τοὺς πατρικοὺς τῶν θρόνους. Ἐκ τοῦ μῦθου δὲ αὐτοῦ ἡ μετανάστευσις αὐτῆ τῶν Δωριέων ὠνομάσθη καθόδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

4. Ἐξάπλωσις τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν πρὸς ἀνατολὰς (1000—900 π. Χ.).

Ἡ μεγάλη ἀνατροπὴ, ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν καθόδον τῶν Δωριέων, ἠνάγκασε πολλοὺς ἐκ τῶν παλαιῶν κατοίκων αὐτῆς νὰ ζητήσουν νέας πατρίδας πρὸς ἀνατολὰς.

Ἀπὸ τὸν Εὐριπὸν λοιπὸν καὶ ἀπὸ τοὺς λιμένας τῆς Βοιωτίας ἀνεχώρησαν διάφοροι λαοί, ἰδίως βόρειοι Ἀχαιοὶ ἐκ Θεσσαλίας. Κατ' ἀρχὰς οὗτοι κατέλαβον τὴν Λέσβον καὶ τὴν Τένεδον, ἔπειτα δὲ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν ἀπέναντι παραλίαν τῆς Τρωάδος καὶ Μυσίας. Ἐκεῖ κατόπιν μακρῶν ἀγώνων μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν καὶ ἴδρυσαν πολλὰς ἀποικίας γεωργικὰς, ἐκ τῶν ὁποίων σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Κύμη καὶ ἡ

Σμύρνη. Οἱ ἄποικοι αὐτοὶ ἀργότερα ὠνομάσθησαν **Αἰολεῖς** καὶ αἱ ἀποικίαι τῶν **αἰολικαί**, ἐπειδὴ προήρχοντο ἐκ διαφόρων φυλῶν (αἰόλος=ποικίλος).

Μετ' ὀλίγον ἄλλοι ἑλληνικοὶ λαοὶ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Εὐβοίας τῆς Ἰωνίου καὶ τῶν ἀνατολικῶν παραλίῶν τῆς Πελοποννήσου καὶ ἀφ' οὗ κατέλαβον τὰς βορείας Κυκλάδας καὶ τὰς μεγάλας νήσους Χίον καὶ Σάμον, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὰς ἀπέναντι αὐτῶν ἄκτας τῆς Μ. Ἀσίας νοτίως τῶν αἰολικῶν ἀποικιῶν. Ἐδῶ τὰ διάφορα ἐθνικὰ στοιχεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων ἀπετελοῦντο οἱ ἄποικοι αὐτοί, συνεχωνεύθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ἓν, τὸ **ἰωνικόν**, καὶ ὅλοι ὠνομάσθησαν **Ἴωνες** καὶ αἱ ἀποικίαι αὐτῶν **ἰωνικαί**. Ἐξ αὐτῶν ἦρχασαν πρὸ πάντων δώδεκα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπισημότεραι ἦσαν ἡ Μίλητος, ἡ Ἐφεσσός, ἡ Κολοφών, ἡ Φώκαια. Αἱ ἰωνικαὶ ἀποικίαι κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς αἰολικὰς ἦσαν κυρίως ἐμπορικαί, ἀπετέλεσαν δὲ σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοσπονδίαν μὲ κέντρον θρησκευτικὸν τὸν ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ ἀκρωτήριον τῆς Μυκάλης.

Ἀργότερα τέλος καὶ Δωριεῖς, ἀνάμεικτοι μὲ παλαιούς κατοίκους τῆς Πελοποννήσου ἀπέπλευσαν ἀπὸ τὰ παράλια τῆς Ἀργολίδος, κατέλαβον τὰς νήσους Αἴγινα, Κύθηρα, Μῆλον, Θήραν καὶ Κρήτην, ἔπειτα τὴν Ῥόδον καὶ τὴν Κῶν καὶ ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τῆς Καρίας, ὅπου ἔκτισαν τὴν Κνίδον καὶ τὴν Ἀλικαρνασσόν. Αἱ δύο αὗται πόλεις μὲ τὴν Κῶν καὶ μὲ τὰς τρεῖς πόλεις τῆς Ῥόδου ἀπετέλεσαν τὴν **δωρικὴν ἐξάπολιν** μὲ κέντρον τὸν ναὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, ὁ ὁποῖος ἦτο εἰς τὸ Τριόπιον ἀκρωτήριον.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα. Οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι μετηγάστεισαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, ἀφ' οὗ μετὰ μακροῦς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἤρχισαν νὰ ζοῦν τὸν πολιτισμένον βίον, τὸν ὅποιον καὶ πρὶν ἐξοῦσαν εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τότε ἤρχισαν νὰ καταγίνονται καὶ εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἔκαμον ποιήματα, τὰ ὅποια ἐξῆμνον τοὺς βασιλεῖς καὶ τοὺς ἥρωας τῆς πατρίδος των. Ἡ ποίησις αὐτὴ ὀνομάζεται *ἐπικὴ*.

Τότε λοιπόν, περὶ τὴν 8ην ἑκατονταετηρίδα, παρήχθησαν τὰ δύο περιφῆμα ποιήματα τοῦ Ἑομήρου, ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια, τὰ ὅποια διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν.

Ἐκ τούτων ἡ Ἰλιάς ἔχει ὡς ὑπόθεσιν τὴν φιλονικίαν δύο ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου, τοῦ Ἀγαμέμνονος καὶ τοῦ Ἀχιλλέως καὶ περιγράφει ἐν μέρος τοῦ πολέμου αὐτοῦ. Ἡ Ὀδύσεια ἐξιστορεῖ τὰς περιπλανήσεις ἐνὸς ἐκ τῶν ἡρώων τοῦ ἰδίου πολέμου, τοῦ βασιλέως, τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεως, διὰ νὰ ἐπιστρέψῃ μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου εἰς τὴν πατρίδα του.

Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ἥρωες εἶναι τὰ παλαιὰ γένη τῶν Ἀχαιῶν τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος. Τὰ δὲ ἀνδραγαθήματα, ποὺ περιγράφονται εἰς αὐτά, ἐνεπνεύσθησαν ἀπὸ τοὺς ἀγῶνας, τοὺς ὁποίους οἱ μεταναστεύσαντες εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν Ἕλληνες ἔκαμαν ἐκεῖ διὰ νὰ κατακτήσουν τὰς νέας χώρας των. Ἀλλὰ ὁ βίος τοῦ ἔθνους, ὅπως ἐξιστορεῖται ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτά, εἶναι ὁ σύγχρονος τοῦ ποιητοῦ. Ἐπομένως ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὅποιος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἔθνους μετὰ τὰς μεταναστεύσεις. Οὕτως, ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπὸ τὰ πορίσματα τῶν ἀνασκαφῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα μανθάνομεν, ὅποιος ἦτο ὁ βίος τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς ἐν γένει χρόνους.

1. Ἐρησκεία καὶ λατρεία.

Ὅπως οἱ Αἰγαῖοι, τοιοῦτοτρόπως καὶ οἱ Ἕλληνες κατόπιν ἐκτὸς τῶν προγόνων των, ἐλάτρευον ἐπίσης ὡς θεοὺς τὰ δύο
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σπουδαιότερα στοιχεία της φύσεως, τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. Ἀργότερα ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐπεκτείνεται. Ὅλα τὰ στοιχεία καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἀποτελοῦν ἰδιαιτέρους θεοὺς. Ἐπειδὴ δὲ τοὺς προγόνους τῶν παρίστανον μὲ τὴν μορφήν, τὴν ὁποίαν εἶχον ζῶντες, ἔδωκαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς θεοὺς τῶν μορφήν ἀνθρωπίνην καὶ ἔπειτα καὶ αἰσθήματα καὶ πάθη ἀνθρώπινα.

Κάθε πόλις ἐλληνικὴ εἶχε τοὺς ἰδιαιτέρους θεοὺς τῆς. Κάθε χεῖμαρρος, κάθε πηγὴ, κάθε βουνὸν καὶ ἐν γένει κάθε στοι-

Εἰκ. 60. Ὁ Ζεὺς.

Εἰκ. 61. Ὁ Ἥφαιστος.

χεῖον τῆς φύσεως ἐλατρεῦετο ὡς θεός. Ἄλλ' οἱ θεοὶ αὐτοὶ ἦσαν γνωστοὶ μόνον εἰς τοὺς κατοίκους τῆς πόλεως αὐτῆς. Τὰ μεγάλα στοιχεία καὶ αἱ δυνάμεις τῆς φύσεως ἐλατρεῦοντο μὲ τὸ ἴδιον ὄνομα ἀπὸ ἕλους τοὺς Ἕλληνας. Αὐτὰ ἐθεωροῦντο ὡς θεοὶ ἀνώτεροι ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Οἱ ἀνώτεροι αὐτοὶ θεοὶ ἦσαν οἱ ἑξῆς :

Ὁ Ζεὺς θεὸς τοῦ οὐρανοῦ, ὁ Ποσειδῶν τῆς θαλάσσης, ὁ Ἀπόλλων τοῦ ἡλίου, ὁ Ἥφαιστος τοῦ πυρὸς καὶ τῶν τεχνῶν, ὁ Ἔρμης τοῦ ἀνέμου καὶ ἔπειτα τοῦ ἐμπορίου, ἡ Ἥρα καὶ αὐτὴ, ὅπως καὶ ὁ σύζυγός της Ζεὺς, θεὰ τοῦ οὐρανοῦ καὶ προσέτι τοῦ συζυγικοῦ εἴου, ἡ Ἀθηνᾶ τῆς ἀστραπῆς καὶ ἔπειτα
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

της σοφίας, ἡ Ἄρτεμις τῆς σελήνης καὶ τοῦ κυνηγίου, ὁ Ἄρης τῆς τρικυμίας καὶ ἔπειτα τοῦ πολέμου, ἡ Ἀφροδίτη τῆς ὠραιότητος, ἡ Ἑστία τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ Δήμητρα τῆς γῆς, ὁ Πλούτων τοῦ ἄβου, ὁ Διόνυσος τοῦ οἴνου καὶ ἄλλοι.

Ἀπὸ ἔλους τοῦς θεοὺς αὐτοὺς ἀνώτερος ἕθεωρεῖτο ὁ Ζεὺς. Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον, ὅτι εἰς τὰ ἀνάκτορα αὐτοῦ, τὰ ὁποῖα ἦσαν εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ὀλύμπου, συνηθροίζοντο ὅλοι οἱ θεοὶ καὶ ἐκεῖ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Διὸς συνεζήτουν τὰς ὑποθέσεις τοῦ κόσμου καὶ ἐλάμβανον ἀποφάσεις περὶ αὐτῶν.

Εἰκ. 62. Ὁ Ἀπόλλων.

Εἰκ. 63. Ἡ Ἥρα.

Ἥρωες. Ὅπως κάθε οἰκογένεια ἐλάτρευε τοὺς προγόνους της ὡς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ κάθε πόλις ἐτίμα καὶ ἐλάτρευε τοὺς ἐνδόξους νεκροὺς της, δηλ. ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν ζωὴν των προσέφερον μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὰς πόλεις των. Τούτους ἐθεώρουν, ὅτι κατήγοντο ἀπὸ θεοῦ καὶ ἀνόμαζον ἥρωας.

Κάθε πόλις εἶχε τοὺς ἥρωάς της καὶ ἐπομένως οἱ ἥρωες ἦσαν πολλοί. Οἱ σπουδαιότεροι ἦσαν οἱ ἐξῆς :

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ὁ Ἡρακλῆς, ὁ ὁποῖος ἐλέγετο υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις διηγούντο τὰ κατορθώματά του καὶ ἐτίμων αὐτὸν μὲ ἐορτάς. Οἱ Θηβαῖοι καὶ οἱ Ἀργεῖοι ἐθεωροῦσαν αὐτὸν συμπολίτην των, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Σπάρτης ἐκαυχῶντο ὅτι κατήγοντο ἀπὸ αὐτόν.

Ὁμοίως μὲ τὸν Ἡρακλέα ἦρωα εἰς τὴν Ἀττικὴν ἦτο ὁ Θησεύς, ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῶν Ἀθηῶν Αἰγέως.

Εἰς τὴν Λακωνικὴν ἐλατρεύοντο οἱ δύο ἀδελφοὶ **Κάστωρ** καὶ **Πολυδεύκης** μὲ τὸ ὄνομα **Διόσκουροι**.

Εἰς τὴν Κρήτην ἐλατρεύετο ὡς ἦρωα ὁ **Μίνως**. Εἰς τὰς Θήβας ὁ **Οιδίπους** καὶ εἰς ἄλλα μέρη ἄλλοι.

Περὶ τῶν ἡρώων αὐτῶν ὑπάρχουν πολλαὶ παραδόσεις. Ἐξ αὐτῶν ἄλλαι μὲν ἀναφέρονται εἰς κατορθώματα καθενὸς χωριστά, ἄλλαι δὲ εἰς ἐπιχειρήσεις, τὰς ὁποίας ἐκαμν ἀπὸ κοινού. Αἱ ἐπιχειρήσεις αὗται εἶναι ἡ **ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία**, ὁ **πόλεμος τῶν ἐπὶ ἐπὶ Θήβας καὶ τῶν ἐπιγόνων** καὶ ὁ **τριῶκος πόλεμος**.

Λατρεία. Διὰ τὴν ἀξιοθεοῦν οἱ ἄνθρωποι τὰ ἔχουσι τῆς εὐνοίας τῶν θεῶν, ἔπρεπε τὰ φέρωνται πρὸς αὐτοὺς, ὅπως ἐφέροντο οἱ ταπεινοὶ ἄνθρωποι πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς. Ἐκαμναν λοιπὸν εἰς αὐτοὺς προσφορὰς. Προσέφερον δηλαδὴ εἰς αὐτοὺς καρπούς, ἢ μικρὰ ἀγάλματα, ἔχουσι κατὰ γῆς οἶνον, γάλα καὶ ἄλλα ὑγρά καὶ ἐθυσίαζον πρὸς τιμὴν των ζῶν. Αἱ θυσίαι ἐγίνοντο ἐπὶ ἐνὸς ὑψώματος ἢ τεχνητοῦ ἢ σχηματιζομένου ἀπὸ τῆς στάχτης τῶν ζῶν, τὰ ὁποία ἐθυσίαζον. Τὸ ὑψωμα τοῦτο ὠνο-

Εἰκ. 64. Ἡ Ἀθηνα.

μάζετο βωμός. Ἐπειτα τέλος ἀπὸ τὰς προσφορὰς ἐφαλλον καὶ ἐχόρευον γύρω ἀπὸ τὸν βωμόν. Κάποτε ἔκαμνον καὶ ἀγῶνας γυμναστικούς, πρὸ πάντων κατὰ τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐλάτρευον τοὺς θεοὺς των εἰς τὸ ὑπαιθρον, μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ὅμως ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν πρὸς τιμὴν αὐτῶν καὶ ναοὺς.

Σπουδαιότατον μέρος τῆς λατρείας ἦτο καὶ ἡ **μαντική**. Οἱ Ἕλληνας ἐπίστευον ὅτι οἱ θεοὶ εὐρίσκονται ἀδιακόπως πλησίον τῶν ἀνθρώπων καὶ διευθύνουν τὰς ὑποθέσεις των καὶ ὅτι κά-

Εἰκ. 65. Ἡ Ἄρτεμις.

Εἰκ. 66. Ἡ Δήμητρα.

ποτε κάμνον γνωστὰ εἰς αὐτοὺς τὰ μέλλοντα νὰ γίνον. Φυσικὰ φαινόμενα ἀσυνήθιστα, ἐκλείψεις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης, σεισμοὺς καὶ ἄλλα ὅμοια ἐθεώρουν ὡς σημεῖα προερχόμενα ἀπὸ τοὺς θεοὺς. Διὰ νὰ ἐξηγηθοῦν ὅμως τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐχρειάζετο ἰδιαίτερα ἱκανότης. Διὰ τοῦτο ἐπίστευον ὅτι μερικοὶ ἄνθρωποι εἶχον ἀπὸ τοὺς θεοὺς τὴν χάριν νὰ κατανοοῦν αὐτά. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἐλέγοντο **μάντις**. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰς θυσίας παρείχτο εἰς τοὺς Ἕλληνας κατ'ἀλλήλους εὐκαιρία νὰ ἐξετάσουν τὰς θελήσεις τῶν θεῶν. Ἐξήταζον λοιπὸν τὰ σπλάγχνα τῶν θυσιαζομένων ζώων καὶ ἐξ αὐτῶν ἐμάντευον τὰ μέλλοντα. Ἐπίσης ἐπίστευον, ὅτι εἰς μερικοὺς ναοὺς ὁ θεὸς αὐτῶν

ἐφάνερωσε τὰ μέλλοντα εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι τὸν ἠρώτων. Τοὺς ναοὺς αὐτοὺς ὠνόμαζον **μαντεῖα**. Περίφημον δὲ μαντεῖον κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦτο τὸ μαντεῖον τοῦ Διὸς εἰς τὴν Δωδώνην τῆς Ἡπείρου.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον οἱ Ἕλληγες ἐλάτρευον καὶ τοὺς προγόνους των. Ἐπίστευον ὅτι οἱ νεκροὶ ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν μέσα εἰς τὸν τάφον των. Ἔνεκα τούτου εὐρίσκοντο εἰς τὴν ἀνάγκην πρῶτον μὲν νὰ ἐνταφιάζουν αὐτοὺς καὶ νὰ θέτουν

Εἰκ. 67. Ὁ Ἄρης.

μαζὺ των εἰς τὸν τάφον πράγματα, τὰ ὅποια μετεχειρίζοντο κατὰ τὴν ζωὴν των, ἔπειτα νὰ τοὺς περιποιῶνται καὶ εἰς τὸ μέλλον μὲ προσφορὰς διὰ νὰ ἔχουν τὴν προστασίαν των. Εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἐπεκράτησεν ἡ συνήθεια, ἀντὶ νὰ θάπτουν τοὺς νεκροὺς, νὰ τοὺς καίουν καὶ ἔπειτα νὰ ἐνταφιάζουν τὴν σκόνην. Ἡ συνήθεια αὕτη μετεδόθη καὶ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀλλὰ δὲν ἐπεκράτησεν. Ἐδῶ οἱ περισσότεροι ἐξηκολούθουν νὰ ἐνταφιάζουν τοὺς νεκροὺς των.

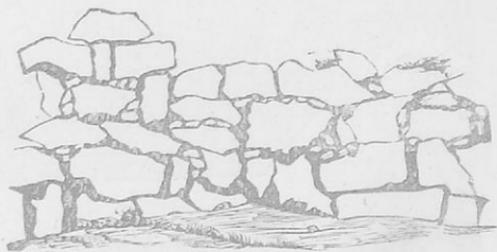
Τάφοι. Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ ἄνθρωποι ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των ἐντὸς ἀπλῶν λάκκων, τῶν ὁποίων τὰς πλευρὰς ἐνέδουον γύρω μὲ τοίχους ἢ μὲ πλάκας. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἐχρησίμευον συνήθως διὰ νὰ θάπτουν ἓνα μόνον νεκρόν, ἐνίοτε ὅμως καὶ περισσοτέρους. Ἀργότερα κατεσκευάζον τάφους κτιστοὺς μὲ λίθους θολωτοὺς ἢ λαξευτοὺς εἰς τὸν βράχον. Οἱ τάφοι αὐτοὶ ἦσαν κυκλικοὶ ἢ τετράγωνοι καὶ εἰς αὐτοὺς εἰσήρχοντο ἀπὸ ὀριζήντιον ὁρόμον, ὁ ὁποῖος κατέληγεν εἰς θύραν ἢ ἀπλοῦν ἄνοιγμα. Εἰς τοὺς τάφους αὐτοὺς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἰκογενειακοί, ἔθαπτον πολλοὺς νεκρούς. Τοιοῦτοι τάφοι εὗρέθησαν εἰς τὰς Μυκήνας, λακκοειδεῖς μὲν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως, θολωτοὶ δὲ καὶ λαξευτοὶ εἰς τὴν κάτω πόλιν (εἰκ. 56—58).

Συνήθως ἐπὶ τῶν λακκοειδῶν τάφων, κανονικῶς δὲ πάντοτε ἐπὶ τῶν θολωτῶν, μετὰ τὴν ταφὴν ἐπεσώρευον χῶμα, εἰς μερικὰ δὲ μέρη καὶ λίθους καὶ οὕτω κατεσκευάζον τεχνητὸν ὑψωμα, τὸ ὁποῖον πολλάκις περιεβάλλετο γύρω μὲ χαμηλὸν τεῖχος, διὰ νὰ μὴ καταπίπτῃ τὸ χῶμα. Τὰ ὑψώματα ταῦτα ὠνομάζοντο **τύμβοι**.

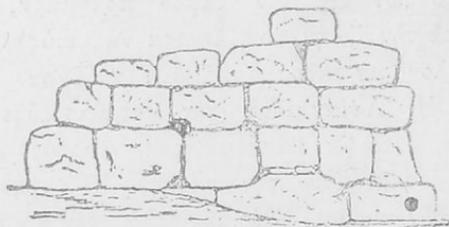
2. Ἀκροπόλεις καὶ ἀνάκτορα.

Ἀφ' οὗτου οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἔμαθον νὰ ζοῦν εἰς συνοικισμοὺς, ἔκτιζον συνήθως αὐτοὺς χάριν προφυλάξεως ἐπὶ ὑψωμάτων, τὰ ὁποῖα περιέβαλλον μὲ τεῖχη.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν αἱ πρῶται ἀκροπόλεις, αἱ ὁποῖαι ἦσαν καὶ πόλεις. Ἀργότερα ὅμως εἰς τὰς ἀκροπόλεις κατῴκουν μόνον οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς. Ὁ λαὸς κατῴκει ἐκτὸς τῶν ἀκροπόλεων εἰς τὴν περὶ χώραν κατὰ γένη ἢ οἰκογενείας, μόνον δ' ἐν καιρῷ πολέμου καὶ

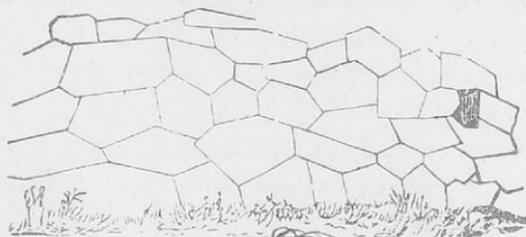
Εἰκ. 68. Κυκλώπειον τεῖχος.

κινδύνου κατέφευγεν εἰς τὴν ἀκρόπολιν. Ἦσαν δὲ τὰ τεῖχη τῶν ἀκροπόλεων κτισμένα μὲ μεγάλους λίθους κατὰ τρεῖς διαφόρους τρόπους, τὸν κυκλώπειον, τὸν ἰσοδομικὸν καὶ τὸν πολυγωνικόν.

Τὸ **κυκλώπειον** τεῖχος ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλων, ἀκατεργάστων καὶ ἀκανονίστως τοποθετημένων λίθων. Τὰ

μεταξὺ δὲ τῶν λίθων κενὰ γεμίζονται μὲ μικροὺς λίθους καὶ μὲ πηλόν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῆς

Εἰκ. 70. Πολυγωνικὸν τεῖχος.

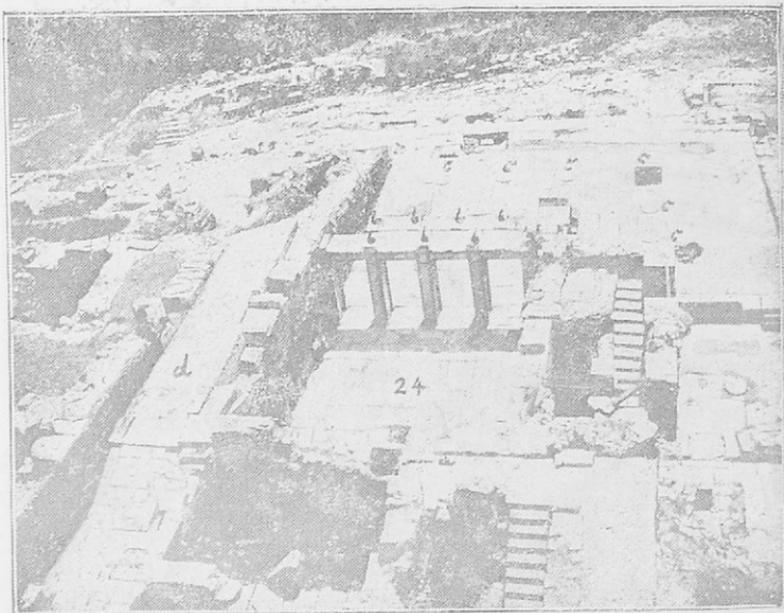
Εἰκ. 71, Τεῖχη τῶν Μυκηναίων μὲ τὴν πύλην τῶν λεόντων.

Τίρυνθος, κατὰ τὸ περισσότερον μέρος τὰ τεῖχη τῶν Μυκηναίων καὶ τὰ πανάρχεια τεῖχη τῆς ἀκροπόλεως τῶν Ἀθηναίων.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τὸ **ισοδομικὸν** τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ τετραπλεύρους πε-
 λεκημένους λίθους τοποθετημένους εἰς σειρὰς κατὰ τοιοῦτον
 τρόπον, ὥστε οἱ ἄρμοι τῶν λίθων κάθε σειρᾶς νὰ μὴ συμπί-
 πτουν μὲ τοὺς ἄρμους τῆς ἄλλης. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἶναι
 κτισμένα μέρη τοῦ τείχους τῶν Μυκηνῶν, οἱ ἐκεῖ δύο μεγάλοι
 θολωτοὶ τάφοι καὶ ὁ τάφος τοῦ Ὀρχομενοῦ, τὰ ἀνάκτορα τῆς
 Κρήτης καὶ ἄλλα.

Τὸ **πολυγωνικὸν** τέλος τείχος ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνισοπλεύ-
 ρους πολυγώνους λίθους προσαρμοσμένους κατὰ τοιοῦτον τρό-

Εἰκ. 72. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Κνωσοῦ ἐν Κρήτῃ.

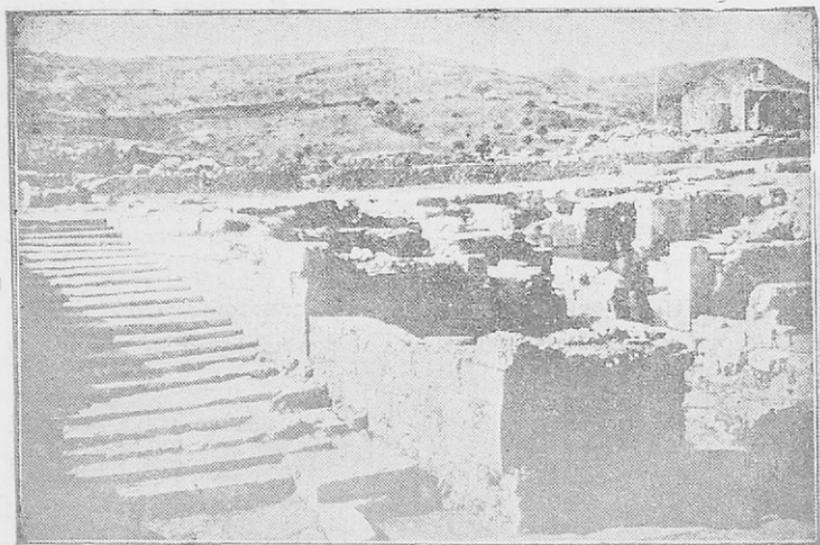
πον, ὥστε νὰ μὴ ἀφήγεται κενόν. Τοιαῦτα τείχη σφίζονται εἰς τὰς
 Μυκῆνας, εἰς τὴν Λάρισαν καὶ εἰς ἄλλα μέρη.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἦσαν κτισμένα καὶ τὰ **ἀνάκτορα**, αἱ
 κατοικίαι δηλ. τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Τὰ **κηρικὰ ἀνάκτορα** ἔχουν σχέδιον πολυσύνθετον. Παρα-
 τίθενται ἀδελφαί, αἰθουσαι ὑποδοχῆς, δωμάτια ὕπνου, δωμάτια
 ὑψηρῆς, λουτρά, ἐργαστήρια, κατοικίαι τῶν δούλων καὶ τῶν
 στρατιωτῶν, εἶναι δὲ ἐν μέρει διώροφα ἢ καὶ τριώροφα.

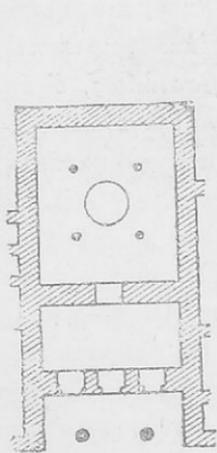
Τὰ **μυκηναϊκὰ ἀνάκτορα** (Μυκηνῶν, Τίρυνθος) εἶναι ἀπλού-
 ψηφισομένη ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στερα. Αποτελούνται από μίαν αυλήν. Γύρω από τήν αυλήν έσωτερικώς υπάρχουν στοαί, εις τὸ μέσον δὲ κυκλοτερῆς βωμός.

Εἰκ. 73. Μέρος τοῦ ἀνακτόρου τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν Κρήτῃ.

Εἰς τὴν ἀπέναντι τῆς εἰσόδου πλευρὰν ὑπάρχει τὸ κυριώτερον μέρος τῶν ἀνακτόρων, τὸ μέγαρον τῶν ἀνδρῶν. Τοῦτο ἀποτελεῖται ἀπὸ μίαν στοὰν ἀνοιχτὴν πρὸς τὴν αυλήν (αἴθουσαν), κάποτε ἀπὸ ἓνα δωμάτιον ἔπειτα ἀπὸ τὴν αἴθουσαν (πρόδομος) καὶ ἀπὸ τὸ κυρίως μέγαρον. Τὸ κυρίως μέγαρον ἔχει εἰς τὸ μέσον κυκλοτερῆ ἑστίαν καὶ γύρω ἀπ' αὐτὴν τέσσαρας κίονας διὰ νὰ ὑποστυλάζουσι τὴν στέγην. Εἰς αὐτὴν δέ, ὑπεράνω τῆς ἑστίας, ἐσχηματίζετο ἄνοιγμα τετράγωνον, τὸ ὁποῖον εἶχε καὶ αὐτὸ διαιτέραν στέγην καὶ ἐχρησίμευε διὰ νὰ εἰσέρχεται τὸ φῶς καὶ ἐξέρχεται ὁ ἕξ τῆς

Εἰκ. 74. Μέγαρον.

Εἰκ. 75. Κίων μυχηναικός.

εστίας καπνός. Γύρω από τὰ κυρίως μέγαρον υπάρχουν άλλα διαμερίσματα μικρά και σκοτεινά, τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευσαν ὡς κοιτῶνες και ἀποθήκαι. Ἰδιαιτέρον δὲ διαμέρισμα ἐχρησίμευε πρὸς διαμονήν τῶν γυναικῶν. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ὅμως ὡς διαμέρισμα τῶν γυναικῶν ἐχρησίμευε τὸ ὑπερφόν.

Τὰ πατώματα και οἱ τοῖχοι τοῦ μεγάρου ἦσαν ἐπιχρισμένα με ἀσβεστοκονίαμα, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐξωγράφιζον ποικιλοχρῶμους ζωγραφίας.

Οἱ κίονες κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀπλοὶ κορμοὶ δένδρων, οἱ ὁποῖοι ἐμπηγνύοντο εἰς τὴν γῆν και διὰ τοῦτο ἦσαν λεπτότεροι μὲν κάτω, πυχύτεροι δὲ ἄνω. Ἀργότερα ὅμως ἐστόλισαν αὐτοὺς με χρώματα και με ῥαβδώσεις εὐθείας ἢ ἐλικοειδεῖς, και ἐπρόσθεσαν βάσιν λιθίνην και κιονόκρανον.

Εἰς ξυλίνην παραστάδα ἀπὸ μεγάλας δοκοὺς ἀπέληγον και οἱ τοῖχοι εἰς τὰ ἄκρα αὐτῶν, τὰ ὁποῖα δὲν συνηνοῦντο με ἄλλον τοῖχον, διότι χωρὶς αὐτὴν θὰ κατέρρεεν ὁ τοῖχος.

3. Ἡ κοινωνία και τὸ πολίτευμα.

Ὅπως ὅλοι οἱ Ἄριοι, οἱ Ἕλληνες κοινωνικῶς διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν οἱ σπουδαῖοι πολεμισταί, και τοὺς ἀσήμους, τὸ πολὺ πλῆθος. Τὰ ἔρια μεταξὺ τῶν δύο τούτων τάξεων ἦσαν ἀκαθόριστα και αἱ δύο δὲ ὠδηγοῦντο εἰς τὸν πόλεμον ὑπὸ ἑνὸς βασιλέως, ὁ ὁποῖος ἦτο ἀπλῶς ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς ἐκ τῶν εὐγενῶν οἰκογενειῶν, πρῶτος μεταξὺ ἴσων.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ τὴν κατάκτησιν τῶν ἐγγχωρίων λαῶν τὰ πράγματα περιεπλάκησαν.

Πρῶτον τὰ κτήματα τῶν χωρῶν, ποὺ κατέκτησαν, περιήλθον ἰδίως εἰς τοὺς εὐγενεῖς, οἱ ὁποῖοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔγιναν μεγάλοι γαιοκτήμονες. Οἱ ἄζημοι λοιπόν, οἱ ὁποῖοι εἶχον λάθει μικρὸν μέρος ἀπὸ τὰ κτήματα τῶν κατακτηθέντων, ἢ ἀπέζων ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἀγρούς των ἢ εἰργάζοντο με μισθὸν εἰς τὰ κτήματα τῶν εὐγενῶν ἢ μετήρχοντο τὰς διαφόρους μηχανικὰς τέχνας, ἦσαν δηλ. τέκτονες, χαλκεῖς, σκυτοτόμοι μάντιες, ἰατροί, κήρυκες, ἔμποροι και ὠνομάζοντο **δημιουργοί**.

Ἐπειτα εἰς τὰς δύο κοινωνικὰς τάξεις προσετέθη και τρίτη, ἢ ὁποῖα ἀπετελέσθη ἀπὸ τοὺς κατακτηθέντας λαοὺς. Οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον ἔγιναν δοῦλοι και ἢ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν καλλιέρ-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

γειαν τῶν κτημάτων τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν τῶν ποιμνίων των ἢ ὑπηρετοῦν αὐτοὺς εἰς τὰς οἰκίας των.

Ὁ βασιλεὺς, ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ ὁ μεγαλύτερος γαιοκτήμων τῆς χώρας, ἐθεωρεῖτο πρόσωπον ἱερόν, διότι ἐπιστεύετο ὅτι κατήγετο ἐκ τινος ἥρωος ἢ θεοῦ καὶ ὅτι ἐλάμβανε τὴν δύναμιν του ἀπὸ αὐτὸν τὸν Δία. Ἄλλὰ καὶ οἱ ἄλλοι μεγάλοι γαιοκτήμονες τῆς χώρας καὶ σπουδαῖοι πολεμισταί, δηλ. οἱ εὐγενεῖς, ἐθεωροῦντο ἱεραὶ, ὅπως ὁ βασιλεὺς, ὠνομάζοντο δὲ ἄριστοι, γέροντες, βουληφόροι. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως διεδέχετο αὐτὸν συνήθως ὁ μεγαλύτερός του υἱός. Ἐπρεπεν ὅμως ὁ βασιλεὺς νὰ ἔχη καὶ προσωπικὴν ἀξίαν καὶ δύναμιν. Διὰ τοῦτο μερικοὶ γέροντες πατέρες παρητοῦντο καὶ ἄρῃνον τὴν βασιλείαν εἰς τοὺς υἱούς των.

Ὁ βασιλεὺς κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ἦτο, ὅπως καὶ οἱ βασιλεῖς τοῦ κρητικῆς πολιτισμοῦ, ἀπόλυτος μονάρχης. Ἐπειτα ὅμως ἡ ἐξουσία του περιορίσθη. Ἦτο μὲν καὶ τώρα ὁ ἀνώτατος ἱερεὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον εἶχεν ἀπεριόριστον ἐξουσίαν, ἐν καιρῷ εἰρήνης ὅμως ἡ δύναμις του περιορίζετο πολὺ ὑπὸ τῶν εὐγενῶν ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν τῆς πόλεως. Ὅσάκις ἐπρόκειτο νὰ λάβῃ ἀπόφασιν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἐνδιεφέρετο ὅλη ἡ πόλις, ἐκάλει τοὺς εὐγενεῖς εἰς συμπόσιον καὶ μετὰ τὸ φηγητὸν συνεζήτουν καὶ ἀπεφάσιζον (βουλὴ γερόντων). Κατόπιν ἐκάλει καὶ τὸν λαὸν εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς πόλεως (ἀγορὰ δήμου) καὶ ἐξέθετεν εἰς αὐτὸν τὰ ἀποφασισθέντα. Ἄλλὰ εἰς τὴν ἀγορὰν αὐτὴν μόνον εἰς τοὺς εὐγενεῖς ἐπετρέπετο νὰ λάβουν τὸν λόγον. Ὁ παριστάμενος λαὸς ἢ παρεδέχετο διὰ βοῆς, ἢ, ἂν ἡ ἀπόφασις δὲν ἤρρεσκεν εἰς αὐτόν, εἰσιῶπα.

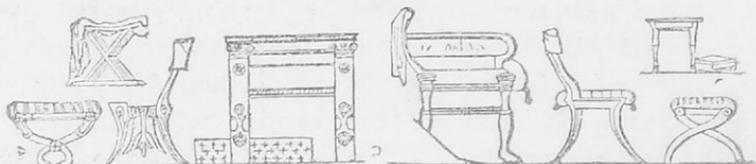
Καὶ ἡ δικαστικὴ ὡσαύτως ἐξουσία τοῦ βασιλέως ἦτο περιορισμένη. Κυρίως κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπεκράτει ἡ αὐτοδικία. Πολὺ σπανίως δὲ κατέφευγον εἰς τὸν βασιλέα διὰ νὰ λύσῃ τὰς διαφορὰς των. Τὸ ἀδίκημα καὶ ἰδίως ὁ φόνος ἐνδιαφέρει μόνον τὰς δύο οἰκογενείας, τοῦ ἀδικήσαντος καὶ τοῦ ἀδικηθέντος. Ὑπεύθυνος δὲ δι' αὐτὸ δὲν εἶναι μόνον ὁ ἀδικήσας, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του, ὅπως καὶ ἀπὸ αὐτὸ δὲν προσβάλλεται μόνον ὁ ἀδικηθεὶς, ἀλλ' ὅλη ἡ οἰκογένειά του. Ἐξιλίωσις τοῦ ἀδικήματος δύναται νὰ γίνῃ μόνον, ἔταν ἡ ἀδικηθεῖσα οἰκογένεια ἡδεχθῆ παρὰ τῆς ἄλλης χρηματικὴν ἱκανοποίησιν (ποινή).

vol

4. Ο οικιακός βίος.

Ἡ ζωὴ ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλέων ἦτο πολὺ ἀπλῆ.

Αἱ οἰκίαι, ἀφ' οὗτου οἱ ἄνθρωποι ἔπαυσαν νὰ κατοικοῦν εἰς καλύβας, ἐκτίζοντο μὲ μικροὺς λίθους συνδεομένους, μὲ πηλὸν καὶ ἐνίοτε μὲ ὤμας πλίνθους. Πρὸς μεγαλυτέραν δὲ στερεώσιν

Εἰκ. 76. Ἔδραι διάφοροι.

παρενέβαλλον εἰς τοὺς τοίχους κατ' ἀποστάσεις ξύλα ὀριζοντίως. Αἱ καλύτερον κτισμέναι οἰκίαι εἶχον καὶ ἐπίχρισμα ἐκ πηλοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἄλλο λεπτὸν ἐπίχρισμα ἐξ ἀσβέστου. Ἀπετελοῦντο δὲ αἱ οἰκίαι συνήθως ἀπὸ τρία κατὰ μῆκος δωμάτια.

Εἰκ. 77. Τρίπους λέβης.

Ἐκ τούτων, ὅπως καὶ εἰς τὸ μέγαρον, τὸ ἐμπρόσθιον ἦτο στοὰ ἀνοικτὴ πρὸς τὰ ἔξω, εἰς δὲ τὸ μεσαῖον ὑπῆρχε ἐστία καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὴν τέσσαρες κίονες ἀπὸ κορμούς δένδρων διὰ νὰ υποβάσταζον τὴν στέγην. Ἡ στέγη δὲ ἦτο ἢ ὀριζοντία ἢ ἐπικλινής πρὸς τὴν μίαν ἢ καὶ πρὸς τὰς δύο πλευράς.

Τὰ ἐπιπλα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι ὁ θρόνος, κάθισμα μέγαλον μὲ στηρίγματα διὰ τὰ νῶτα, τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας, ἄλλα καθίσματα μὲ στηρίγμα διὰ τὰ νῶτα

μόνον, σκαμνία, τράπεζαι μικραὶ διὰ νὰ τρώγουν καὶ κιβώτια διὰ νὰ φυλάττουν τὰ ἐνδύματα καὶ ἄλλα πολυτίμη ἀντικείμενα. Τὰ μαγειρικὰ σκεύη ἦσαν σχεδὸν ὅμοια μὲ τὰ ἰδικά μας. Τὰ συνήθη δὲ ἀγγεῖα εἶναι ὁ τρίπους λέβης, ὁ πίθος διὰ νὰ ἀποθηκεύουν οἶνον, ἔλαιον καὶ μέλι, ἐπίσης ὁ ἀμφορεὺς, ἢ

ὕδρια διὰ τὸ νερόν, ὁ κρατήρ διὰ νὰ ἀναμειγνύουν οἶνον μὲ νερόν, ἢ λήκυθος διὰ τὸ ἔλαιον, ποτήρια καὶ ἄλλα.

Ἡ ἐνδυμασία πρὸ τῶν μεταναστεύσεων ἦτο διάφορος παρὰ κατόπιν. Τὸ σύνγηθες ἐνδυμα τῶν Κρητῶν καὶ νησιωτῶν πρὸ

Εἰκ. 78. Ἀμφορεύς.

Εἰκ. 79. Κρατήρ.

τῶν μεταναστεύσεων ἦτο μικρὸν τεμάχιον ὑφάσματος, τὸ ὅποτον δεμένον εἰς τὴν μέσην μὲ ζώνην ἐκάλυπτε τὴν κοιλίαν καὶ μέρος τῶν μηρῶν. Κατὰ τὰς ἐορτὰς ὅμως οὗτοι ἐφόρουσαν μακρὸν ἐνδυμα, τὸ ὅποτον ἐφθανε μέχρι τῶν ἀστραγάλων ὅπου ἐστρογγυλοῦτο καὶ ἐλάμβανε τὸ σχῆμα σημερινῆς βράκας (εἰκ. 82). Εἰς δὲ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα, οἱ ἄνδρες ἐφόρουσαν χιτῶνα (ὑποκάμισον) μὲ μικρὰς χειρίδας, ὁ ὅποιος ἐφθανε μέχρι τῶν μηρῶν καὶ ἐκρατεῖτο εἰς τὴν μέσην μὲ ζώνην. Αἱ γυναῖκες κατὰ τὴν ἰδίαν

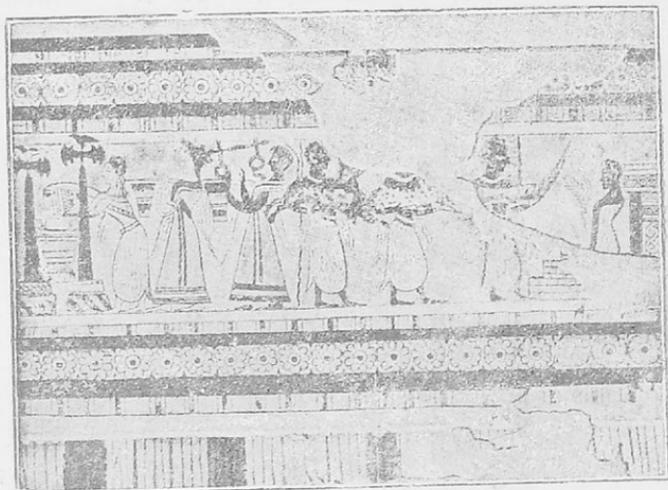
Εἰκ. 81. Λήκυθος.

Εἰκ. 80. Φιάλη.

ἐποχὴν καὶ εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα ἐφόρουσαν περιχόρμιον, τὸ ὅποτον ἐφηρμόζετο ἀκριβῶς εἰς τὸ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στήθος, και πλουσίαν ἐσθῆτα, ἣ ὅποια κατέβαιναν ἀπὸ τῆν μέσσην μέχρι τῶν ποδῶν ὅλον ἐν πλατυτέρα. Ἐπὶ δὲ τοῦ περι- κορμίου ἐφόρου ἐνίστε μικρὸν ἐπενδύτην. Ἡ κόμη κατέπιπτε

Εἰκ. 82. Ἐνδυμασίαι Κρητῶν (λιθὴν λάραναξ ἐκ Φαιστοῦ Κρήτης).

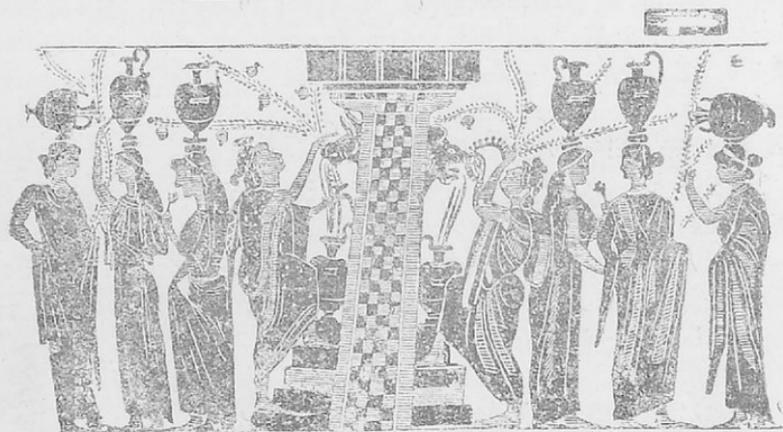
συνήθως εἰς μικροὺς πλοκάμους καὶ ἐστολίζετο μὲ καρφίδας, ταινίας καὶ διαδήματα. Ἄνδρες δὲ καὶ γυναῖκες ἐφόρου ἐνίστε

Εἰκ. 83. Ἐνδυμασίαι ἀνδρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.

πέδιλα, τὰ ὅποια συνεκρατοῦντο μὲ λωρία καὶ ἐστολίζοντο μὲ διάφορα κοσμήματα, ἄραχιόλια, δακτυλίδια, περιδέραια καὶ ἴσως καὶ ἐνίστια. Μετὰ τὰς μεταναστεύσεις ἡ ἐνδυμασία ἐγένετο ἀπλου-
 ψήφιοποίηθη ἀπὸ τὸ Νοτίουτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στέρα. Καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐφόρου μακρὸν χιτῶνα λινὸν καὶ ἐπάνω εἰς αὐτὸν μεγάλον τεμάχιον ὕφασμα μάλλινον (ιμάτιον). Εἶχον εἰς τοὺς πόδας ὑποδήματα καὶ τὴν κεφαλὴν συνήθως γυμνήν. Ὁ χιτῶν τῶν γυναικῶν ἦτο μακρότερος, ἀνεσηκῶνετο δὲ εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην καὶ ἐσχημάτιζε τὸν λεγόμε-

Εἰκ. 84. Ἐνδυμασίαι γυναικῶν μετὰ τὰς μεταναστεύσεις.

νον κόλπον. Αἱ γυναῖκες προσέτι ἐφόρου ἐνίοτε κάλυμμα ἀπὸ ὕφασμα λεπτὸν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἄλλοτε δὲ ἐκάλυπτον αὐτὴν μὲ τὸ ἄχρον τοῦ ἱματίου.

Εἰς ἐκάστην οἰκογένειαν ὁ πατὴρ εἶναι ὁ κύριος καὶ εἰς αὐτὸν ὄλοι ὀφείλουσαν ὑπακοήν. Αὐτὸς εἶναι συγχρόνως καὶ ὁ ἱερεὺς

τῆς οἰκογενείας. Ἡ γυνὴ διαμένει πάντοτε εἰς τὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν καὶ διευθύνει τὰς ἐργασίας τῆς οἰκίας. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ γυναῖκες τῶν βασιλέων καὶ τῶν εὐγενῶν κατεγίνοντο εἰς τὸ νὰ ὑφαίνουσι καὶ κεντοῦσι καὶ εἰς τὰς ἄλλας οἰκιακὰς ἐργασίας. Αἱ κόραι μένουσι πλησίον τῆς μητρὸς των, ἀλλὰ δὲν εἶναι κλεισμένα ὅπως αἱ ὑπανδροὶ. Ἡμποροῦσι νὰ ἐξέρχωνται ἐλεύθερα. Δὲν ἔχουσι ὅμως τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέξουσι αὐταὶ τὸν σύζυγόν των. Ὁ πατὴρ δίδει αὐτὰς εἰς ὅποιονδήποτε θέλει καὶ λαμβάνει ὡς ἀντάλλαγμα δῶρα.

Αἱ μεγκλύτεροι διασκεδάσεις κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἶναι τὰ συμπόσια. Ἐμπρὸς ἀπὸ τῶν θωμῶν ἐνὸς θεοῦ σφάζουσι τοὺς βοῦς ἢ τὰ πρόβατα. Καίουσι ἐπὶ τοῦ θωμοῦ πρὸς τιμὴν τοῦ θεοῦ τὰ ἐντόσθια, τὸ λίπος καὶ τὰ ὀστά, τὸ δὲ κρέας κόπτουσι εἰς τεμάχια καὶ ψήνουσι. Ἐπειτα κάθηνται ἄλλοι καὶ τρώγουσι τὸ κρέας μὲ ἄρτον ἀπὸ σίτον. Μετὰ τὸ φαγητὸν δὲ πίνουσι οἶνον ἀνάμικτον μὲ ἀφθονον νερόν. Τέλος διεσκέδαζον μὲ μουσικὴν, ἄσματα καὶ χοροὺς.

Ἰδιαίτερον χαρακτηριστικὸν τῆς κοινωνίας τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἡ εὐγενὴς προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐγίνετο δεκτὸς κάθε ξένος, ὁ ὅποιος ἐζήτησε φιλοξενίαν. Ὁ ξένος ἐθεωρεῖτο ὅτι ἐπροστατεύετο ἀπὸ τὸν Δία καὶ διὰ τοῦτο ἔπρεπε νὰ εὕρῃ κάθε περιποίησιν. Συνήθως ὁ φιλοξενούμενος καὶ ὁ φιλοξενῶν ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν δῶρων, τὰ ὅποια ἐχρησίμευον ὡς δεσμὸς ὄχι μόνον αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπογόνων των.

Ἀκόμη σεβαστότερος καὶ ἀπὸ τὸν ξένον ἦτο ὁ ἰκέτης. Ὅταν δηλ. ὁ καταδικωκόμενος δι' οἰονδήποτε λόγον ἤθελε καταφύγει εἰς τὸν θωμὸν ἢ τὴν ἐστίαν τῆς οἰκίας καὶ ἤθελε ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ κυρίου αὐτῆς, αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ἀπορρίψῃ τὴν αἴτησιν. Ἄλλως ἐτιμωρεῖτο ἀπὸ τὸν Δία.

5. Τὰ ὅπλα καὶ ὁ πόλεμος.

Ἡ κυριωτέρα ἀποσχόλησις τῶν λαῶν καὶ ἰδίως τῶν εὐγενῶν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦτο ὁ πόλεμος.

Κάθε ἀνὴρ ὀπλιζέτο μὲ τὰ ἰδικά του ὅπλα. Εἶχε δὲ δύο-εἰδῶν ὅπλα, ἐπιθετικὰ, μὲ ὅποια ἐκτύπα τὸν ἀντίπαλόν του, καὶ ἀμυντικὰ, μὲ τὰ ὅποια ἐπροφυλάσσετο ἀπὸ τὰ κτυπήματά του.

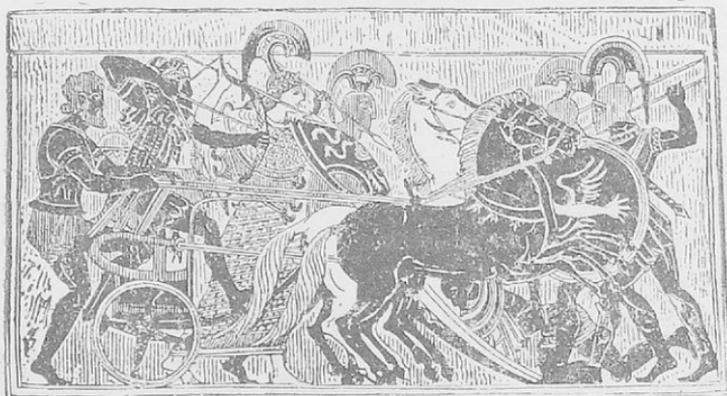
Διὰ τὴν ἀποφυλάττη τὴν κεφαλὴν του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

παλαιότερα μὲν σκοῦφον ἀπὸ δέρμα, ἀργότερα δὲ περικεφαλαίαν ἀπὸ χαλκῶν. Ἡ περικεφαλαία ἐσκέπαζε τὸ μέτωπον, τοὺς κρο-

Εἰκ. 85. Πολεμισταὶ ὁμηρικῶν χρόνων.

τάφους καὶ τὰς παρειάς εἰς τρόπον, ὥστε νὰ φαίνωνται μόνον οἱ ὀφθαλμοὶ καὶ τὸ κάτω μέρος τοῦ πώγωνος, ἐδένετο δὲ ἀπὸ κάτω

Εἰκ. 86. Πολεμικὸν ἄρμα.

μὲ λωρίον. Εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς περικεφαλαίας ἦτο ἐμπεπηγμένον λοφίον συνήθως ἀπὸ οὐρᾶν ἵππου.

Διὰ νὰ προφυλάττη τὰς κνήμας του ὁ πολεμιστὴς ἐφόρει τὰς
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

κνημίδας. Αὐταὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἦσαν ἀπὸ δέρμα, κατόπιν ὅμως κατεσκευάζοντο ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου, ἐφθανον δὲ ἀπὸ τὰ γόνατα μέχρι τῶν ἀστραγάλων.

Διὰ τὴν ἀποκρούη τὰ κτυπήματα τῶν ἀντιπάλων, ὁ πολεμιστῆς ἐκράτει μὲ τὴν ἀριστερὰν τοῦ χεῖρα ἀσπίδα κατασκευασμένην ἀπὸ πολλὰ δέρματα βοῶν καὶ ἀπὸ πλάκας ἐκ μετάλλου. Ἡ ἀσπίς κατ' ἀρχὰς ἦτο πολὺ μεγάλη. Ἐκάλυπτε τὸ σῶμα ἀπὸ τὸν πῶγωνα μέχρι τῶν ἀστραγάλων. Ἀργότερα ἐγίνε μικροτέρα. Τότε ἠναγκάσθησαν νὰ φοραῦν καὶ ἄλλο ἀμυντικὸν ὄπλον, τὸν θώρακα. Ὁ θώραξ κατεσκευασμένος ἐκ χαλκοῦ ἐπροφύλαττε καὶ τὴν βράχιν καὶ τὸ στήθος.

Ὡς ἐπιθετικὰ δὲ ὄπλα οἱ περισσότεροὶ πολεμισταὶ εἶχον τὸ ξίφος καὶ τὸ δόρυ. Τὸ ξίφος ἦτο χάλκινον, πολὺ μακρὸν καὶ δίστομον, ἐκρέματο δὲ ἀπὸ τὸν δεξιὸν ὤμον εἰς τὸ ἀριστερὸν πλευρὸν. Τὸ δόρυ ἦτο ξύλινον καὶ εἶχε εἰς τὰ δύο ἄκρα αἰχμᾶς ἀπὸ χαλκόν, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευον, ἢ μὲν μία διὰ τὴν τρυπᾶ τὸν ἀντίπαλον, ἢ δὲ ἄλλη διὰ τὴν ἐμπηγνύεται εἰς τὴν γῆν κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀναπαύσεως. Ἦτο δὲ τὸ δόρυ πολὺ μακρὸν, ἐνίστε μέχρι πέντε μέτρων.

Μερικοὶ τέλος πολεμισταὶ ἦσαν ὠπλισμένοι μὲ τόξον κατεσκευασμένον ἀπὸ ξύλον ἢ ἀπὸ δύο κέρατα ἐλάφου συνενωμένα. Μὲ τὸ τόξον ἔρριπτον βέλη, τὰ ὁποῖα εἶχον αἰχμὴν ἀπὸ χαλκὸν τριγωνικὴν.

Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς εἶχον ὄπλα στερεώτερα ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐπορεύοντο δὲ συνήθως εἰς τὴν μάχην ἐπάνω εἰς ἄρμα δίτροχον, τὸ ὁποῖον ἐσύρτετο ἀπὸ δύο ἵππους καὶ διηυθύνετο ὑπὸ ἡνιόχου. Ἐμάχοντο δὲ οὗτοι ἄλλοτε μὲν ἀπὸ τὸ ἄρμα τῶν ἄλλοτε δὲ ἀφ' οὗ κατέβαινον ἀπὸ αὐτὸ καὶ αὐτοὶ ἔφερον τὴν κρίσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ λοιποὶ ἠκολούθουν τοὺς ἡγεμόνας τῶν εἰς πυκνὰς ἀτάκτους γραμμὰς.

Αἱ πολεμικαὶ συνήθειαι κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἦσαν ἄγριαι. Ὁ νικητὴς ἠρθάνετο ἀγρίαν χαρὰν διὰ τὴν νίκην καὶ τὰ λάφυρα. Ἀπέδλεπεν ὄχι μόνον εἰς τὸ νὰ πάρῃ τὰ ὄπλα τοῦ νεκροῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ σύρῃ τὸ πτώμα τοῦ ὀπισθεν τοῦ ἄρματός του καὶ τὸ ἀτιμάσῃ. Διὰ τοῦτο φοβερὸς ἀγὼν ἐγίνετο διὰ τὸ πτώμα τοῦ φονευθέντος ἥρωος. Ἐπίσης ὅταν μία πόλις ἐκυριεύετο, κατεστρέφετο διὰ πυρός καὶ σιδήρου καθ' ὀλοκληρίαν, ὅλοι δὲ οἱ κάτοικοί τῆς ἐπωλοῦντο ὡς δοῦλοι.

6. Ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον.

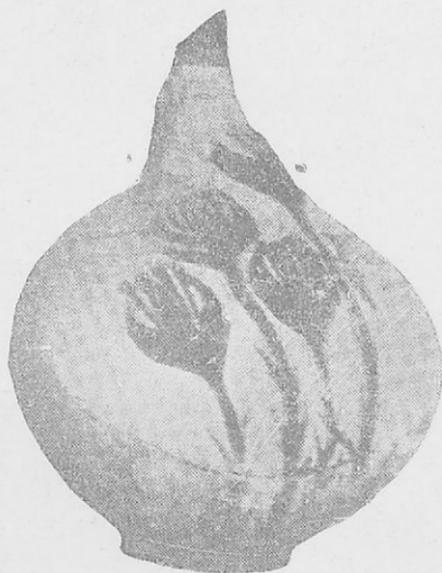
Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Δωριέων ἡ ναυτιλία καὶ τὸ ἐμπόριον εὐρίσκοντο εἰς ἀκμὴν. Ἀπὸ τότε ὅμως παρακμάζουν.

Ἡ ἑλληνικὴ ναυτιλία περιορίζεται πλέον εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Ἀλλὰ καὶ ἐδῶ τὰ πλοῖα δὲν ἀπεμακρύνοντο πολὺ ἀπὸ τὴν παραλίαν, διότι ἦσαν μικρὰ καὶ χωρὶς κατάστρωμα.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο ἀνταλλακτικόν· οἱ ἔμποροι δηλ. ἔκαμνον ἀνταλλαγὴν τῶν προϊόντων, τὰ ὅποια ἐπερίσσευον εἰς τὸν τόπον των, μὲ ἄλλα, τὰ ὅποια αὐτοὶ δὲν παρήγγε. Τὸ νόμισμα δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἀκόμη. Καὶ τὸ ἐμπόριον ὅμως ταῦτο ἦτο περιορισμένον. Εἰς χρόνους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐτιμᾶτο πρὸ πάντων ἡ πολεμικὴ τέχνη, τὸ ἐμπόριον φυσικὰ ἐπεριφρονεῖτο.

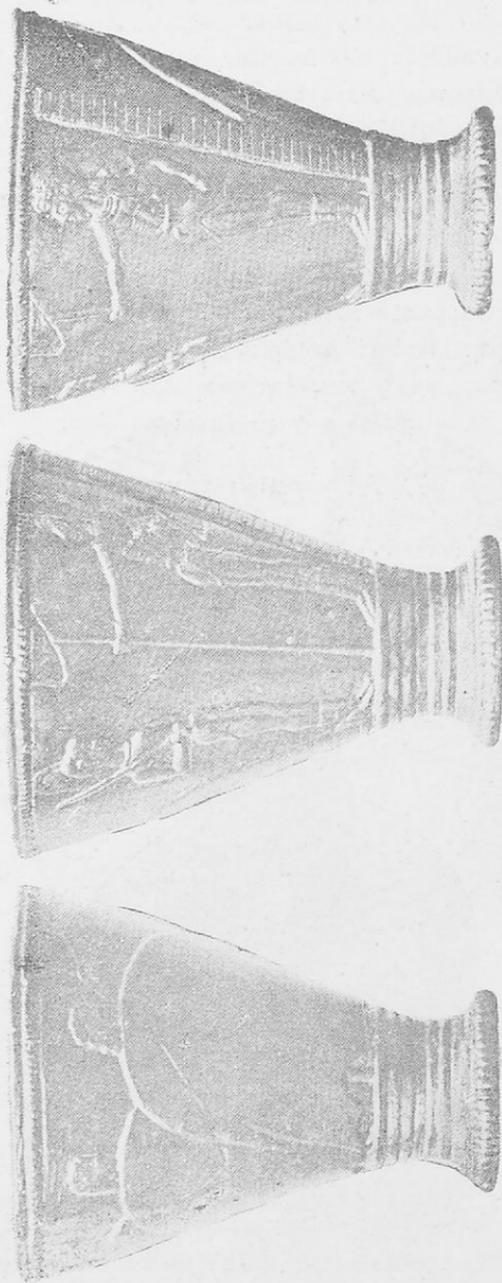
7. Αἱ ὠραῖαι τέχναι.

Προτοῦ νὰ κατέλθουν οἱ Δωριεῖς εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἑλλάδα, αἱ ὠραῖαι τέχναι εὐρίσκοντο εἰς μεγάλην ἀκμὴν.

Εἰκ. 87. Ἄγγειον ἐκ Μήλου μὲ φυτικὴν διακόσμησιν.

Ἀπὸ τὰς ἀκροπόλεις, τὰ ἀνάκτορα καὶ τοὺς τάφους βλέπομεν ὅτι ἦτο πολὺ προωθευμένη ἡ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡ δὲ μετακίνησις καὶ τοποθέτησις τῶν μεγάλων ἐκείνων λίθων, μὲ τοὺς

Είχ. 88. Ἀγγεῖα ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαύρου λίθου μὲ ἀναγλυφούς παραστάσεις.

ὁποῖους εἶναι κτισμένα τὰ τεῖχη τῶν Μυκηνῶν καὶ τῆς Τίρουθος, δεικνύουν ὅτι εἶχαν ἀρκετὴν πείραν τῆς μηχανικῆς.

Εἰς τοὺς τοίχους τῶν οἰκιῶν εὐρέθησαν ζωγραφίαι μὲ ζωηρὰ χρώματα, αἱ ὅσαι παριστάνουν ζῶα, ἀνθρώπους καὶ ἄλλα κοσμήματα (εἰκ. 78, 79). Ἐπίσης εὐρέθησαν ἀγγεῖα ἐκ πηλοῦ πο-

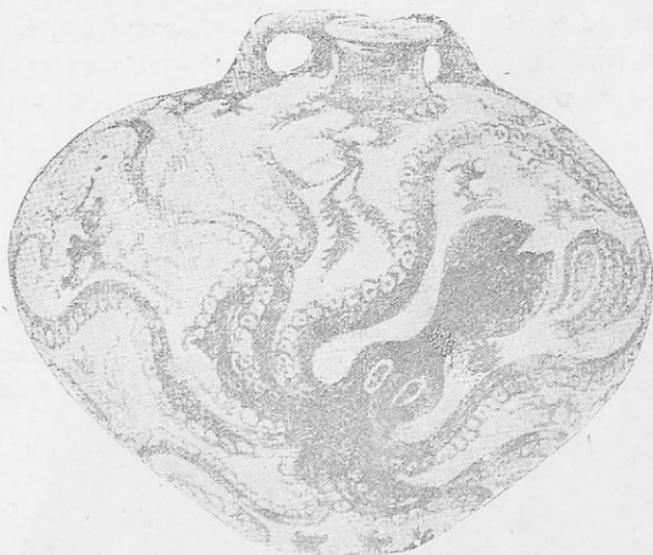

Εἰκ. 89. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν.

λύχρωμα μὲ κοσμήματα ζῶων καὶ φυτῶν καὶ ἄλλα. Αὐτὰ δεικνύουν, ὅτι καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ κεραμευτικὴ ἦσαν πολὺ προωδευμένα.

Καὶ ἡ γλυπτικὴ ἐπίσης εἶχε προοδεύσει πολὺ. Ἐσκάλιζον εἰς λίθους, εἰς ὅσα ζῶων καὶ εἰς μέταλλα ἀναγλύφους παραψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

στάσεις ἢ και εὐλόγητα ἔργα, τὰ ὅποια παρίστανον ἀνθρώπους

Εἰκ. 90. Ἄγγειον ἐκ Κρήτης με ζωϊκὴν διακόσμησιν.

Εἰκ. 91. Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκηθῶν

ἢ ζῶα. Ἐξευργάζοντο προσέτι τοὺς πολυτίμους λίθους και ἐσκά-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λιζον ἐπὶ λίθων ἢ ἐπὶ χρυσοῦ διαφόρους παραστάσεις (ζῶα, ἀνθρώπους κ. ἄ.) μὲ καταπληκτικὴν φυσικότητα διὰ τὰ χρησιμεύουν ὡς σφραγίδες. Κατεσκεύαζον ὡσαύτως ἀπὸ χαλκὸν ἢ χρυσὸν χυτὰ καὶ σφυρηλατημένα ἀντικείμενα καὶ ἐστόλιζον αὐτὰ κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἐπίσης ἦσαν δεξιοὶ εἰς τὴν ἐμπαισιτικὴν. Ἐγνώριζον δηλ. τὰ θέτουν κοσμήματα ἐξ ἐλεφαντοστοῦ, χρυσοῦ κλπ. ἐντὸς ἀντικειμένων ἐξ ἄλλης ὕλης καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ παράγουν ζωγραφίας (εἰκ. 52). Τέλος ἐγνώριζον τὰ κατασκευάζουν τὴν ὕαλον.

Εἰκ. 92. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηθῶν.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ἕως αἱ τέχναι ἐν γένει εἰς τὴν Ἑλλάδα μαραίνονται. Μὲ τὰς ἐπιδρομὰς οἱ ἄνθρωποι εἶχον παύσει τὰ καλλιεργεῖν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τοῦτο εἶχον πτωχεύσει. Ἐξ ἄλλου οἱ Δωριεῖς ἦσαν ἄνθρωποι θρεινοί, τραχεῖς καὶ λιτοί, ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν τὰ ἀγαποῦν τὰς ὡραίας τέχνας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΔΙΑΠΛΑΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ

1. Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων.

Ἡ Ἑλλάς μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων παρουσιάζεται παρὰ πολὺ ἀλλοιωμένη. Εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα αἱ πόλεις καὶ αἱ ἀκροπόλεις τῶν Ἀχαιῶν ὄλαι κατεστράφησαν. Ὁ πολιτισμὸς ὁ μυκηναϊκὸς ἐξηφανίσθη. Ἡ μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις τῶν λαῶν τοῦ Αἰγαίου κατεστράφη καὶ ἡ ναυσιπλοΐα καὶ τὸ ἐμπόριον περιήλθον εἰς χεῖρας τῶν Φοινίκων. Ἀλλὰ καὶ οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος, οἱ ὅποιοι μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συνεχίσουν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὸν βίον, ποῦ ἔζων εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα. Ἠναγκάσθησαν νὰ κάμουν μακροὺς ἀγῶνας μὲ τοὺς ἐντοπίους, ἕως οὗ ἐγκατασταθοῦν ὀριστικῶς καὶ ἐπιδοθοῦν εἰς τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας ἡ Ἑλλάς ὄλη εὐρίσκετο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὀνομάζουσιν μεσαιῶνα τῆς Ἑλλάδος.

Πρῶτοι ἐξέρχονται ἐκ τοῦ μεσαιωνικοῦ αὐτοῦ σκότους οἱ λαοί, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταναστεύσει εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οὗτοι εἶναι οἱ παλαιοὶ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος τοῦ μυκηναϊκοῦ πολιτισμοῦ. Μόλις λοιπὸν ἀνέπνευσαν ἐκ τῶν ἀγῶνων, τοὺς ὁποίους εἶχον κάμει μὲ τοὺς ἐντοπίους διὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὰς νέας πατρίδας των, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν γεωργίαν καὶ βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν. Ἀκμάζουσιν δὲ τότε πρὸ πάντων ἡ Μίλητος, ἡ Φώκαια καὶ ἡ Σάμος, αἱ ὅποιοι ἀποβαίνουν μεγάλαι ἐμπορικαὶ πόλεις. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν δὲ τῶν παραδόσεων τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν βίου καὶ τοῦ γλυκεροῦ κλίματος τῆς Ἰωνίας καὶ τοῦ φαίδρου αὐτῆς οὐρανοῦ, ἤρχισαν νὰ καλλιερگوῦν τὰς ὡραίας τέχνας ὡς καὶ τὴν ἐπικὴν ποίησιν.

Τὰς πόλεις τῆς Μ. Ἀσίας ἠκολούθησαν κατόπιν αἱ πόλεις τῆς μεσημβρινῆς Ἑλλάδος καὶ πρῶτοι αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ παράλια τῆς ἀνατολικῆς Ἑλλάδος, Χαλκίς, Ἐρέτρια, Κόρινθος, Αἴγινα καὶ κατόπιν αἱ Ἀθηναί. Ἡ ναυτιλία πλέον καὶ τὸ ἐμπόριον περιέρχονται πάλιν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ Φοινίκες ἀναγκάζονται νὰ ἀποσυρθοῦν δυτικώτερον.

2. Ἑσωτερικαὶ ταραχαὶ καὶ πολιτειακαὶ μεταβολαὶ εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπέφερον ἄλλας ἀνατροπὰς εἰς τὸν ἐσωτερικὸν βίον ἑλλων τῶν ἑλληνικῶν πόλεων.

Κατὰ τοὺς μυκηναϊκοὺς χρόνους εἰς ἑλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις τὸ πολίτευμα ἦτο ἡ βασιλεία. Μετὰ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων ὅμως εἰς κάθε πόλιν ἑλα τὰ κτήματα περιήλθον εἰς τοὺς κατακτητὰς καὶ ἰδίως ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς σπουδαιότερους πολεμιστὰς, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν ἢ τῶν ἀρίστων. Οἱ ἄλλοι ἐλεύθεροι ἀπετέλουν τὸν δῆμον καὶ ἀπέζων ἢ ἐκ τῶν μικρῶν ἀγρῶν τῶν ἢ μετερχόμενοι διαφόρους μηχανικὰς τέχνας ἢ τὸ ἐμπόριον. Τότε οἱ εὐγενεῖς κατώρθωσαν σὺν τῷ χρόνῳ εἰς ἑλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις νὰ περιορίσουν ἢ νὰ καταργήσουν τὴν βασιλείαν καὶ νὰ συγκεντρώσουν εἰς χεῖράς τῶν ἑλλων τὴν ἐξουσίαν. Τὸ πολίτευμα τοῦτο ὠνομάσθη ἀριστοκρατικόν. Τώρα τὴν ἐξουσίαν, ἀντὶ νὰ τὴν ἔχη συγκεντρωμένην ἕνας ἀνθρώπος, ὁ βασιλεὺς, τὴν ἔχουν ἑλλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο ἀριστοί.

Κατόπιν ὅμως ὁ δῆμος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ναυτιλίας, τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου ἐπλούτησε. Δὲν ἔβλεπε λοιπὸν τὸν λόγον, διὰ τὸν ὅποιον ἔπρεπε πλέον μόνοι οἱ εὐγενεῖς νὰ ἔχουν εἰς χεῖράς τῶν ἑλλων τὴν ἐξουσίαν καὶ ἡγείρεν ἀξιώσεις νὰ μετέχη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν διοίκησιν. Τὰς ἀξιώσεις δὲ αὐτὰς ὑπέθαλπε καὶ ἡ διαίκα καὶ τυραννικὴ συμπεριφορὰ τῶν εὐγενῶν. Ἐναθρασμὸς λοιπὸν μέγας καὶ ταραχαὶ πολλαὶ ἐπεκράτησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους εἰς ἑλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Εἰς πολλὰς οἱ πλουσιώτεροι ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ δήμου κατώρθωσαν νὰ διασπάσουν τὸν στενὸν κύκλον τῆς ἀριστοκρατίας καὶ νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν διοίκησιν. Οὕτω τὸ ἀριστοκρατικὸν πολίτευμα μετετράπη εἰς τιμοκρατικόν. Τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔχου, ἑλλοι οἱ πλούσιοι, ὅχι μόνον οἱ γαιοκτῆμονες.

Ἄλλ' ἐκ τούτου ὁ πολὺς δῆμος δὲν ὠφελήθη Ἐξηκολούθει νὰ πιέζεται καὶ ὑπὸ τῆς πλουτοκρατίας, ὅπως καὶ πρὶν ὑπὸ τῆς ἀριστοκρατίας καὶ διὰ τοῦτο ἐζήτει νὰ λάβῃ μέρος ἑλας εἰς τὴν διοίκησιν Ἐνεκα τούτου ἐπήλθον συγκρούσεις μεταξὺ τῆς ἀρ-

χούσης τάξεως καὶ τοῦ δήμου. Ἐκ τῶν συγκρούσεων αὐτῶν εἰς ἄλλας μὲν πόλεις ἐπεκράτησεν ἢ μία ἐκ τῶν δύο μερίδων, ὥστε τὸ πολίτευμα ἢ ἔμεινεν ὀλιγαρχικὸν (δηλ. ἀριστοκρατικὸν ἢ τιμοκρατικὸν, διότι καὶ εἰς τὰ δύο τὴν ἐξουσίαν ἔχουν ὀλίγοι) ἢ μετετράπη εἰς **δημοκρατικόν**, τὴν ἐξουσίαν δηλ. ἔλαβεν εἰς χεῖράς του ὁ λαός, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **δῆμος**. Εἰς ἄλλας πόλεις πάλιν ἀνετέθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο μερίδων ἢ διακανόνισις τῶν διαφορῶν εἰς **νομοθέτας** (Δράκων, Σόλων). Εἰς ἄλλας δὲ πόλεις κατὰ τοὺς μεταξὺ ὀλιγαρχίας καὶ δήμου συχνοὺς αἱματηροὺς ἀγῶνας φιλόδοξοι καὶ ἱκανοὶ ἄνδρες ἐκ τοῦ δήμου ἢ ἐξ αὐτῶν τῶν εὐγενῶν ἀνέλαβον τὴν προστασίαν τοῦ δήμου καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπάσουν αὐτοὶ τὴν ἀνωτάτην ἀρχήν. Αὐτοὶ εἶναι οἱ λεγόμενοι **τύραννοι**, οἱ ὁποῖοι ἤγκμασαν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 7ου αἰῶνος μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 6ου.

Ἡ κυβέρνησις τῶν τυράννων ἀφῆκε λαμπρὰν ἐποχὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Οὗτοι ἐπροστάτευσαν τὴν γεωργίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ ἐν γένει τὴν ἐργασίαν, κατεσκεύασαν πολλὰ κοινωφελῆ ἔργα καὶ ἐθεράπευσαν τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα, Ἐπίσης ὄχι ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐπικρατήσουν εἰς τὰς πόλεις φιλελεύθεροὺς θεσμοί. Ἐπίεζον ὁμοίως καὶ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν δῆμον καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐνέπνευσαν εἰς αὐτοὺς τὴν ἰδέαν τῆς πολιτικῆς ἰσότητος. Παρ' ὅλα ὅμως αὐτὰ ἡ τυραννίς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ πολὺν χρόνον. Τὰ ἀριστοκρατικὰ γένη, τὰ ὁποῖα ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὰς διαφόρους πόλεις, διετήρουν ἄσπονδον μῖσος κατὰ τῶν τυράννων. Ἀλλὰ καὶ ὁ δῆμος, ὁ ὁποῖος ὄλονεν προήγεται, δὲν ἠδύνατο νὰ τοὺς ἀνέχεται. Διὰ τοῦτο εἰς ὅλας σχεδὸν τὰς πόλεις ἡ τυραννίς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 6ου αἰῶνος κατελύθη καὶ εἰς ἄλλας μὲν ἐπεκράτησεν ὁ δῆμος καὶ ἐγκαθιδρύθη δημοκρατία, εἰς ἄλλας δὲ ἐπεκράτησεν ὁ ὀλιγαρχικὸς.

3. Ὁ δεῦτερος ἐλληνικὸς ἀποικισμὸς.

Αἱ πολιτειακαὶ μεταβολαί, αἱ ὁποῖαι συνέβησαν εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις, ἐπέφεραν εἰς αὐτὰς μεγάλας ἀνατροπὰς. Αἱ μερίδες, αἱ ὁποῖαι κάθε φοράν ἐνικῶντο, ἠναγκάζοντο νὰ ἐκπαριζῶνται. Ἐπιτόμως πάρα πολλοὶ Ἕλληνες ἐτράπησαν καὶ πάλιν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὴν ὁδὸν τοῦ ἀποικι-
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

σμοῦ πρὸς ὅλας σχεδὸν τὰς ἀκτὰς τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Εὐξεινοῦ πόντου. Εἰς τὴν νέαν ἔμωσ αὐτὴν ἐξάπλωσιν τοῦ ἑλληνισμοῦ συνετέλεσαν ὄχι ὀλίγον καὶ ἄλλα αἰτία· α) ἡ οἰκονομικὴ στενοχωρία ἕνεκα τῆς ἀφορίας τοῦ ἐδάφους, β) ἡ μεγάλη καὶ δυσανάλογος πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐξησις τοῦ πληθυσμοῦ καὶ γ) καὶ σπουδαιότερον τὸ φύσει ἐμπορικὸν πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, τὸ ὁποῖον ὤθει αὐτοὺς ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τὴν ἀνεύρεσιν πρώτων ὑλῶν διὰ τὴν βιομηχανίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὴν ἐξεύρεσιν τόπων καταναλώσεως τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Ὁ δεῦτερος αὐτὸς ἑλληνικὸς ἀποικισμὸς ἐγένετο ἀπὸ τοῦ 8ου μέχρι τοῦ 6ου αἰῶνος π. Χ. Αἱ σπουδαιότεραι δὲ ἐκ τῶν ἀποικιῶν, αἱ ὁποῖαι ἰδρύθησαν κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν αἱ ἑξῆς :

Εἰς τὰς νήσους τοῦ **Ἰονίου Πελάγους** Λευκάδα καὶ Κέρκυραν ἐγκατεστάθησαν Δωριεῖς ἐκ Κορίνθου.

Ἐπὶ τῶν **Ἰλλυρικῶν** παραλίων ἐκτίσθησαν ἡ Ἐπίδαμνος καὶ ἡ Ἀπολλωνία ὑπὸ Κορινθίων καὶ Κερκυραίων.

Ἐπὶ τῆς **κάτω Ἰταλίας** ἐκτίσθη εἰς τὴν Καμπανίαν ὑπὸ τῶν Χαλκιδίων ἡ Κύμη, ἡ ἀρχαιστάτη πρὸς δυσμὰς ἀποικία, ἐκ ταύτης δὲ κατόπιν προῆλθεν ἡ Πισθενόπη (Νεάπολις). Ὡσαύτως ἀρχαία ἀποικία ἦτο ἐκεῖ ἡ Σύβαρις, περίφημος διὰ τὸν πλοῦτόν της, ἡ ὁποία ἐκτίσθη ὑπὸ Ἀχαιῶν εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος. Ἀποικοὶ ἐκ τῆς Λακωνικῆς ἴδρυσαν τὸν Τάραντα καὶ Λοκροὶ τοὺς Ἐπιζεφυρίους Λοκρούς, Χαλκιδεῖς δὲ μὲ Μεσσηνίους ἔκτισαν τὸ Ῥήγιον. Ἐξ αὐτῶν ἐξῆλθον πάλιν ἄλλαι ἀποικίαι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατελήφθη ὅλη ἡ μεσημβρινὴ Ἰταλία, ἡ ὁποία διὰ τοῦτο ὠνομάσθη **Μεγάλη Ἑλλάς**.

Εἰς τὴν **Σικελίαν** Χαλκιδεῖς καὶ Νεξιοὶ ἔκτισαν τὴν Νάξον βορείως τῆς Αἴτνης, μεσημβριῶς δὲ τὴν Κατάνην καὶ τοὺς Λεοντίους, Κυμαῖοι καὶ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν ὁμοίως τὴν Ζάγκλην, ἡ ὁποία ὕστερον ὠνομάσθη ἀπὸ τοῦ Μεσσηνίου Μεσσήνη. Οἱ Κορίνθιοι ἔκτισαν τὰ Συρακοῦσαι, οἱ Μεγαρεῖς τὰ Μέγαρα καὶ οἱ Ῥόδιοι τὴν Ρέλαν, ἐκ τῆς ὁποίας προῆλθεν ὁ Ἀκράγας. Εἰς τὴν βορείαν τέλος παραλίαν Ἴωνες ἀπὸ τὴν Ζάγκλην ἔκτισαν τὴν Ἰμέραν καὶ Σικελιώται Μεγαρεῖς τὸν Σελινοῦντα.

Δυτικώτερον οί Φωκαεῖς ἔκτισαν εἰς τὴν Γαλλίαν πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ῥοδανοῦ τὴν Μασσαλίαν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν τὴν Ζάκανθαν καὶ τὸ Ἐμπόριον.

Εἰς τὴν Διβύην Δωριεῖς ἐκ Πελοποννήσου καὶ Θήρας ἔκτισαν τὴν Κυρήνην καὶ τὴν Βάρκαν. Μιλήσιοι δὲ ἐγκαθιδρύθησαν εἰς τὴν

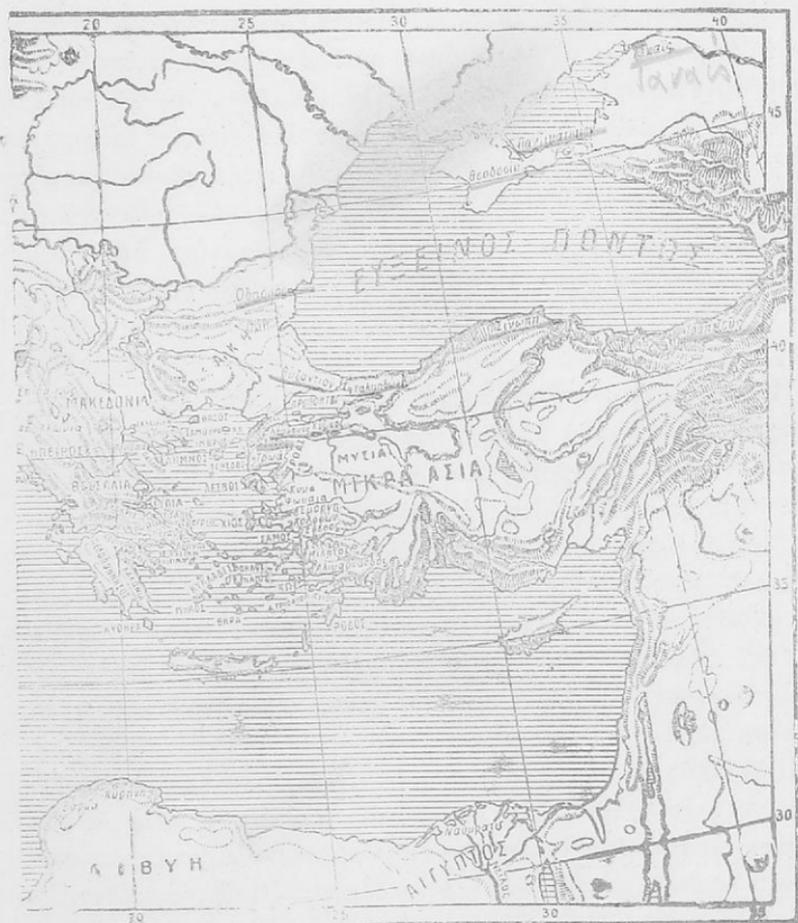
Εἰκ. 93. Αἱ ἑλληνικαὶ

Αἰγυπτὸν καὶ ἔκτισαν εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νεῖλου τὴν Ναύκρατιν.

Εἰς τὴν Μακεδονίαν οἱ Χαλκιδεῖς ἔκτισαν πολυαριθμοὺς ἀποικίας εἰς τὴν χερσόνησον, ἣ ὀνομάσθη ἀπὸ τὸ ὄνομα τῶν ὠνομάσθη Χαλκιδικὴ. Ἐκ τῶν ἀποικιῶν αὐτῶν ἐπισημοτέρα ἦτο ἡ Ὀλυνθος. Ἐπὶ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Παλλήνης Κορίνθιοι ἔκτισαν τὴν Ποτειδαίαν. Πρὸς ἀνατολὰς εἰς ἕλλην τὴν θρακικὴν

παραλίαν ἐκτίσθησαν ἄλλαι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον Ἴωνικαὶ ἀποικίαι καὶ κατελήφθησαν αἱ νῆσοι Θάσος, Σαμοθράκη, Ἴμβρος καὶ Λήμνος.

Ἐἰς τὰ παράλια τοῦ Εὐξείνου Πόντου τὰς περισσοτέρας ἀποικίας ἐστειλεν ἡ Μιλήτος. Οὕτως ἐκτίσθησαν ἐκεῖ ἡ Σινώπη,

ἀποικίαι

ἡ Τραπεζοῦς, ἡ Ὀδησσός, ἡ Θεοδοσία, τὸ Παντικάπαιον (Κέρτς), ἡ Τάναϊς καὶ ἄλλαι.

Καὶ ὁ Ἑλλήσποντος δὲ καὶ ἡ Προποντις ἐγένισαν ἀπὸ ἀποικίας ἐλληνικῆς. Οἱ Μιλήσιοι ἐκτίσαν τὴν Ἄβυδον καὶ τὴν Κόζικον, οἱ Φωκαεῖς τὴν Λάμφακον, οἱ Μεγαρεῖς δὲ τὴν Χαλκηδόνα καὶ τὸ ἀπέναντι αὐτῆς Βυζάντιον.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

4. Χαρακτήρ καὶ σημασία τῶν ἑλλήνων ἀποικιῶν.

Κατὰ τὸν δεύτερον τοῦτον ἀποικισμὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι εἶχον ἓν κοινὸν χαρακτηριστικόν. Ἰδρύνοντο διὰ μιᾶς καὶ κατὰ ὠρισμένον τρόπον. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ δὲν ἤρχοντο εἰς τὰς ἀποικίας ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ κατὰ μικρὰς ομάδας, ὅπως γίνεται εἰς τὰς σημερινὰς ἀποικίας. Οἱ Ἕλληνες ἀποικοὶ ἀνεχώρουν ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἑλλήνων μετὰ ἓνα ἀρχηγόν, ὁ ὁποῖος ἦτο ἐκ τῶν εὐγενεστέρων οἰκογενειῶν. Παρελάμβανον ἐκ τῆς πόλεως τῶν ἑλλήνων πῦρ καὶ ὁμοιώματα τῶν προστατῶν θεῶν αὐτῆς καὶ ἀπῆρχοντο εἰς χώραν, τὴν ὁποίαν ἢ εἶχον ἐκλέξει ὡς κατάλληλον ἢ εἶχεν ὑποδείξει εἰς αὐτοὺς κάποιον μαντεῖον. Τὸ πρῶτον ἔργον τῶν ἀποικίων, ἀφ' οὗ ἐφθάνον εἰς τὴν χώραν αὐτήν, ἦτο νὰ ἐγκαταστήσουν τοὺς θεοὺς τῶν καὶ νὰ ἀνεγείρουν βωμόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπέθετον τὸ ἱερὸν πῦρ, τὸ ὁποῖον ἔφερον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν.

Ἡ ἀποικία ἦτο πόλις ἀνεξάρτητος. Μετὰ τὴν πόλιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἦλθον καὶ τὴν ὁποίαν ὠνόμαζον *μητρόπολιν*, συνέδεον αὐτὴν μόνον τὰ κοινὰ ἔθνη καὶ ἡ κοινὴ λατρεία. Ἀναμφιβόλως οἱ πολῖται τῆς μητροπόλεως ἐγένοντο δεκτοὶ εἰς αὐτὴν μετὰ ἰδιαιτέρας περιποιήσεως. Ἐκ τῆς μητροπόλεως οἱ ἀποικοὶ ἐδανείζοντο ἱερεῖς καὶ ἰδίως πολιτικοὺς ἀρχηγούς. Εἰς τὰς ἑορτὰς τῆς ἐξηκολούθουν νὰ λαμβάνουν μέρος δι' ἀπεσταλμένων. Ἀλλὰ τὰ σημεῖα αὐτὰ τοῦ σεβασμοῦ πρὸς τὴν μητρόπολιν δὲν ἔθετον τὴν ἀποικίαν ὑπὸ κηδεμονίαν. Δὲν ἦτο αὕτη ὑπὸ τῆς μητροπόλεως, ἀλλ' ἴση πρὸς αὐτήν.

Ἡ δὲ σημασία τῆς ἀποικιακῆς ἐν γένει κινήσεως τῶν ἑλλήνων ὑπῆρξε σπουδαιότατη διὰ τὸν πολιτισμὸν. Οἱ ἀποικοὶ, ἄνθρωποι δραστήριοι καὶ ἐπιχειρηματῆαι, δὲν ἠμποδίζοντο πλέον ἀπὸ τὰς προλήψεις τῶν παλαιῶν πόλεων. Ἦσαν προσθευτικοί. Ἔδειξαν μεγάλην τόλμην καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς τὸ ἐμπόριον. Ἐσχημάτισαν εἰς τὰς νέας χώρας τῶν μικρὰς δημοκρατίας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἠσχολοῦντο μετὰ τὰς κατακτήσεις, ἀλλ' εἰς τὸ νὰ πλουτοῦν καὶ συγκεντρῶνουν τὸ ἐμπόριον ἑλλήνων σχεδὸν τοῦ κόσμου. Ἀλλὰ καὶ κατ' ἄλλον τρόπον συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Μ. Ἀσίας ἐγνώρισαν τοὺς ἀκμαίους πολιτισμοὺς τῶν Χαλδαίων, τῶν Αἰγυπτίων καὶ τῶν Φοινίκων. Αἱ ἐπιστῆμαι λοιπὸν τῶν Χαλ-

δαίων, αἱ τέχναι τῶν Αἰγυπτίων, ὁ ἀλφάβητος τῶν Φοινίκων καὶ ἡ τέχνη τῆς θαλασσοπλοΐας των καὶ τέλος αἱ θρησκευτικαὶ ἰδέαι τῆς Ἀνατολῆς παρελήφθησαν ὑπὸ αὐτῶν καὶ συνεχωνεύθησαν εἰς ἓνα ἑνιαῖον πολιτισμόν, τὸν ἑλληνικόν, μὲ μορφήν ὅλως διόλου ἰδιαίτεραν καὶ πρωτότυπον. Τὸν ἑλληνικὸν δὲ τοῦτον πολιτισμόν κατόπιν αἱ εἰς ἑλλην τὴν Μεσόγειον ἑλληνικαὶ ἀποικίαι μετέδωκαν καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους τῶν χωρῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατεστάθησαν.

Αἱ ἀποικίαι λοιπὸν, ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν γεωγραφικὴν των θέσιν ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν πολιτικὴν καὶ οἰκονομικὴν των ἀνάπτυξιν, ὑπερέτρησαν πολὺ τὰς μητροπόλεις των καὶ ἔγιναν κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν τὸ κέντρον τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

5. Ἡ ἐνότης τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ 7ου αἰῶνος οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος δὲν εἶχον κοινὸν ὄνομα. Εἰς τὰ ὁμηρικὰ ποιήματα ὀνομάζονται Ἑλληνες μόνον οἱ Μυρμιδόνες, οἱ ὁποῖοι ἐξεστράτευσαν μὲ τὸν Ἀχιλλεῖα ἐκ τῆς Φθιώτιδος. Ἀπὸ τοῦ 7ου ὅμως αἰῶνος ὅλοι ὀνομάζονται Ἑλληνες.

Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται ὅτι προῆλθεν ἀπὸ τοὺς Σελλοὺς ἢ Ἑλλοὺς τῆς Ἠπειροῦ καὶ ἀπεδίδετο κατ' ἀρχὰς μόνον εἰς τοὺς κατόπιν ὀνομασθέντας Δωριεῖς. Ἀπὸ τὴν Ἠπειρον τὸ ὄνομα τοῦτο ἐξεηπλώθη ἤδη ἀπὸ τῶν προῖστορικῶν χρόνων εἰς τὴν Θεσσαλίαν μέχρι τῆς Φθιώτιδος. Ἀφ' οὗ δὲ μὲ τὰς μεταναστεύσεις οἱ Δωριεῖς ἐξεηπλώθησαν πρὸς νότον, τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων διεθόδη εἰς ἑλλην τὴν κυρίως Ἑλλάδα. Ἐκ τούτου εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 7ου αἰῶνος ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς κυρίως Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν ὀνομάσθησαν Ἑλληνες καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ ἔκτοτε διακρίνουσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ ὅλων τοὺς ἄλλους λαοὺς, τοὺς ὁποίους ὀνομάζουσι βαρβάρους.

Τοῦτο δεικνύει, ὅτι οἱ Ἑλληνες, ἂν καὶ ἦσαν ἐξηπλωμένοι εἰς τόσον ἀπομεμακρυσμένας χώρας, εἶχον συνείδησιν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἔθνος. Καὶ δικαίως, ἀφ' οὗ ὅλοι ὠμίλουν τὴν ἰδίαν γλῶσσαν καὶ ὅλοι εἶχον τὰς ἰδίας συνηθείας τοῦ βίου καὶ πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν θρησκείαν, ἡ ὁποία ἀδιακόπως συνῆγωνεν αὐτοὺς πνευματικῶς μὲ τὰ μαντεῖά της, μὲ τοὺς ἀγῶνάς της καὶ ἐν γένει μὲ τὰ κοινὰ ἱερά, εἰς τὰ ὁποῖα ἤρχοντο

βλοι ὡς προσκυνηταί. Ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συνειδήσεως αὐτῆς εἶναι ἔτι, διὰ τὰ ἐξηγήσουν τὴν διαίρεσίν των εἰς φυλάς, ἐπλασαν τὸν μῦθον τοῦ Ἑλληνοσ.

Κατὰ τὸν μῦθον τοῦτον ὁ Ἑλληνο, ὁ κοινὸς πρόγονος ἔλων τῶν Ἑλλήνων, εἶχε τρεῖς υἱούς, τὸν Δῶρον, τὸν Αἴολον καὶ τὸν Εὐσθον. Ὁ Δῶρος καὶ ὁ Αἴολος ἔγιναν πρόγονοι τῶν Δωριέων καὶ Αἰολέων, αἱ δὲ δύο υἱοὶ τοῦ Εὐσθου, Ἀχαιὸς καὶ Ἴων ἔγιναν αἱ πρόγονοι τῶν Ἀχαιῶν καὶ τῶν Ἰώνων.

Εἶναι ἀληθές, ἔτι ἡ συνειδήσις αὐτῆ τῆς ἐθνικῆς ἐνότητος δὲν κατώρθωσε τὰ συνενώση πολιτικῶς ἔλους τοὺς Ἑλληνας. Κάθε πόλις ἀπετέλει μικρὸν κράτος ἀνεξάρτητον μὲ τὴν ἰδικήν του κυβέρνησιν, ἰδικούς του νόμους καὶ ἰδικόν του στρατόν. Ἄλλ' ὅμως ἕλιγον κατ' ἕλιγον αἱ πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν ἰδίαν φυλὴν ἢ κατοικοῦν πλησίον, ἤρχισαν τὰ συνενεῶνται μεταξύ των καὶ τὰ ἀποτελοῦν ἑμοσπονδίας, ἡ δὲ ἐπικράτησις μιᾶς ἐκ τῶν πόλεων τούτων, τῆς ἰσχυροτέρας, συνέδεε μεταξύ των περισσόν τὰ μέλη τῆς ἑμοσπονδίας.

Τοῦτο πρὸ πάντων συνέβη εἰς τὴν Σπάρτην καὶ τὰς Ἀθήνας. Αἱ πόλεις αὗται ἔγιναν ἰσχυρότεροι πολὺ ἀπὸ τὰς ἄλλας καὶ κατώρθωσαν τὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των τὰς περισσοτέρας μὲ ἑμοσπονδίας. Ἡ μὲν Σπάρτη συνήνωσεν ἔλας σχεδὸν τὰς δωρικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέμειναν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς γεωργικαὶ καὶ διετήρησαν τὴν ἀριστοκρατικὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των. Αἱ δὲ Ἀθηναὶ συνήνωσεν ἔλας σχεδὸν τὰς ἰωνικὰς πόλεις, αἱ ὁποῖαι ἀπέβησαν ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ καὶ ἔκαμαν τὴν μορφήν τοῦ πολιτεύματός των δημοκρατικὴν. Ὅλη δὲ σχεδὸν ἡ ἱστορία τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος δὲν εἶναι παρὰ ἡ ἱστορία τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῶν δύο τούτων πόλεων.

6. Αἱ δευτερεύουσαι ἑλληνικαὶ πολιτεῖαι.

Ἡ Μακεδονία. Οἱ Μακεδόνες ἀνήκουν εἰς τὸ ἴδιον ἔθνος μὲ τοὺς ἄλλους Ἑλληνας καὶ εἶχον γλῶσσαν καὶ ἥθη ὅμοια μὲ αὐτούς. Κατ' ἀρχὰς οἱ Μακεδόνες ἦσαν χωρισμένοι εἰς πολλὰς φυλάς ἀνεξαρτήτους (Βοτιαῖοι, Ἐορδαῖοι, Λυγκησταί, Πελαγονέες, Ὀρέσται), αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν ἰδιαίτερας ἡγεμονίας. Ἡ δὲ Καλιδικὴ χερσόνησος καὶ ἐν γένει ἔλη ἢ παραλία τῆς Μακεδονίας κατεῖχετο ὑπὸ ἀποίκων ἐκ τῆς μεσημβριονῆς Ἑλλάδος.

δος. Κατόπιν ὅμως ὁ ἡγεμονικὸς οἶκος τῆς Ὀρεστίδος, ὁ ὁποῖος ἐκαυχᾶτο, ὅτι κατήγετο ἀπὸ τοὺς Ἡρακλείδας τοῦ Ἄργου, ἐπιβλήθη εἰς ὅλας τὰς ἄλλας φυλάς τῆς Μακεδονίας καὶ τὰς συνήνωσεν εἰς ἓν βασιλείαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἐδεσσαν ἢ Αἰγᾶς (Βοδενά).

Ἡ Μακεδονία, ἐπειδὴ κεῖται εἰς τὸ βορειότερον ἄκρον τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὰς νοτιωτέρας ἑλληνικὰς χώρας μὲ ὑψηλὰ ὄρη, εὐρίσκετο μὲν πάντοτε εἰς σχέσεις μὲ αὐτάς, ἀλλ' ἐβράδυνε νὰ συνδέσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς μὲ τὴν ἱστορίαν αὐτῶν.

Οἱ Μακεδόνες, ὡς πρὸς τὴν πολιτικὴν μόρφωσιν ἔμειναν εἰς τὴν ὁμηρικὴν ἐποχὴν. Ἡ βασιλεία καὶ ἡ ἀριστοκρατία ἄρχουν ἔθνοὺς γεωργῶν. Οἱ ἀνώτατοι εὐγενεῖς περιστοιχίζουσιν τὸν βασιλέα, πρῶτοι εἰς τοὺς κινδύνους καὶ εἰς τὴν διανομὴν τῆς λείας. Γραπτοὶ νόμοι δὲν ὑπάρχουν.

Ἡ Θεσσαλία. Κατὰ τὰς μεταναστεύσεις οἱ ἐκ τῆς Ἠπείρου Θεσσαλοὶ κατέλαβον κυρίως τὴν μέσσην καὶ εὐρυχωροτέραν θεσσαλικὴν πεδιάδα, ὑπέταξαν δὲ καὶ ὑπεχρέωσαν νὰ πληρῶνουν εἰς αὐτοὺς φόρον, 1) τοὺς Περραιβοὺς, οἱ ὅποιοι κατέφκουν τὸ βόρειον μέρος τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ κάτω Πηνειοῦ καὶ τοῦ Ὀλύμπου, 2) τοὺς Μάγνητας, οἱ ὅποιοι κατέφκουν τὴν ἀνατολικὴν παραλίαν μεταξὺ Ὀσσης καὶ Πηλίου ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἀφ' ἑτέρου καὶ 3) τοὺς Ἀχαιοὺς, οἱ ὅποιοι κατέφκουν τὴν Φθιώτιδα. Κατόπιν ὅμως ἡ κυριαρχία τῶν Θεσσαλῶν ἐπεξετάθη καὶ εἰς τοὺς Μαλιεῖς, οἱ ὅποιοι κατέφκουν εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς κοιλάδος τοῦ Σπερχειοῦ, καὶ εἰς τοὺς Δόλοπας, οἱ ὅποιοι κατεῖχον τὰς περὶ τὸν Τυμφρηστὸν ἀποκρήμνους χώρας. Ἀλλὰ ὅλα τὰ ἔθνη αὐτὰ εἶχον ἰδικὰς τῶν κυβερνήσεις καὶ τὰς ἰδικὰς τῶν βουλᾶς καὶ παρεκάθητο ὡς ἴσοι μὲ τοὺς κυριάρχους τῶν Θεσσαλῶν εἰς τὸ ἀμφικτιονικὸν συνέδριον.

Αἱ κυριώτεραι πόλεις τῆς ἰδίως Θεσσαλίας ἦσαν Φεραί, Φάρσαλος, Λάρισα, Κραννῶν, Γόννοι, Τρίκκη καὶ ἄλλαι. Αἱ ὁμηρικὰ βασιλεῖαι δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς, ἀλλὰ καὶ δὲν εἶναι ἐνωμέναι πολιτικῶς. Οἱ κάτοικοι διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, εἰς τοὺς ἀπογόνους τῶν κατκτητῶν, οἱ ὅποιοι κατέφκουν εἰς τὰς πόλεις καὶ ἦσαν κύριοι τῶν περισσοτέρων κτημάτων καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς κατοίκους, οἱ ὅποιοι ἔγιναν δο-

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

λοι (πενέστα) και υπηρέτουν αὐτοὺς ἢ ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα και ἐβοσκον τὰ ποίμνια αὐτῶν. Οἱ ἀπόγονοι τῶν κατακτητῶν δὲν ἦσαν ἔλοι ἐξ ἴσου πλούσιοι και ἰσχυροί. Οἱ κύριοι τῶν μεγαλυτέρων κτημάτων ἐκυβέρνην ἀθαιρέτως τὰς πόλεις και ἔζων βίον ἡγεμονικόν. Ἐτρεφον εἰς τὰ μεγάλα των κτήματα τοὺς καλυτέρους ἵππους τῆς Ἑλλάδος και συνεκρότου ἀπὸ τοὺς ἀπωρωτέρους ἐλευθέρους και ἀπὸ τοὺς πενέστα λαμπρὸν ἵππικόν. Τοιοῦτοι ἦσαν οἱ Ἀλευάδαι τῆς Λαρίσης, οἱ Σκοπάδαι τῆς Κραννῶνας, ὁ Κινέας τῶν Γόννων, ὁ Μένων τῆς Φαρσάλου, ὁ Ἰάσων τῶν Φερῶν και ἄλλοι. Ἐνίστε ἕμως εἰς ἐκ τῶν ἰσχυροτέρων τούτων οἰκων ἀνεγνωρίζετο ὡς ἡγεμῶν ἑλης τῆς χώρας και ὠνομάζετο ταγός. Τοιοῦτος ἐγένεν ὁ οἶκος τῶν Ἀλευαδῶν. Ὅσακις ἐγένετο ἡ τριαύτη ἔνωσις, οἱ Θεσσαλοὶ ἠδύναντο νὰ συγκροτήσουν στρατὸν 6000 ἵππῶν και 10000 ὀπλιτῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ἐγένετο σπανίως. Συνήθως αἱ πόλεις ἐφιλονίκουσαν μεταξύ των. Διὰ τοῦτο δὲ οὔτε ἐπὶ τῶν ὑποτελῶν των Περραιβῶν, Μαγνητῶν, Ἀχαιῶν, Μαλιεῶν, Δολόπων, ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν ἀπόλυτον κυριαρχίαν των οὔτε κατὰ τὴν περσικὴν ἐπιδρομὴν ἀντέταξαν εἰς τοὺς Πέρσας καμμίαν ἀντίστασιν, ἀλλ' ὑπετάχθησαν εἰς αὐτούς.

Ἡ Ἡπειρος. Οἱ κάτοικοι τῆς Ἡπείρου εἶχον τὴν ἰδίαν καταγωγὴν, τὴν ἰδίαν θρησκείαν και τὴν ἰδίαν γλῶσσαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἄλλης Ἑλλάδος. Ἀλλ' ἕμως δὲν προώδευσαν ὅπως αὐτοί. Ὅπως και εἰς τὴν Μακεδονίαν, οὔτω και ἐδῶ ἡ βασιλεία τῆς ὀμηρικῆς ἐποχῆς διετηρήθη και ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων και ἦσαν και οἱ Ἡπειρωταὶ διγρημένοι εἰς φυλάς. Οἱ βασιλεῖς δὲ μιᾶς ἐξ αὐτῶν, τῶν Μολοσσῶν, κατώρθωσαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον νὰ συνενώσουν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των ἑλας τὰς ἄλλας.

Ἡ Αἰτωλία και Ἀκαρνανία. Αἱ ὄρειναι αὐταὶ χῶραι, ὡς ἀποκλειόμεναι δι' ὕψηλῶν και δυσβάτων ὄρεων ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἡπειρον, οὐδέποτε σχεδὸν ἤλθον εἰς στενὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, οἱ δὲ κάτοικοι των διὰ τοῦτο παρέμειναν ἡμιβάρβαροι. Βασιλεῖται ἕμως δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς αὐτάς. Κυβερνῶνται δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν ἀριστοκρατῶν.

Λοκρῖς, Δωρῖς και Φωκίς. Αἱ νοτίως τῆς Οἴτης Λοκρῖς και Δωρῖς οὐδὲν σχεδὸν διεδραμάτισαν πρόσωπον εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ ἔθνους. Διοικοῦντο δὲ κατὰ πόλεις ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ μεταξὺ τῶν Λοκρῶν ἔμως Φωκίς ἔγινε περίφημος, διότι περιεῖχε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν. Αἱ πόλεις τῶν ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων καὶ συνεδέοντο μὲ κάποιαν χαλαρὰν ὁμοσπονδίαν.

Ἡ Βοιωτία. Ἡ Βοιωτία, μεταξὺ Φωκίδος καὶ τῆς ἀνατολικῆς Λοκρίδος ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Ἀττικῆς ἀφ' ἑτέρου, ἀποτελεῖ πεδιάδα ἐκτεταμένην μὲ ἐξόδους καὶ ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐβοϊκοῦ κόλπου. Πρὸ τῆς καθόδου τῶν Ἀχαιῶν τὴν χώραν κατῴκει λαὸς περίφημος κατὰ τὴν ἡρωϊκὴν ἐποχὴν, οἱ Μινύαι, οἱ ὁποῖοι ἀνέπτυξαν εἰς αὐτὴν τὸν κρητικὸν πολιτισμόν. Μετὰ ταύτην οἱ Ἀχαιοὶ ἀνέπτυξαν τὸν μυκηναϊκὸν μὲ κέντρα τὴν Καδμείαν καὶ τὸν Ὀρχομενόν. Μετὰ δὲ τὴν κάθοδον τῶν Δωριέων κατέλαβον τὴν χώραν οἱ ἐκ Θεσσαλίας διωχθέντες Βοιωτοί. Αἱ πόλεις τῆς Βοιωτίας, τῶν ὁποίων ἀξιολογώτεραι ἦσαν αἱ **Θῆβαι**, ἡ **Χαιρώνεια**, ὁ **Ὀρχομενός**, ἡ **Ἀλίαρος**, ἡ **Τανάγρα**, ἡ **Δεβάδεια**, ἡ **Κορώνεια**, αἱ **Θεσπιαὶ** καὶ αἱ **Πλαταιαί**, ἐπὶ τῶν ἱστορικῶν χρόνων ἦσαν αὐτόνομοι καὶ ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Ὅλοι ἔμως ἀπετέλουν ὁμοσπονδίαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Θηβῶν. Τὴν βοιωτικὴν ὁμοσπονδίαν διοικούσαν δύο ἄρχοντες, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **βοιωτάρχαι** καὶ ἐξελέγοντο κατ' ἔτος. Ἐπειδὴ ἔμως αἱ Θῆβαι ἐφέροντο δεσποτικῶς, περὶ τὸ 510 αἱ Πλαταιαὶ ἀπεσπάρθησαν ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν καὶ συνεμάχησαν μὲ τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Εὐβοία. Αὕτη κατὰ τὸ πλεῖστον κατῴκειτο ὑπὸ Ἴώνων. ἤκμασαν δὲ εἰς αὐτὴν πρὸ πάντων διὰ τὸ ἐμπόριόν τιν ἑκ τῶν πόλεως, ἡ **Χαλκίς** καὶ ἡ **Ἐρέτρια**.

Ἡ Μεγαρίς, ἀφ' οὗ κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, ἀπετέλεσε μέρος τῆς Κορίνθου, ἔπειτα ἔμως κατῴρθωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ ἐκυβερνᾶτο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν. Τότε δὲ καὶ ἀπέστειλε πολλὰς ἀποικίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 7ου αἰῶνος ἔγινε τύραννος αὐτῆς ὁ Θεαγένης, ὁ ὁποῖος νικήσας τοὺς Ἀθηναίους κατέλαβε τὴν Σαλαμίνα καὶ τὴν διετήρησε μέχρι τοῦ Σόλωνος. Μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Θεαγένους ἐπεκράτησαν ταραχαί, αἱ ὁποῖαι κατέληξαν εἰς τὸ νὰ ἀναλάβουν τὴν κυβέρνησιν καὶ πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ Δωριεῖς.

Ἡ Κόρινθος. Ἡ Κόρινθος πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ, ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν Πελοπόννησον μὲ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα, εὗρισκετο μεταξὺ δύο θαλασσῶν, τοῦ Αἰγαίου πελάγους, τὸ ὁποῖον ὠδή-

γει εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου, ὁ ὁποῖος ὠδήγει εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν. Ἡ πόλις δὲν ἐπεξετείνετο μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀλλ' εἶχε δύο λιμένας, ἕνα εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν δύο θαλασσῶν. Μεταξὺ δὲ τῶν λιμένων τούτων εἰς τὸ στενότερον μέρος τοῦ ἰσθμοῦ εἶχε στρωθῆ ὁδός, ὁ ὀνομαστὸς δόολκος, διὰ τῆς ὁποίας ἔσυρον τὰ πλοῖα ἐκ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην. Ἀπέφευγον οὕτω νὰ κάμνουν τὸν περίπλου τῆς Πελοποννήσου, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ πλοῖα ἐκινδύνευον νὰ θραυσθοῦν ἐπὶ τῆς βραχώδους καὶ πολυταράχου Μαλέας ἄκρας.

Ἐνεκα τῆς θέσεως αὐτῆς ἡ Κόρινθος ἔγινεν ἐνωρὶς πόλις πλουσία καὶ μεγάλη. Ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἐκυβερνᾶτο ἀπὸ τὴν πολυμελῆ καὶ πλουσίαν οἰκογενεῖαν τῶν Βακχιαδῶν. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἔφερε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως, συμβούλιον δὲ ἐκ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ἀπεφάσιζε περὶ ἔλων τῶν ὑποθέσεων. Κατὰ τὸν 7ον ἔμωσ αἰῶνα οἱ Βακχιάδαι ἐφρονεῦθησαν ἢ ἐξωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ λαοῦ καὶ οἱ Κορίνθιοι ἐπὶ 50 ἔτη καὶ πλέον ὑπέκυψαν εἰς τυράννους. Ὁ πρῶτος τυράννος τῆς Κορίνθου ὑπῆρξεν ὁ Κυψέλος ἐκ τῆς οἰκογενείας τῶν Βακχιαδῶν. Οὗτος ἐπὶ 30 ἔτη ἐτυράννησε τῆς Κορίνθου καὶ συνήθρυσεν ἄπειρα πλοῦτη, τρεῖς δὲ υἱοὶ τοῦ ἴδρυσαν ἀποικίας ἐπὶ τῶν ἀδριατικῶν παραλίων.

Ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου Περιάνδρος, ὁ ὁποῖος διεδέχθη αὐτόν, ὑπῆρξεν ὁ ἰσχυρότερος μονάρχης τῶν χρόνων του. Ἰδρυσεν ἀποικίαν τὴν Ποτειδαίαν ἐπὶ τῆς Χαλκιδικτικῆς χερσονήσου, συνῆψεν ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὸν βασιλέα τῆς Αἰγύπτου καὶ ἠνάγκασε τοὺς Κερκυραίους, οἱ ὁποῖοι τότε εἶχον ἰσχυρὸν στόλον, νὰ ὑποταχθοῦν εἰς αὐτόν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Περιάνδρου διεδέχθη αὐτόν ὁ υἱὸς του Ψαμμίτιχος. Ἀλλ' ὁ λαὸς τῆς Κορίνθου ἐξηγέρθη, ἐφόνευσεν τὸν Ψαμμίτιχον καὶ κατέστρεψε τὰ ἀνάκτορα τῶν τυράννων. Ἐκτοτε τὴν ἀρχὴν ἀνέλαβον οἱ εὐπορώτεροι τῶν πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι ἔθεσαν τὴν πόλιν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Σικυῶν. Τῆς Σικυῶνος τὴν κυβέρνησιν εἶχον αἱ δωρικαὶ οἰκογενεαί. Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων κατοίκων ἀπετέλουσαν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ λαοῦ, εὐρίσκοντο δὲ εἰς κατωτέραν θέσιν. Ἀλλὰ περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰῶνος ὁ λαὸς ἐστασίασεν ἐναντίον τῶν Δωριέων. Τότε ὁ Ὀρθαγόρας ἐκμεταλλευσθεὶς τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ ἔγινε τυράννος τῆς πόλεως.

Ὁ Ὀρθαγόρας καὶ οἱ ἀπόγονοί του διετήρησαν τὴν ἀρχὴν 100 ἔτη. Τελευταῖος τύραννος ἐκ τῆς οἰκογενείας τοῦ Ὀρθαγόρα ὑπῆρξεν ὁ Κλεισθένης, ὁ ὁποῖος τὴν θυγατέρα του Ἀγαρίστην, περίφημον διὰ τὸ κάλλος τῆς, ἐνύμφευσε μὲ τὸν Ἀθηναῖον Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κλεισθέ- νους ἡ τυραννὶς εἰς τὴν Σικυῶνα κατελύθη καὶ ἐγκατεστάθη ἡ δημοκρατία. Ἀλλὰ καὶ αὕτη μετ' ὀλίγον διὰ τῆς ἐπεμβά- σεως τῆς Σπάρτης κατελύθη καὶ ἀντικατεστάθη διὰ τῆς ὀλι- γαρχίας.

Φλιασία. Μετὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν καὶ αὕτη ἐδασι- λεύετο καὶ διετήρει τὴν αὐτονομίαν τῆς. Κατόπιν ὅμως κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν γειτονικῶν τῆς πολιτειῶν μετέβαλε τὸ πολί- τευμα τῆς εἰς ἀριστοκρατικὸν καὶ ὑπῆχθη εἰς τὴν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης.

Ἡ Αἴγινα. Ἡ Αἴγινα καταληφθεῖσα ὑπὸ τῶν Δωριέων ὑπῆχθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Ἄργου. Ἀργότερα κατώρ- θωσε νὰ γίνῃ αὐτόνομος καὶ διέπρεψεν εἰς τὸ ἐμπόριον, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς τέχνας. Μετείχε δὲ τῆς πελοποννησιακῆς συμμαχίας, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε καλὴν θέσιν διότι ἦτο ἡ μεγα- λυτέρα ναυτικὴ δύναμις τῶν Δωριέων.

Τὸ Ἄργος. Τὸ Ἄργος, κείμενον εἰς τὸ μέσον τῆς ἀργολι- κῆς πεδιάδος, ὑπῆρξε κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους ἡ πρώτη πόλις τῆς Ἑλλάδος ὅλης. Κατὰ τὴν δωρικὴν κατάκτησιν φαί- νεται, ὅτι οἱ Δωριεῖς συνεβιβάσθησαν καὶ κατόπιν συνεχωνεύ- θησαν μὲ τοὺς ἐντοπίους. Οἱ Δωριεῖς βασιλεῖς τοῦ Ἄργου ὄχι μόνον ἔγιναν ὀλίγον κατ' ὀλίγον κύριοι ὅλης τῆς Ἀργολίδος, ἀλλὰ καὶ κατώρθωσαν, ὥστε καὶ αἱ ἄλλαι πρὸς τὰ βόρεια τῆς Πελοποννήσου δωρικαὶ πόλεις νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν συμμαχίαν τοῦ Ἄργου. Οὕτω κατὰ τὸν 8ον αἰῶνα πρὶν ἢ Σπάρτη φθάσῃ εἰς τὴν μεγίστην τῆς δύναμιν, τὸ Ἄργος εἶχε γίνῃ ἡ ἰσχυροτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Κόρινθος, ἡ Σικυῶν, ἡ Φλιοῦς καὶ ἡ Αἴ- γινα ἦσαν σύμμαχοι αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους βασιλεὺς τοῦ Ἄργου ἦτο ὁ Φεῖδων (770 π. Χ.). Οἱ ἀρχαῖοι βασιλεῖς τοῦ Ἄργου εἶχον δύναμιν περιορισμένην, ὧφειλον νὰ συμβουλευῶνται τοὺς ἀρ- χηγούς τῶν πλουσίων οἰκογενειῶν. Ὁ Φεῖδων ὅμως συνεχέν- τρωσεν ὅλην τὴν ἐξουσίαν ἐγίνε δηλ. ὅπως ἔλεγον τότε τύ- ραννος.

Ὁ Φεῖδων προσέτι ἐκανόνισε τὰ μέτρα καὶ τὰ σταθμὰ καὶ πρῶτος εἰσήγαγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὴν χρῆσιν ἀργυρῶν νομισμάτων ἰδρύσας νομισματοκοπεῖον εἰς τὴν Αἴγινα.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Φεῖδωνος ἡ βασιλεία διετεθήθη μὲν μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν περσικῶν πολέμων, ἀλλὰ μόνον κατ' ὄνομα, διότι ἡ πραγματικὴ ἐξουσία περιήλθεν εἰς τὸν δῆμον.

Μετὰ τὸν περιορισμὸν τῆς βασιλείας ἡ ἐξωτερικὴ δύναμις τοῦ Ἄργους κατέπεσεν. Ἡ Σικυῶν, ἡ Κόρινθος καὶ ἡ Αἴγινα ἔγιναν αὐτόνομοι. Εἰς δὲ τοὺς πρὸς τοὺς Σπαρτιάτας ἀγῶνας ἔχασαν οἱ Ἄργεῖοι καὶ τὴν Θυρέαν.

Ἀχαῖα. Ἡ Ἀχαῖα δὲν κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων. Καὶ ἐδῶ ὅμως κατηργήθη ἡ βασιλεία, ἐκάστη δὲ ἐκ τῶν δώδεκα πόλεων αὐτῆς ἔγινεν αὐτόνομος. Ὅλοι ὅμως συνεδέοντο μεταξύ των διὰ χαλαρᾶς συμμαχίας, τῆς ὁποίας κέντρον ἦτο τὸ παρὰ τὸ Αἴγιον ἱερόν τοῦ Διός.

Ἥλις. Ἡ Ἥλις ἀπὸ τῆς δωρικῆς κατακτήσεως διετέλει ὑπὸ βασιλεῖς. Κατόπιν ὅμως τὴν βασιλείαν ἀντικατέστησεν ἡ ὀλιγαρχία. Ὅπως ἡ Φωκίς ὀφείλει τὴν δόξαν τῆς εἰς τοὺς Δελφοὺς, οὕτως ἡ Ἥλις εἰς τὴν Ὀλυμπίαν. Περὶ τῆς προεδρίας τῶν ἐκεῖ τελουμένων ἀγῶνων ἐφιλονίκουν μὲ τοὺς Πισάτας. Ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἄργους Φεῖδων ἐλθὼν μετὰ στρατοῦ εἰς Ὀλυμπίαν ἀφῆρσεν αὐτὴν ἀπὸ τῶν Ἥλείων καὶ τὴν παρεχώρησεν εἰς τοὺς Πισάτας. Τότε οἱ Ἥλείοι ἐπεκατέστησαν τὴν βοήθειαν τῶν Σπαρτιατῶν, οἵτινες ἐλθόντες εἰς βοήθειάν των κατετρόπωσαν τὸν Φεῖδωνα καὶ ὑπήγαγον ὑπὸ τὸ κράτος τῶν Ἥλείων ὄχι μόνον τὴν Πισάτιν, ἀλλὰ καὶ τὴν Τριφυλίαν. Ἐκτοτε οἱ Ἥλείοι ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἡ Μεσσηνία. Πρὸς Δ. τῆς ὄροσειρᾶς τοῦ Ταυγέτου ἐκτείνεται ἡ εὐφορος Μεσσηνία. Οἱ κατακτηταὶ Δωριεῖς εἶχον καταλάβει τὴν πλούσιαν ταύτην χώραν κατόπιν συμβιβασμοῦ μὲ τοὺς παλαιοὺς κατοίκους. Διὰ τοῦτο οἱ παλαιοὶ κάτοικοι διεφύλαξαν τὰ κτήματά των καὶ εἶχον τὰ αὐτὰ πολιτικὰ δικαιώματα μὲ τοὺς κατακτητὰς. Ἄλλ' ἀφ' ἐνὸς μὲν ἕνεκα τούτου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἕνεκα τοῦ γλυκεροῦ κλίματος καὶ τοῦ ἀκόπου βίου, οἱ κατακτηταὶ ἔχασαν τὴν πολεμικὴν τῶν ὁρμὴν καὶ συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς ἐγχωρίους. Διὰ τοῦτο δὲ κατόπιν ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Ἡ Ἀρκαδία. Αὕτη ὑπῆρξεν ἡ μόνη χώρα τῆς Πελοποννήσου, ἡ ὁποία δὲν ἐταράχθη ἀπὸ τὰς μεταναστεύσεις. Οἱ Ἀρκαῖδες εἶχον ἤθη ἀπλά, διέμενον εἰς κώμας χωρὶς τείχη καὶ ἕζων πρὸ πάντων ἐκ τοῦ προϊόντος τῶν ποιμνίων των. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδασιλεύοντο, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατηργήθη καὶ διεσπάσθησαν εἰς πολλὰς μικρὰς πολιτείας, αἱ ὁποῖαι ἐκυβερνῶντο δημοκρατικῶς. Ἐξ αὐτῶν σπουδαιότεραι ἦσαν ἡ Τεγέα, ἡ Μαντίνεια καὶ ὁ Ὀρχομενός.

Ἡ Κρήτη. Ἀφ' οὗτο οἱ Ἀχαιοὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Κρήτην, κατελύθη τὸ ἐκεῖ ἐνιαῖον κράτος καὶ ἐσχηματίσθησαν πολλὰ κράτη κατὰ πόλεις. Κατόπιν ἡ Κρήτη κατελήφθη ὑπὸ τῶν Δωριέων, οἵτινες ἐσχημάτισαν καὶ ἐκεῖ πολλὰς ἀνεξαρτήτους πολιτείας (Κνωσός, Γόρτυς, Κυδωνία, Λύκτος). Καὶ ἐδῶ τὸ ἀρχικὸν πολίτευμα ὑπῆρξεν ἡ βασιλεία, κατόπιν ὅμως ἡ βασιλεία κατελύθη καὶ αἱ πόλεις ἐκυβερνῶντο ὑπὸ τῶν εὐγενῶν.

7. Ἡ Σπάρτη.

Ἡ κατάκτησις τῆς Λακωνικῆς.

Μεταξὺ δύο βουνῶν, τοῦ Πάρνωνος πρὸς Α. καὶ τοῦ Ταυγέτου πρὸς Δ., σχηματίζεται μία βαθεῖα κοιλάς, διὰ μέσου τῆς ὁποίας ῥέει ὁ Εὐρώτας ποταμός. Ἡ κοιλάς αὕτη εἶναι ἡ Λακωνικὴ

Εἰς τὸ μέσον τῆς κοιλάδος αὐτῆς πλησίον τοῦ Εὐρώτα ἐγκατεστάθη κατὰ πρῶτον ἓν στίφος Δωριέων καὶ ἐκυρίευσεν τὴν ἐκεῖ ἀρχαίαν πόλιν, ἡ ὁποία ἀπὸ τότε ἔλαβε τὸ ὄνομα **Σπάρτη**. Ἀπ' ἐδῶ οἱ κατακτηταὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς διάστημα ἑνὸς αἰῶνος ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν Λακωνικὴν μέχρι τῆς θαλάσσης.

Ἡ γῆ, τὴν ὁποίαν κάθε φορὰν οἱ κατακτηταὶ ἐκυρίευσαν, διμοιράζετο εἰς ἴσα μερίδια (κλήρους) μεταξύ των. Ἐκ δὲ τῶν παλαιῶν κατοίκων τῆς Λακωνικῆς οἱ μὲν κάτοικοι τῆς πεδιάδος τῆς Σπάρτης καὶ ἐκ τῶν ἄλλων, ὅσοι ἀνέταξαν μεγάλην ἀντίστασιν, ἔγιναν δοῦλοι καὶ ὠνομάσθησαν εἰλωτες, ὅσοι δὲ ὑπετάχθησαν εὐκολα, διετήρησαν κάποιαν ἐλευθερίαν καὶ ὠνομάσθησαν **περιοῖκοι**.

Οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς.

Ὡς ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατακτῆσεως τῆς χώρας, οἱ κάτοικοι τῆς Λακωνικῆς διηροῦντο εἰς τρεῖς τάξεις, τοὺς **Σπαρτιάτας**, τοὺς **περιοῖκους**, καὶ τοὺς **εἰλωτας**.

Σπαρτιᾶται ὠνομάζοντο οἱ καταγόμενοι ἀπὸ τοὺς κατακτητὰς Δωριεῖς. Μόνοι αὐτοὶ εἶχον πολιτικὰ δικαιώματα καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς τὴν κυβέρνησιν τῆς χώρας. Ἄλλὰ καὶ ὤφειλαν νὰ ἀφιερώνουν ἔξον των τὸν χρόνον καὶ ἔξην των τὴν δρᾶσιν εἰς τὸ κράτος. Εἰς τὸν Σπαρτιάτην δὲν ἐπετρέπετο ἄλλη ἀσχολία ἐκτὸς τοῦ νὰ παρασκευάζεται διὰ τὸν πόλεμον καὶ νὰ

Εἰκ. 94. Ἡ Πελοπόννησος.

ἀσχολῆται εἰς τὰς δημοσίας ὑποθέσεις. Ἐξ ἡ δὲ ἀπὸ τὸν κληρὸν του, τὸν ὅποιον ἐκαλλιέργουν οἱ εἰλωτες καὶ ὁ ὅποιος, ἐπειδὴ ἀνῆκεν εἰς τὴν οἰκογένειαν, δὲν ἠδύνατο μῆτε νὰ πωληθῆ μῆτε νὰ ὑποθηκευθῆ.

Οἱ περίοικοι ἀπετέλουν τάξιν ἀνθρώπων ἐλευθέρων, ἀλλὰ χωρὶς πολιτικὰ δικαιώματα ἐκαλλιέργουν τὰς γαίας, τὰς ὁποίας οἱ κατακτητὰι ἀρῆκαν εἰς αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρεινὰ ἰδίως μέρη καὶ ἠσχολοῦντο ἐλευθέρως εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

τὰς τέχνας. Ἄλλὰ καὶ κατετάσσοντο εἰς τὸν Σπαρτιατικὸν στρατὸν καὶ ἐπλήρωνον φόρον εἰς τοὺς Σπαρτιάτας.

Οἱ εἰλωτες ἦσαν δοῦλοι προσκολλημένοι εἰς τὴν γῆν. Κατῴκουν αὐτοὶ καὶ αἱ οἰκογένειαι τῶν εἰς τὰ κτήματα τῶν Σπαρτιατῶν, τὰ ὅποια ὤφειλον νὰ καλλιεργοῦν ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱόν, χωρὶς νὰ δύνανται νὰ ἐγκαταλείψουν αὐτά, ἀλλὰ καὶ μῆτε νὰ ἐκδιωχθοῦν ἀπὸ αὐτά. Ἦσαν δὲ ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὠρισμένον ποσὸν εἰσοδήματος, τὸ ὅποιον δὲν ἠδύνατο νὰ ἀυξήθῃ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ εἰλωτὸς εὕρισκετο εἰς κατάστασιν καλυτέραν ἀπὸ τὸν δοῦλον. Ἦδύνατο μὲ τὴν ἐργασίαν του νὰ ἀποκτήσῃ περιουσίαν, εἶχεν οἰκογένειαν καὶ κατοικίαν ἰδιαιτέραν καὶ ὑπηρετεῖ εἰς τὸν στρατόν. Κάποτε δι' ἀνδραγαθίαν ἠδύνατο νὰ ἐλευθερωθῇ καὶ τότε εἰσήρχετο εἰς τὴν τάξιν τῶν **νεοδαμῶδων** (νέων δημοτῶν).

Ἄλλ' ὁ εἰλωτὸς δὲν ἐπροστατεύετο ἀπὸ τοὺς νόμους. Ἦδύνατο νὰ κηκοποιηθῇ καὶ νὰ φονευθῇ ἀτιμωρητί. Ἐνίοτε οἱ εἰλωτες, οἱ ὅποιοι εἶχον διακριθῆ εἰς τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ἐπικίνδυνοι διὰ τὴν δυνάμιν τῶν, ἐξηφανίζοντο μυστηριωδῶς. Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ νέοι Σπαρτιάται διέτρεχον κρυφίως ὠρισμένον χρόνον τοῦ ἔτους τὴν χώραν καὶ ἐφύενον τὴν νύκτα ὅλους τοὺς εἰλωτας, ὅσους συνήντων ἔξω μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου. Τοῦτο ἐλέγετο **κρυπτεία**.

Ἄλλα αὐτὰ δεικνύουν πόσον μικρὰν σημασίαν ἔδιδον οἱ Σπαρτιάται εἰς τὴν ζωὴν τῶν εἰλωτῶν, ἀλλὰ καὶ πόσον ἐφοβοῦντο αὐτούς.

Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, ὅτι εἰς τὴν Σπάρτην τοὺς νόμους ἔθεσεν ἓνας μέγας νομοθέτης, ὁ **Λυκοῦργος**. Ὅλα ὅμως ὅσα λέγονται περὶ αὐτοῦ εἶναι μυθώδη. Τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς νομοθέτου, ἀλλ' ἐσχηματίσθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ προήλθεν ἀπὸ τὴν κατάστασιν, ἣ ὅποια ἐδημιουργήθη κατόπιν τῆς κατακτήσεως τῆς Λακωνικῆς. Οἱ Σπαρτιάται ἐγκατεστημένοι ὡς εἰς στρατόπεδον ἐν μέσῳ ὑποταγμένων λαῶν πολὺ ἀνωτέρων ἀριθμητικῶς, ὤφειλον νὰ εἶναι ἰσχυρότεροι διὰ νὰ διατηροῦν τὴν ὑπεροχὴν τῶν. Ἐπρεπε λοιπὸν ἢ Σπάρτη νὰ εἶναι πόλις στρατιωτικὴ καὶ ἀριστοκρατικὴ. Ἐπομένως τοιοῦτο διεμορφώθη τὸ πολίτευμά της.

Χωραφᾶ-Σακελλαρίου, Ἱστορία Α' Γυμν. ἔκδ. 9η 1938.

Ἡ ἐξουσία εἰς τὸ σπαρτιατικὸν κράτος ἦτο μοιρασμένη μεταξὺ τῶν βασιλέων, τῶν ἐφόρων, τῆς γερουσίας καὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου.

Οἱ βασιλεῖς. Εἰς τὴν Σπάρτην ἀνέκαθεν ὑπῆρχον δύο βασιλεῖς. Οὗτοι κατ' ἀρχὰς εἶχον εἰς χεῖράς των ὅλας τὰς ἐξουσίας, τὴν θρησκευτικὴν, τὴν στρατιωτικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Κατὰ τοὺς κατόπιν χρόνους ἐξηκολούθησαν μὲν νὰ ἔχουν μεγάλης τιμᾶς—ὄλοι ἐσηκώνοντο κατὰ τὴν διάβασίν των· εἶχον τιμητικὴν θέσιν εἰς ὅλας τὰς ἐορτάς· εἰς τὰ συμπόσια τοὺς ὑπέρτερον πρώτους καὶ ἔδιδον εἰς αὐτοὺς διπλὴν μερίδα· τὰ δέρματα τῶν θυσιαζομένων ζώων κατὰ τὰς θυσίας ἀνήκον εἰς αὐτοὺς καὶ κατὰ τὸν πόλεμον τὸ ἐν τρίτον ἀπὸ τὰ λάφυρα· καὶ τέλος ἐθάπτοντο μὲ πολλὴν μεγαλοπρέπειαν—ἀλλ' ὅμως μὲ ὅλας αὐτάς τὰς τιμὰς δὲν εἶχον καμμίαν πραγματικὴν δύναμιν. Ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦσαν περιωρισμένοι εἰς τὰ θρησκευτικὰ καὶ εἰς ὀλίγα δικαστικὰ ἔργα. Ἐκαμμον δηλ. τὰς δημοσίας θυσίας καὶ ἐδικάζον τὰς οἰκογενειακάς ὑποθέσεις. Ἐν καιρῷ δὲ πολέμου ἦσαν μὲν ἀκόμη ἀρχηγοὶ τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τοὺς παρηκολούθουν δύο ἔφοροι διὰ νὰ τοὺς ἐπιβλέπουν.

Οἱ ἔφοροι. Οἱ πραγματικοὶ ἀρχηγοὶ τῆς διοικήσεως ἦσαν οἱ πέντε ἔφοροι. Οἱ ἔφοροι κατ' ἀρχὰς μὲν εἶχον μόνον ἀστυνομικὰ καθήκοντα, κατόπιν ὅμως ἔγιναν παντοδύναμοι. Ἐπέβλεπον τοὺς ἄρχοντας τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ παύουν καὶ τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ὁποίους ἠδύνατο νὰ εἰσάγουν εἰς δίκην. Συνεχάλουν τὴν γερουσίαν καὶ τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου καὶ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν καὶ τέλος ἐκανόνιζον τὰς σχέσεις τῆς πόλεως μὲ τὰς ἄλλας πόλεις. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐφόρων διήρκει ἐν ἔτος.

Ἡ γερουσία. Ἡ γερουσία ἦτο συμβούλιον ἀπὸ 28 γέροντας ἡλικίας ἄνω τῶν 60 ἐτῶν. Ἔργα αὐτῆς ἦσαν νὰ δίδῃ γνώμην ἐπὶ τῶν διαφόρων ὑποθέσεων, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ συζητηθοῦν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, νὰ προτείνῃ τοὺς νόμους καὶ νὰ δικάζῃ τὰς ποινικὰς δίκας. Ἀπὸ αὐτὴν δὲ ἐδικάζοντο καὶ οἱ βασιλεῖς, ὅταν κατηγοροῦντο ἀπὸ τοὺς ἐφόρους. Οἱ γέροντες ἦσαν ἰσόβιοι, συνεδρίαζον δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν βασιλέων.

Ἡ ἐκκλησία. Τὴν ἐκκλησίαν τοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία εἰς τὴν Σπάρτην ἐλέγετο Ἀπέλλα, ἀπετέλουν ὄλοι οἱ πολῖται, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Ἔργα δὲ αὐτῆς ἦσαν νὰ ἐγκρίνῃ ἢ

ἀπορρίπτῃ τὰς προτάσεις τῆς γερούσιας καὶ ἰδίως ὅσας εἶχον σχέσιν μὲ τὸν πόλεμον ἢ τὴν εἰρήνην καὶ νὰ ἐκλέγῃ τοὺς ἐφόρους καὶ τὰ μέλη τῆς γερούσιας.

Ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν. Σύμφωνας μὲ τὸν πολεμικὸν χαρακτήρα τῆς Σπάρτης ἦτο καὶ ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του ἐθεωρεῖτο στρατιώτης καὶ ἀνήκεν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπομένως αὐτὴ ἦτο κυρία ν' ἀποφασίσῃ, ἂν ἔπρεπε νὰ ἀνατραφῇ τὸ νεογνὸν ἢ νὰ ἐγκαταλειφθῇ. Διὰ τοῦτο ἅμα ἐγεννᾶτο ὁ παῖς ἐφέρετο ἐνώπιον τῶν γερόντων διὰ νὰ ἐξετάσουν αὐτόν. Ἐὰν εὐρίσκετο ἀσθενικὸς ἢ μὲ κανὲν σωματικὸν ἐλάττωμα ἐγκατελείπετο (ἐξετίθετο) καὶ οὕτω δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ λάβῃ τὴν σπαρτιατικὴν ἀγωγὴν καὶ ἐπομένως καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ Σπαρτιάτου πολίτου. Ἐὰν ἐκρίνετο ἄξιος νὰ γίνῃ Σπαρτιάτης, ἐδίδοτο ὀπίσω εἰς τὴν μητέρα του διὰ νὰ τὸν ἀναθρέψῃ μέχρι τῆς ἡλικίας ἐπτὰ ἐτῶν. Ὅταν ἔφθανεν εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ παῖς παρεδίδοτο εἰς τὴν πολιτείαν διὰ νὰ ἐκπαιδευθῇ μαζὺ μὲ τοὺς ἄλλους συνομηλικούς του. Εἶχε δὲ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τῆς ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους πολίτας, ὁ ὁποῖος ὠνομάζετο **παιδονόμος**.

Ὅλη ἡ ἀνατροφή τῶν παιδῶν ἓνα σκοπὸν εἶχε, νὰ κάμῃ τὰ σώματά των ἰσχυρά. Διὰ τοῦτο ἐγυμνάζοντο οἱ παῖδες εἰς τὸ τρέξιμον, εἰς τὸ πῆδημα καὶ εἰς τὴν πάλην. Εἶχον πάντοτε τὴν κεφαλὴν σύρριζα κουρευμένην, τοὺς πόδας γυμνοὺς καὶ ἐφόρουσαν τὸ ἴδιον ἔνδυμα χειμῶνα καὶ θέρος. Ἐκοιμῶντο τέλος ἐπάνω εἰς καλάμια, τὰ ὁποῖα ἔκοπτον οἱ ἴδιοι ἀπὸ τὰς ὄχθας τοῦ Εὐρώτα.

Ἡ πνευματικὴ ὁμομορφωσις τῶν Σπαρτιατῶν ἦτο περιωρισμένη. Ἐδιδάσκοντο μόνον γραφὴν καὶ ἀνάγνωσιν, ἀπεστήθιζον ποιήματα τοῦ Ὀμήρου καὶ ἄλλων ποιητῶν καὶ ἔψαλλον πατριωτικὰ ἄσματα καὶ ἐχόρευον χοροὺς στρατιωτικούς.

Καὶ αἱ κόραι τῶν Σπαρτιατῶν ἀνετρέφοντο δημοσίως, ὅπως οἱ παῖδες, καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὸν δρόμον, τὸ πῆδημα, τὸ ἀκόντιον καὶ τὸν δίσκον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐγίνοντο ῥωμαλέαι καὶ ἰσχυραί, πραγματικῶς γυναῖκες πολεμιστῶν, αἱ ὁποῖαι ἐθεώρουσαν καθήκόν των νὰ παρορμοῦν τοὺς ἄνδρας των εἰς τὸν πόλεμον.

Τὰ ἥδη τῶν Σπαρτιατῶν. Ὁ Σπαρτιάτης ἀπὸ 20 ἐτῶν

ἕως 60 ἦτο δυνατόν νά προσκληθῆ νά λάβῃ μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Ἐπομένως εἰς ὅλον αὐτὸ τὸ διάστημα ἔπρεπε νά ἀσκήται εἰς τὰ στρατιωτικά.

Εἰς τὸν Σπαρτιάτην ἦτο ἀπηγορευμένον νά φύγῃ ἀπὸ τὴν Λακωνικὴν χωρὶς ἄδειαν τῆς κυβερνήσεως. Ἐπίσης ἦτο ἀπηγορευμένον εἰς αὐτὸν νά ἀσχολῆται εἰς οἰονδήποτε ἐπάγγελμα καὶ νά ἔχῃ χρυσὸν ἢ ἄργυρον. Τὸ μόνον ἐπιτρεπόμενον νόμισμα ἦτο τὸ σιδηροῦν, ἀλλὰ τοῦτο ἦτο τόσο βαρὺ, ὥστε ἐχρειάζετο ἅμαξα διὰ νά μεταφερθῆ καὶ πολὺ μικρὸν ποσόν.

Οἱ Σπαρτιάται ἐδείκνυον μέγαν σεβασμὸν εἰς τοὺς γέροντας. Ἐσηκώοντο κατὰ τὴν διάβασιν των καὶ τοὺς ἤκουον μὲ μέγαν σεβασμὸν, ὅταν ὠμίλου. Διὰ τὴν συνήθειάν των δὲ αὐτὴν ὑπερφανεύοντο.

Οἱ Σπαρτιάται εἶχον τὴν συνήθειαν νά ὀμιλοῦν ὀλίγον καὶ νά λέγουν πολλὰ πράγματα μὲ ὀλίγας λέξεις. Τοῦτο ὠνομάζετο **λακωνισμός**.

Οἱ Σπαρτιάται τέλος δὲν ἔτρωγον εἰς τὰς οἰκίας των μὲ τὰς γυναϊκάς των. Ἐτρωγον ὅλοι μαζί, ὡς νά ἦσαν εἰς στρατόπεδον, ἀνά 15 εἰς μίαν τράπεζαν. Τὰ κοινὰ αὐτὰ δεῖπνα ὠνομάζοντο **συσσίτια**. Εἰς τὰ συσσίτια καθεὶς ἔδιδεν ἴσην μερίδα ἀλεύρου, τυροῦ, σῦκων καὶ οἴνου. Τὸ φαγητὸν ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Ἡ κυριώτερα τροφή ἦτο ὁ μέλας ζωμὸς ἀπὸ χοίρινον κρέας μὲ ὄξος καὶ μὲ ἄλας. Ὅλοι δὲ, καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νά λαμβάνουν μέρος εἰς τὰ συσσίτια. Ἀλλὰ καὶ μόνοι οἱ Σπαρτιάται εἶχον δικαίωμα νά μετέχουν εἰς αὐτά. Οἱ συσσιτοῦντες εἰς τὴν ἰδίαν τράπεζαν συνεδέοντο διὰ φιλίας. Ἐάν τις ἐξ αὐτῶν ἐξήρχετο εἰς κινήγιον, ἀπέστελλεν εἰς τὸ συσσίτιον μέρος αὐτοῦ. Ἐάν προσέφερε θυσίαν ἀπέστελλε τεμάχια ἐκ τοῦ θύματος.

Μὲ τὴν ἀνατροφήν αὐτὴν καὶ μὲ τὰ ἦθη αὐτὰ οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν οἱ ῥωμαλευότεροι καὶ γενναϊότεροι πολεμισταὶ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Σπαρτιάτης ὤφειλε νά μάχεται εἰς τὴν θέσιν του καὶ νά προτιμήσῃ νά φονευθῆ παρά νά ὀπισθοχωρήσῃ. Ὅστις ἔφευγεν εἰς τὴν μάχην ἢ ἔρριπτε τὴν ἀσπίδα, ἔχανε τὰ πολιτικά του δικαιώματα καὶ δὲν ἦτο πλέον δεκτὸς εἰς τὰ συσσίτια. Εἰς τὰς ἑορτάς καὶ εἰς τὰ γυμνάσια ἦτο εἰς τὴν τελευταίαν γραμμὴν. Εἰς τὸν δρόμον ὤφειλε νά παραμερίζῃ ἐμπρὸς καὶ ἀπὸ τοὺς νεωτέρους. Οἱ ἄλλοι ἀπέφευγον νά ὀμιλοῦν μὲ αὐτὸν

καὶ νὰ κάθηνται πλησίον του. Ἐὰν ὕβριζον ἢ ἐκτύπων αὐτόν, δὲν ἠδύνατο νὰ καταφύγῃ εἰς τὸ δικαστήριον. Αὐτοὶ ἦσαν οἱ λεγόμενοι **τρέσαντες**.

Αἱ κατακτήσεις τῆς Σπάρτης.

Οἱ μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. Οἱ Σπαρτιάται κατ' ἀρχὰς διηγον ἐν εἰρήνῃ μὲ τοὺς Μεσσηνίους. Ἀρ' οὐ ὅμως περὶ τὰ μέσα τοῦ 8ου αἰῶνος συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν τῆς Λακωνικῆς, ἔστρεψαν τὰ βλέμματά των εἰς τὴν γειτονικὴν των εὐφορον χώραν καὶ ἐπετέθησαν κατὰ τῶν Μεσσηνίων. Οἱ Μεσσηνιοὶ ἀντέστησαν περισσότερον ἀπὸ ἓνα αἰῶνα. Ἄλλ' εἰς τὸ τέλος κατόπιν δύο μακροχρονίων πολέμων, οἱ ὅποιοι ὀνομάζονται **μεσσηνιακοί**, οἱ Σπαρτιάται ἔγιναν κύριοι ὅλης τῆς Μεσσηνίας. Ἐκ τῶν Μεσσηνίων ἄλλοι μὲν ἔμειναν εἰς τὴν χώραν των καὶ ἔγιναν εἰλωτες, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειψαν αὐτήν.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Μετὰ τὴν κατάκτησιν τῆς Μεσσηνίας ἐπετέθησαν πολλάκις καὶ ἐναντίον τῶν Ἀρκάδων. Κατ' ἀρχὰς κατέκτησαν τὴν χώραν, ἣ ὁποία ἐγειτόνευε μὲ τὴν Λακωνικὴν, τὴν Σικριτίδα. Ἐπειτα ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Τεγεάας ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑποτάξουν αὐτήν. Ὑπεχρέωσαν μόνον κατὰ τὸν 6ον αἰῶνα τοὺς Τεγεάτας νὰ εἶναι διαρκῶς σύμμαχοί των, ἀλλ' ἔδωσαν συγχρόνως εἰς αὐτοὺς τὸ προνόμιον νὰ τάσσωνται κατὰ τὰς μάχας χάριν τιμῆς πάντοτε εἰς τὸ ἀριστερὸν κέρασ τοῦ στρατοῦ των.

Οἱ πόλεμοι ἐναντίον τῶν Ἀργείων. Καὶ ἐναντίον τῶν Ἀργείων, οἱ ὅποιοι κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἦσαν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπετέθησαν οἱ Σπαρτιάται. Ἐπειτα δὲ ἀπὸ μακροῦς ἀγῶνας κατώρθωσαν νὰ ἀφαιρέσουν περὶ τὰ μέσα τοῦ 6ου αἰῶνος ἀπ' αὐτῶν τὴν Θυρέαν.

Ἡ ἡγεμονία τῆς Σπάρτης.

Οἱ Σπαρτιάται μετὰ τοὺς πολέμους ἐναντίον τῶν Μεσσηνίων, τῶν Ἀρκάδων καὶ τῶν Ἀργείων ἔγιναν τὸ ἰσχυρότερον κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἶχον κατακτήσει τὴν Μεσσηνίαν. Τοὺς Τεγεάτας ἠνάγκασαν νὰ γίνουσι σύμμαχοί των. Κατόπιν βοηθήσαντες τοὺς Ἡλείους κατὰ τοῦ Φεΐδωνος ἔκαμαν αὐτοὺς συμμάχους. Τέλος τὰ δωρικὰ κράτη τῆς Κορίνθου, τῆς Σικυῶνος, τῆς Αἰγίνης, ὅταν μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἢ κυ-
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

βέρνσεις αὐτῶν περιήλθεν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικούς, ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν των. Οὕτως οἱ Σπαρτιάται κατὰ τὸν βον αἰῶνα ἔγιναν ὁ ἰσχυρότερος λαὸς Ἑλλης τῆς Ἑλλάδος. Εἶχον ἰδικὰς των τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Μεσσηνίαν. Ὅλοι δὲ οἱ λαοὶ τῆς Πελοποννήσου, ἐξαίρεσι τῶν Ἀργείων καὶ τῶν Ἀχαιῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει ἀνεξάρτητοι, ἦσαν σύμμαχοί των ὑποχρεωμένοι νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν ἐν καιρῷ πολέμου.

8. Αἱ Ἀθῆναι

Ἡ Ἀττικὴ.

Ἡ Ἀττικὴ ἀποτελεῖ βραχύωδη τριγωνικὴν χερσονήσον εἰς τὰ νοτιοδυτικὰ τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος. Τοῦ τριγώνου τούτου βάσις μὲν εἶναι τὰ ὄρη Πάρνης καὶ Κιθαιρῶν, τὰ ὅποια χωρίζουν τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ τῆς Βοιωτίας, κορυφὴ δὲ τὸ ἀκρωτήριον Σούνιον. Τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν αὐτῆς βρέχουν τὰ ὕδατα τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου, τὴν δὲ ἀνατολικὴν τὰ τοῦ Εὐβοϊκοῦ. Τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χερσονήσου διαιρεῖται διὰ τῶν ὄρων, τὰ ὅποια τὴν διασχίζουν, εἰς τέσσαρα τμήματα. Ὁ Βριλησσὸς (Πεντελικὸν) ἐκ τοῦ μέσου τῆς Πάρνηθος φέρεται πρὸς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν τοῦ τριγώνου καὶ σχηματίζει τὸ ὀρειώτερον μέρος αὐτῆς, τὸ ὅποion οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον **Διακρίαν**. Ἐπειτα ἐκ μὲν τοῦ Βριλησσὸς ἐκφύεται ὁ Ὑμηττός, ἐκ δὲ τῆς Πάρνηθος ὁ Αἰγάλεω, καὶ τὰ δύο δὲ ὄρη αὐτὰ κατέρχονται παραλλήλως πρὸς τὴν δυτικομεσημβρινὴν πλευρὰν τῆς χερσονήσου. Μεταξὺ τοῦ Αἰγάλεω καὶ τοῦ Ὑμηττοῦ ἀπλοῦται ἐν σχήματι τραπεζίου ἡ **πεδιάς τῶν Ἀθηνῶν**. Πρὸς Α. τοῦ Ὑμηττοῦ σχηματίζεται ἄλλο τμήμα τῆς χώρας, τοῦ ὁποῖου τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν μέρος ἐλέγετο **παραλία**, τὸ δὲ μεσογειότερον, ὅπως καὶ σήμερον, **μεσόγαια**.

Ἡ Ἀττικὴ εἶναι χώρα μικρά, ἄγονος καὶ ξηρά. Οἱ περίφημοι ποταμοὶ αὐτῆς Κηφισὸς καὶ Ἴλιος εἶναι χεῖμαρροι, οἱ ὅποιοι τὸ θέρος ξηραίνονται. Ἀλλὰ τὰ κλῆμά της εἶναι μαλακὸν καὶ οἱ κάτοικοί της ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν μὲ ἐπιμέλειαν. Ἐνεκα τούτου παρήγε δημητριακοὺς καρπούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἤρκουν μὲν διὰ τοὺς κατοίκους της, ἀλλ' ἦσαν ἐκλεκτοί, ἠδυσκίμει δὲ εἰς αὐτὴν ἡ καλλιέργεια τῆς συκῆς καὶ τῆς ἀμπέλου.

Ἐπειτα ἡ θέσις αὐτῆς ἦτο πολὺ κατάλληλος διὰ νὰ κάμνη

τοὺς κατοίκους τῆς ναυτικῆς. Αἱ ἀκταὶ τῆς εἶναι ἔλαι γεμάται ἀπὸ ἔρμους καὶ αἱ πεδιάδες τῆς ἔλαι ἀνοίγονται πρὸς τὴν θάλασσαν. Τὰ μεταλλεῖα δὲ ἀργύρου τοῦ Λαυρείου παρῆχον εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῆς τὰ πρῶτα μέσα διὰ νὰ ἀναπτύξουν τὴν

Εἰκ. 95. Ἡ Ἀττική.

ναυτικὴν τῶν δυνάμιν, τὰ δὲ δάση τοῦ Κιθαιρῶνος καὶ τῆς Πάρνηθος τὴν κατάλληλον ξυλείαν διὰ νὰ κατασκευάζουν πλοῖα.

Ὁ Βριλησσὸς τέλος παρῆχεν ἀνεξάντλητον πλοῦτον μαρμάρων, ἄνευ τοῦ οὐοίου δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀκμάσουν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ ὠραῖαι τέχναι, αἱ δὲ πεδιάδες τῆς Ἀττικῆς παρῆχον ἄριστον πηλὸν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κεραμευτικῆς.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς.

Εἰς τὴν Ἀττικὴν κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς χρόνους κατῴκει λαός, ὃ ὁποῖος ἐκαυχάτο ὅτι ἦτο αὐτόχθων. Τὸ ἀληθές ἕμως εἶναι ὅτι ἔγιναν εἰς τὴν χώραν πολλὰ μεταναστεύσεις.

Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἡ χώρα κατῴκειτο κατὰ κώμας, αἱ ὁποῖαι ἦσαν ἀνεξάρτητοι ἢ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην καὶ μὲ ἰδιαίτερους ἄρχοντας. Αἱ κῶμαι αὗται κατόπιν συνηνώθησαν εἰς μίαν πολιτείαν.

Ἡ ἔνωσις αὐτὴ ἤρχισεν ἀπὸ τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς. Ἐδῶ, ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τῶν δυτικῶς αὐτῆς ἄλλων λόφων, κατῴκουν οἱ ἀρχαιότατοι κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς. Εἰς τὸν λόφον Ἀγραν ἀνατολικῶς τῆς Ἀκροπόλεως (ἔπου σήμερον τὸ στάδιον) κατῴκουν ἀνάμεικτοι ἔποικοι, κατὰ τὸ πλεῖστον Ἴωνες. Πῶς συνηνώθησαν αὐτοὶ οἱ συνοικισμοὶ καὶ ἀπετέλεσαν τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν δὲν γνωρίζομεν. Ἀπὸ τοὺς μύθους ἕμως τῶν Ἀθηναίων περὶ Θησέως καὶ Ἀμαζόνων φαίνεται, ὅτι ἡ συνένωσις δὲν ἔγινε χωρὶς συγκρούσεις, ὅτι εἰς τὰς συγκρούσεις αὐτὰς ἐνίκησαν οἱ Ἴωνες καὶ ὅτι ὠρίσθη κέντρον ἢ Ἀκρόπολις διὰ τὸ ὄχυρὸν τοῦ τόπου. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ αὐτοῦ τῶν Ἀθηνῶν ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ τῶν **Παναθηναίων**.

Ἀφ' οὗ οἱ Ἴωνες συνήνωσαν τοὺς κατοίκους τῆς πεδιάδος τῶν Ἀθηνῶν, ἠνάγκασαν ἔπειτα καὶ τοὺς ἄλλους κατοίκους τῆς Ἀττικῆς νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὰς Ἀθήνας. Τοῦτο κατωρθώθη διὰ τῆς καταλύσεως τῶν ἀρχῶν τῶν διαφόρων πόλεων καὶ τῆς καθιδρύσεως κοινῶν ἀρχῶν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁπότε ἠναγκάσθησαν οἱ πρόκριτοι τῶν κωμῶν νὰ μεταικήσουν ἐκεῖ. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τοῦ συνοικισμοῦ τούτου ἐτελεῖτο ἡ ἑορτὴ **συνοίκια** ἢ **μετοίκια**. Τότε δὲ ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς κατὰ τὴν συνθήκειαν τῶν Ἴωνων ἐμοιράσθησαν εἰς 4 τμήματα, **φυλάς**, ἀναλόγως τοῦ τμήματος τῆς Ἀττικῆς εἰς τὸ ὁποῖον κατῴκουν.

Εἶχον συνενωθῆ πλέον ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ἀττικῆς εἰς ἓν κράτος, ὅτε, ὅπως λέγει ἡ παράδοσις, διέτρεξαν πολὺ μεγάλον κίνδυνον. Οἱ Δωριεῖς, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Πελοπόννησον, εἰσέβαλον καὶ εἰς τὴν Ἀττικὴν. Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν οἱ Ἀθηναῖοι παρεδέχθησαν, ὅτι ἔσωσεν αὐτοὺς ἢ αὐτοθυσία τοῦ βασιλέως. Ἐξ ἧς ἐκείνη ἡ ἑορτὴ τῶν Ἀγαλαφῶν εἶχε

δώσει χρησμόν εἰς τοὺς Δωριεῖς νὰ προσέχουν νὰ μὴ φονεύσουν τὸν βασιλέα τῶν Ἀθηναίων, διότι θὰ νικηθοῦν. Ἐνεκα τούτου δὲ οἱ Δωριεῖς εἶχον δώσει διαταγὴν εἰς ἕλον τὸν στρατὸν νὰ ἀποφύγουν νὰ κτυπήσουν τὸν βασιλέα. Ὁ Κόδρος, ἀφ' οὗ ἔμαθε τὸν χρησμόν, ἀπεφάσισε νὰ θυσιάσῃ τὴν ζωὴν του, διὰ νὰ σώσῃ τὴν πατρίδα του. Ἐνδύεται ὡς χωρικός, λαμβάνει εἰς τὸν ὠμόν του ἓνα πέλεκυν καὶ ἔρχεται εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν ἐχθρῶν. Ἐκεῖ φιλονικεῖ μὲ μερικοὺς στρατιώτας, οἱ ὁποῖοι, χωρὶς νὰ γνωρίζουν ποῖος εἶναι, τὸν φονεύουν. Ὅταν κατόπιν οἱ Ἀθηναῖοι ἐζήτησαν τὸν νεκρὸν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ τὸν θάψουν, ἐνόησαν οἱ Δωριεῖς, ὅτι εἶχον φονεύσει τὸν Κόδρον, ἐπομένως ἀπηλπίσθησαν ὅτι θὰ ἠδύναντο νὰ νικήσουν τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἔφυγον ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν.

Κατάλυσις τῆς βασιλείας.

Τὸ ἀρχαιότατον πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν, ὡς καὶ ἄλλων τῶν ἐλληνικῶν πόλεων, ἦτο ἡ βασιλεία. Ἀνώτατος καὶ ἀπεριόριστος ἄρχων τῆς χώρας ἦτο ὁ βασιλεὺς. Ἀλλ' ἡ δύναμις τῶν βασιλέων δὲν διετηρήθη πολὺν χρόνον.

Κατὰ πρῶτον περιωρίσθη μὲ τὴν ἴδρυσιν νέας ἀρχῆς, τῆς τοῦ **πολεμάρχου**. Διὰ τῆς πολεμαρχίας ἀφηρέθη ἀπὸ τὸν βασιλέα ἡ πολεμικὴ ἐξουσία καὶ ἐδόθη εἰς τὸν πολεμάρχον. Ἡ πολεμαρχία ἰδρύθη ἴσως ἔταν οἱ Ἴωνες συνηνώθησαν μὲ τοὺς κατοίκους τῆς ἀκροπόλεως καὶ ἐδόθη εἰς τοὺς ἡγεμόνας τῶν Ἰώνων.

Ἀργότερον ἡ βασιλεία περιωρίσθη ἀκόμη περισσότερο, διότι ἠδῆθη ἡ δύναμις τῶν εὐγενῶν. Οὗτοι δηλ. κατώρθωσαν νὰ ἰδρυθῇ καὶ τρίτη ἀρχή, ἡ τοῦ **ἀρχοντος**, ὁ ὁποῖος ἐξελέγετο ἐκ τῶν εὐγενῶν. Εἰς τὸν ἀρχοντα δὲ αὐτὸν ἀνετέθη ἡ διοικητικὴ ἐξουσία. Ὑστερον δέ, ἔπως ὁ ἀρχων, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς καὶ ὁ πολεμάρχος ἐξελέγοντο ἐξ ἄλλων τῶν εὐγενῶν.

Κατ' ἀρχὰς καὶ οἱ τρεῖς ἀρχοντες ἦσαν ἰσόβιοι. Μετὰ ταῦτα ἡ ἀρχὴ τῶν περιωρίσθη εἰς δέκα καὶ ἐπὶ τέλος εἰς ἓν μόνον ἔτος. Τότε ἔγινε καὶ νέα ἀρχή, οἱ ἐξ **θεσμοθέται**, διὰ νὰ καταγράφουν καὶ φυλάττουν τὰ ἔθιμα (θεσμούς), τὰ ὁποῖα ἐχρησίμευον διὰ τὰς δίκας. Οὕτως οἱ ἀρχοντες ἔγιναν ἓν ἓν. Οὗτοι **Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς**

δὲ ἐδίκαζον καὶ ἄλλας τὰς δίκας, καθεὶς τὰς ὑπαγομένους εἰς τὴν ἀρμοδιότητά του, πλὴν τῶν φονικῶν.

Τοὺς ἀρχοντας ἄλους ἐξέγεγεν ἡ **Βουλὴ τοῦ Ἄρειου Πάγου**, ἡ ὁποία ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν 9 ἀρχόντων τῶν ὁποίων ἔληξεν ἡ ἀρχή. Αὕτη δὲ συνεκέντρωσε καὶ τὴν μεγαλυτέραν δύναμιν. Ἐφρόντιζε περὶ τῆς διατηρήσεως τοῦ πολιτεύματος, ἀπεφάσιζε περὶ ἄλλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας, εἶχε τὴν ἀνωτάτην ἐποπτεῖαν τῆς διοικήσεως, ἐδίκαζε τὰς φονικὰς δίκας ὑπὸ τὴν προεδρείαν τοῦ βασιλέως καὶ ἐν γένει ἐδίκαζε κάθε πολίτην, ὃ ὁποῖος παρεξέτρεπετο.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἔγινεν **ἀριστοκρατικόν**, διότι ἄλλη ἢ ἐξουσία περιῆλθεν εἰς χεῖρας τῶν εὐγενῶν.

Ὁ λαὸς καὶ ἡ ἀριστοκρατία.

Ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ πολιτεύματος τῶν Ἀθηνῶν ὁ λαὸς δὲν ὠφελήθη. Ὁ λαὸς ἔχ: μόνον πολιτικὰ δικαιώματα δὲν εἶχαν, ἀλλ' οὐδὲ δικαιοσύνην εὕρισκε, διότι οἱ εὐγενεῖς ἐδίκαζον ὅπως ἤθελον. Τὴν στέρησιν αὐτὴν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων καὶ τὴν ἔλλειψιν τῆς δικαιοσύνης ἠσθάνοντο πρὸ πάντων οἱ ναυτικοί, οἱ ἔμποροι, οἱ βιομήχανοι καὶ οἱ τεχνῖται. Αὐτοὶ ἔνεκα τῆς προσόδου τῆς ναυτιλίας, τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας ἤρχισαν νὰ πλουτοῦν. Δὲν ἔβλεπον λοιπὸν τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ὑστεροῦν ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς καὶ διὰ τοῦτο ἦσαν δυσαρεστημένοι μαζί των. Ἀλλὰ καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἦσαν ὀλιγώτερον δυσαρεστημένοι. Αὐτοὶ διηροῦντο εἰς δύο τάξεις, ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδικὴν τῶν γῆν, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **ξευγῖται**, καὶ ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἐκαλλιέργουν τοὺς ἀγροὺς τῶν πλουσίων, οἱ ὁποῖοι ὠνομάζοντο **πελάται** καὶ **ἐκτημόροι**. Ἡ θέσις τῶν ἐκτημόρων ἦτο ἐλεεινή. Ἀπὸ τὰ προϊόντα τοῦ ἀγροῦ, τὸν ὁποῖον ἐκαλλιέργουν, ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ δίδουν εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ τὰ $\frac{1}{6}$. Ἀλλὰ μὲ τὸ $\frac{1}{6}$, τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ κρατοῦν, δὲν ἠδύναντο συνήθως νὰ τρέφουν τὴν οἰκογένειάν των. Ἐπομένως δὲν ἔδιδον $\frac{1}{6}$ εἰς τὸν κύριον τοῦ ἀγροῦ, ἀλλ' ὀλιγώτερα. Τότε ὅμως ὁ κύριος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ ὡς δούλους καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐργάτας καὶ τοὺς παῖδας αὐτῶν. Ἀλλὰ καὶ τῶν ξευγῖτῶν ἡ θέσις δὲν

ἦτο καλυτέρα. Σύμφωνα με τοὺς νόμους περὶ δανείων, οἱ ὅποιοι ἴσχυον τότε, ἐδανείζοντο μετ' ὑποθήκην τὰ σώματά των. Ὅταν δὲ ὁ ὀφειλέτης δὲν ἐπλήρωνε τὸ χρέος, ἐγίνετο δοῦλος τοῦ δανειστοῦ.

Ἐνεκα ὅλων τούτων ὁ λαὸς ἦτο δυσαρεστημένος μετὰ τοὺς εὐγενεῖς. Ἀπὸ τὴν δυσαρεσκίαν αὐτὴν ἐνόμισεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ἐπωφεληθῆ ὁ πλοῦσιος εὐγενὴς **Κύλων**, διὰ νὰ γίνῃ μόνος ἄρχων τῶν Ἀθηῶν, **τύραννος**, ὅπως ἐλέγετο τότε. Διὰ τὸν σκοπὸν αὐτὸν καταλαμβάνει τῇ 636 μετὰ τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ τὴν Ἀκρόπολιν. Ἄλλ' ὁ λαὸς δὲν ἐπανεστάτησεν, ὅπως ἐπερίμεναν ὁ Κύλων, ὁ δὲ ἄρχων Μεγακλῆς ἐπολιόρχησε τὸν Κύλωνα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἡ ἀπόπειρα λοιπὸν ἀπέτυχε. Καὶ ὁ μὲν Κύλων ἐδραπέτευσε, οἱ δὲ ὀπαδοί του ἔκαμαν συνθήκας ἐνόρκους μετὰ τὸν Μεγακλέα, ὅτι θὰ ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι νὰ φύγουν. Οἱ πολιόρχηται ὅμως παρὰ τοὺς ὄρκους τῶν ἔσφαξαν ἐξ αὐτῶν τοὺς περισσοτέρους, τινὲς ἐκ τῶν ὀσίων μάλιστα εἶχον καταφύγει εἰς τὸν ναὸν τῶν Εὐμενίδων. Τοῦτο ἦτο ἀσέβεια πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἡ πόλις ἐθεωρήθη μολυσμένη. Διὰ νὰ ἀπαλλαχθῆ ἡ πόλις ἀπὸ τὸ μόλυσμα αὐτό, τὸ ὅποιον ὠνομάσθη **κυλώνειον ἄγος**, οἱ Ἀθηναῖοι ἐξώρισαν τοὺς Ἀλκμεωνίδας, εἰς τὴν οἰκαγένειαν τῶν ὀσίων ἀνήκεν ὁ Μεγακλῆς.

Κατάλυσις τῆς ἀριστοκρατίας. Δημοκρατία.

Νομοθεσία τοῦ Δράκοντος.

Ἡ κατάστασις τοῦ λαοῦ καὶ μετὰ τὴν ἀπόπειραν τοῦ Κύλωνος ἐξακολουθεῖ ἡ ἴδια καὶ ἔνεκα τούτου εἰς τὴν πόλιν ἐγίνοντο στάσεις. Διὰ νὰ καταπαύσων αὐτάς οἱ εὐγενεῖς ἠναγκάσθησαν τῇ 621 νὰ ἀναθέσουν εἰς ἕνα εὐγενῆ, τὸν **Δράκοντα**, νὰ συντάξῃ νόμους.

Ὁ **Δράκων** διὰ νὰ περιορίσῃ τὰς δυσαρεσκείας ἔδωκε πολιτικά δικαιώματα εἰς ὅλους, ὅσοι ἠδύνατο νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ὀπλίται μετὰ ἴδικά των ἔξοδα, δηλ. εἰς ὅλους τοὺς εὐπόρους, οἱ ὅποιοι ὠνομάζοντο ζευγῖται, καὶ περιώρισε τὴν μεγάλην δύναμιν τοῦ Ἀρείου πάγου. Ὁ Δράκων δηλ. ἴδρυσεν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου, εἰς τὴν ὁποίαν ἐλάμβανον μέρος ὅλοι οἱ ζευγῖται καὶ μίαν βουλὴν ἐκ 400 βουλευτῶν ἐπίσης ζευγῖτων Ἡ μὲν βουλὴ **Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς**

ἔργον εἶχε νὰ σκέπτεται προηγουμένως, ἢ δὲ ἐκκλησία νὰ ἀποφασίσῃ περὶ ὅλων τῶν σπουδαίων ὑποθέσεων τῆς πολιτείας. Ἐπίσης ἀφῆρεσεν ἀπὸ τὸν Ἄρειον Πάγον τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ τὰς φονικὰς δίκας καὶ ἀνέθεσεν αὐτὰς εἰς ἰδιαίτερον δικαστήριον τοὺς **ἐφέτας**, οἱ ὁποῖοι ἦσαν 51 καὶ ἐξελέγοντο ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς.

Ὁ Δράκων προσέτι κατέγραψεν εἰς νόμους ὅλα τὰ ἔθιμα τῆς χώρας. Ἀλλὰ τότε πρὸ πάντων ἐφάνη, πόσον αὐτὰ ἦσαν αὐστηρά. Διὰ τοῦτο οἱ μεταγενέστεροι ἔλεγον, ὅτι οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἦσαν γραμμένοι μὲ μελάνην, ἀλλὰ μὲ αἷμα.

Νομοθεσία τοῦ Σόλωνος.

Οἱ νόμοι τοῦ Δράκοντος δὲν ἐκαλυτέρευσαν τὴν θέσιν τοῦ λαοῦ. Τὰ χρέη τῶν ἀγροτῶν ἐπλήθαινον ἀδιακόπως, ὅσοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ πληρώσουν ἐγίνοντο δοῦλοι. Αἱ στάσεις λοιπὸν τοῦ λαοῦ ἐξηκολούθουν καὶ διὰ τοῦτο τῷ 594 ἀνέθεσαν εἰς τὸν **Σόλωνα** νὰ κάμῃ νέους νόμους καὶ νὰ συμφιλώσῃ τοὺς εὐγενεῖς καὶ τὸν λαόν.

Ὁ **Σόλων** πραγματικῶς ἦτο καταλληλότατος διὰ νὰ κάμῃ τὴν συμφιλίωσιν. Ἦτο μὲν εὐγενής, ἀλλὰ, ἐπειδὴ εἶχε μικρὰν περιουσίαν, ἀνῆκε μᾶλλον εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν. Ἐπομένως ἦτο ἀρεστός καὶ εἰς τὰς δύο μερίδας. Ἐξ ἄλλου οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον μεγάλην πεποιθήσιν εἰς αὐτόν, διότι εἶχε ταξιδεύσει εἰς πολλὰ μέρη καὶ εἶχε γνωρίσει τὰ ἔθνη καὶ τοὺς νόμους πολλῶν λαῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωρεῖτο ἕνας ἀπὸ τοὺς ἐπτὰ σοφοὺς τῆς Ἑλλάδος. Ἐκτὸς τούτου εἶχε προσφέρει μέχρι τοῦδε μεγάλην ὑπηρεσίαν εἰς τὴν πατρίδα του, διότι αὐτὸς ἐγένινεν αἰτία νὰ παύρουν ὀπίσω οἱ Ἀθηναῖοι τὴν Σαλαμίνα, τὴν ὁποίαν εἶχον ἀφαιρέσει ἀπ' αὐτοὺς οἱ Μεγαρεῖς.

Σεισάχθεια. Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ Σόλωνος ἦτο νὰ καταργήσῃ τὰ χρέη, νὰ ἀπελευθερώσῃ ὅλους ὅσοι εἶχον γίνει δοῦλοι δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπαγορεύσῃ εἰς τὸ ἐξῆς νὰ δανείζονται μὲ ὑποθήκην τὰ σώματά των. Τὰ μέτρα αὐτὰ ὠνομάσθησαν **σεισάχθεια**, διότι ἔσεισαν, δηλ. ἐσήκωσαν, ἀπὸ τὸν λαόν τὸ θάρος, τὸ ὁποῖον τὸν ἐπίεζε.

Διαιρέσεις τῶν πολιτῶν. Ἔως τώρα ἡ διαίρεσις τῶν πολιτῶν εἰς 4 τάξεις ἐστηρίζετο εἰς τὴν καταγωγὴν. Ὁ Σόλων τοὺς διήρесе ἀναλόγως τῆς περιουσίας των. **Πεντακοσιομέδμηνοι** Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ώνομάσθησαν, ὅσοι εἶχον εἰσόδημα ἀπὸ ξηρὰ καὶ ὑγρὰ προϊόντα τῶν κτημάτων των, (κριθὴν, ἔλαιον, οἶνον) τοῦλάχιστον 500 μεδίμους (19500 δκ. περίπου) ἢ μετρητὰς (14500 δκ. περίπου), ἵππεῖς ὀνόμασθησαν, ὅσοι εἶχον ἕως 300 καὶ **ξεγῖται**, ὅσοι εἶχον ἕως 200. Ὅσοι εἶχον ὀλιγώτερον, ὀνόμασθησαν **θηῖτες**.

Πολιτικὰ δικαιώματα. Ἀναλόγως μὲ τὴν τάξιν καθενὸς ὄρισεν ὁ Σόλων καὶ τὰ βάρη καὶ τὰ δικαιώματά του. Οἱ ἀνήκοντες εἰς τὰς τρεῖς ἀνωτέρας τάξεις ἐπλήρωνον ὅλους τοὺς φόρους καὶ εἶχον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐκστρατεύουν μὲ ἰδικὰ των ἔξοδα ὡς ὀπλίται, οἱ δὲ τῶν δύο πρώτων τάξεων καὶ ὡς ἵππεῖς. Ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἐγίνοντο οἱ ἄρχοντες, οἱ μὲν ἐννέα ἄρχοντες ἀπὸ τοὺς πεντακκοσιομεδίμους, οἱ δὲ λοιποὶ καὶ ἀπὸ τὰς τρεῖς τάξεις. Οἱ θῆτες πάλιν ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐκστρατεύουν ὡς ψιλοὶ καὶ ἐλάμβανον μέρος μόνον εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ δικαστήρια. Ὅλων δὲ τῶν ἀρχόντων ἡ ἐκλογή ὄρισθη νὰ γίνεται διὰ κλήρου ἀπὸ ὄρισμένον ἀριθμὸν ὑποψηφίων, τοὺς ὁποίους ἐξελέγον αἱ φυλαί.

Ἐκκλησία, βουλή, Ἀρειοὶ Πάγος. Κυρίαρχον τῆς πόλεως ὁ Σόλων ἔκαμε τὴν **ἐκκλησίαν**, ἡ ὁποία τώρα ἀποτελεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς πολίτας καὶ τῶν τεσσάρων τάξεων, ὅσοι εἶχον ἡλικίαν ἄνω τῶν 20 ἐτῶν. Αὐτὴ ἐκλέγει τοὺς ἄρχοντας καὶ εἰς αὐτὴν δίδουν εὐθύνας μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς των οὗτοι. Αὐτὴ ψηφίζει τοὺς νόμους καὶ τοὺς φόρους. Αὐτὴ τέλος ἀποφασίζει περὶ πολέμου καὶ εἰρήνης. Ἡ **βουλή** ἀποτελεῖται ἀπὸ 400 βουλευτὰς, ἐκ τῶν ὁποίων κάθε φυλὴ ἐκλέγει διὰ κλήρου τοὺς 100, ἔργον δὲ ἔχει νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην τῆς περὶ ὅλων τῶν ζητημάτων, περὶ τῶν ὁποίων πρόκειται νὰ ἀποφασίσῃ ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου. Ὁ **Ἀρειοὶ Πάγος** ἔργον ἔχει εἰς τὸ ἐξῆς νὰ ἐπιβλέπῃ νὰ ἐκτελοῦνται οἱ νόμοι καὶ νὰ δικάσῃ τοὺς ἐκ προμελέτης φόνους καὶ ἐμπρησμούς καὶ τὰς ἀποπειράς πρὸς κατάλυσιν τοῦ πολιτεύματος. Τὰς ἄλλας φονικὰς δίκας ἐδίκασον οἱ **ἐφέται**.

Ἡλιαία. Τὰς δίκας, ἰδιωτικὰς καὶ δημοσίας, μέχρι τοῦ Σόλωνος ἐδίκασον οἱ ἄρχοντες. Ὁ Σόλων δι' αὐτὰς ἴδρυσεν ἐν νέον δικαστήριον, τὴν **ἡλιαίαν**. Ἡ **ἡλιαία** ἀποτελεῖτο ἀπὸ 6000 πολίτας, οἱ ὅποιοι ὄριζοντο κατ' ἔτος διὰ κλήρου ἀπὸ τοὺς ἔχοντας ἡλικίαν ἄνω τῶν 30 ἐτῶν. Οἱ ἡλιασταὶ ὅμως δὲν συνεδρίαζον ὅλοι μαζί, ἀλλὰ διηροῦντο εἰς 10 τμήματα ἀπὸ 500

δικαστὰς τὸ καθέν. Οἱ ἀπομένοντες 1000 ἦσαν ἀναπληρωματικοί.

Ἄλλοι θεσμοὶ τοῦ Σόλωνος. Ὁ Σόλων εἰς τὴν νομοθεσίαν του ἐφρόντισεν ἀκόμη διὰ τοὺς ἐμπόρους, βιομηχάνους καὶ τεχνίτας. Χάριν αὐτῶν καὶ ἄλλους προστατευτικούς νόμους ἔκαμε καὶ προσέτι μετερρῦθμισε τὸ σύστημα τῶν μέτρων τῶν σταθμῶν καὶ τοῦ νομίσματος. Ὁ Σόλων ἐπίσης ἐφρόντισε διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν πολιτῶν καὶ ὑπεχρέωσε τοὺς γονεῖς νὰ ἐκπαιδεύουν τὰ τέκνα των. Ἐπίσης ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ ἀριστοκρατικὸν ἔγινε δημοκρατικόν. Ὅλη ἡ ἐξουσία δηλ. περιήλθεν εἰς τὸν λαόν, ὃ ὅποτος ἐλέγετο **δῆμος**.

Ἡ τυραννίς.

Τὰ κόμματα. Ἀπὸ τὴν νομοθεσίαν τοῦ Σόλωνος δὲν ἔμεινεν εὐχαριστημένη καμμία μερίς. Οἱ πτωχοὶ δυσηρεστήθησαν, διότι δὲν ἐμοιράσθη, ἔπως ἤθελαν, ἡ γῆ μεταξὺ ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Ἀττικῆς. Οἱ εὐγενεῖς πάλιν δυσηρεστήθησαν, διότι περὶ ὁρίσθη ἡ δύναμις των καὶ ἔχασαν ὅλα τὰ χρήματα, τὰ ὅποια εἶχαν δανεισμένα. Ἐνεκα τούτου μετ' ὀλίγα ἔτη ἤρχισαν πάλιν εἰς τὰς Ἀθήνας αἱ φιλονικίαι μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τρία κόμματα ἐσχηματίσθησαν τότε, τῶν πεδιακῶν, τῶν παραλίων καὶ τῶν διακρίων. Τὸ κόμμα τῶν **πεδιακῶν** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰδιοκτήτας. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν τὸν Λυκοῦργον ἐζήτησαν νὰ μεταβάλουν τὸ πολίτευμα εἰς ὀλιγαρχικόν. Τὸ κόμμα τῶν **παραλίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἐμπόρους καὶ ναυτικούς. Αὐτοὶ μὲ ἀρχηγὸν Μεγακλέα τὸν Ἀλκμεωνίδην ἤθελον τὴν διατήρησιν τοῦ πολιτεύματος τοῦ Σόλωνος. Τὸ κόμμα τῶν **διακρίων** ἀπετελεῖτο ἀπὸ τοὺς ποιμένας καὶ πτωχοὺς ἀγρότας. Αὐτοὶ ἐζήτησαν νὰ μοιρασθῇ ἡ γῆ καὶ ἀρχηγὸν εἶχον τὸν Πεισίστρατον, ὃ ὅποτος ἦτο μὲν εὐγενὴς ἀλλὰ ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐκολάκευε τὸν λαόν.

Πεισίστρατος. Ἀπὸ τὰς φιλονικίας μεταξὺ τῶν κομμάτων ἐπωφελήθη ὁ Πεισίστρατος. Προσείλκυσε μὲ τοὺς καλοὺς του τρόπους τὴν ἀγάπην τοῦ λαοῦ καὶ κατώρθωσε διὰ δόλου νὰ πείσῃ τὸν λαόν νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ ἔχῃ 50 ῥοπαλοφόρους ὡς σωματοφύλακάς του, διότι δῆθεν ἐκινδύνευε νὰ φονευθῇ ἀπὸ

τούς εὐγενεῖς. Τοὺς 50 βροπαλοφόρους κατόπιν ὁ Πεισίστρατος ἠϋξῆσεν εἰς 400 καὶ μὲ αὐτοὺς κατέλαβε τῇ 560 τὴν Ἀκρόπολιν καὶ ἔγινε τύραννος τῆς πόλεως. Δύο φορές ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων του, ἀλλὰ καὶ τὰς δύο κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ νὰ διατηρήσῃ τὴν ἀρχὴν μέχρι τοῦ θανάτου του.

Ὁ Πεισίστρατος δὲν κατήργησε τὸ πολίτευμα τοῦ Σόλωνος, ἀλλ' ἐφρόντισε μόνον νὰ κατέχῃ πάντοτε μίαν μεγάλην ἀρχὴν καὶ ἠνάγκαζεν ἕλας τὰς ἀρχὰς νὰ κάμνουν ὅ,τι αὐτὸς ἤθελεν. Ἦτο ὅμως φιλόανθρωπος καὶ μαλακός. Ἐπροστάτευε τοὺς γεωργοὺς καὶ ἐδάνειζεν εἰς αὐτοὺς χρήματα διὰ νὰ καλλιεργοῦν τὴν γῆν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ τὸν φόρον τῆς δεκάτης ἠϋξανε καὶ οἱ γεωργοὶ δὲν ἔμενον εἰς τὴν πόλιν καὶ δὲν ἀνεμειγνύοντο εἰς τὰ πολιτικά. Διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν ἔκαμε τοὺς κατὰ δῆμους δικαστὰς, οἱ ὅποιοι περιήρχοντο τὰ χωρία καὶ ἐδίκαζον ἐπὶ τόπου τὰς διαφορὰς τῶν πολιτῶν.

Ὁ Πεισίστρατος προσέτι ἐφρόντισε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῆς πόλεως. Ἐκαμε μεγαλοπρεπέστερον τὸν ναὸν τῆς Πολιάδος Ἀθηναῶν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν, τοῦ ἁποῖου σφίζονται τὰ θεμέλια μεταξὺ Παρθενῶνος καὶ Ἐρεχθείου, (καὶ ἔθεσε τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.) Προσέτι δὲ ἀνέθεσεν εἰς ποιητὰς νὰ συλλέξουν καὶ καταγράψουν τὰ ἄμνηρικὰ ποιήματα.

Πεισιστρατίδαι. Τὸν Πεισίστρατον ἀποθανόντα τῇ 527 διεδέχθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς του Ἰππίας (527—510). Ὁ Ἰππίας, ὅπως ὁ Πεισίστρατος, κατ' ἀρχὰς διψκεί συνετῶς καὶ πράως τὴν πόλιν. Ἀλλὰ τῇ 514 κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Παναθηναίων ἐδολοφονήθη ὁ ἀδελφός του Ἰππαρχος ἀπὸ δύο εὐγενεῖς νέους, τὸν Ἀρμόδιον καὶ τὸν Ἀριστογείτονα, διότι ἐφέρθη πρὸς αὐτοὺς ὑβριστικῶς. Ἐκτοτε ὁ Ἰππίας ἔγινε σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος.

Ἐπὶ τέλους τῇ 510 οἱ Ἀλκμεωνίδαι, οἱ ὅποιοι μὲ ἄλλους ἐπιφανεῖς Ἀθηναίους εἶχον φύγει ἐκ τῆς πόλεως, κατώρθωσαν νὰ ἐκδιώξουν τὸν τύραννον. Διὰ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν ἔπεισαν τοὺς Σπαρτιάτας νὰ ἐπέμβουν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Κλεομένης ἦλθε μὲ στρατὸν καὶ μὲ τοὺς ἐξορίστους Ἀθηναίους, ἐπολιόρκησε τὸν Ἰππίαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ παραδώσῃ τὴν πόλιν καὶ νὰ φύγῃ εἰς τὴν Ἀσίαν.

Συμπλήρωσις τοῦ δημοκρατικοῦ πολιτεύματος ὑπὸ Κλεισθένους.

Μετὰ τὴν ἐκδίωξιν τῶν τυράννων ἐφιλονίκουν πάλιν μεταξὺ τῶν τὰ κόμματα τῶν ἀριστοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἰσαγόραν καὶ τῶν δημοκρατικῶν μὲ ἀρχηγὸν τὸν Ἀλκμεωνίδην Κλεισθένην. Ἐπὶ τέλους ὅμως τῷ 508 ὑπερίσχυσε ὁ Κλεισθένης καὶ συνεπλήρωσε τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα τοῦ Σόλωνος.

Ὁ Κλεισθένης ἔδωσε πολιτικὰ δικαιώματα εἰς ὅλους τοὺς ἐλευθέρους πολίτας τῆς Ἀττικῆς ἐντοπίους καὶ ξένους. Ὄρισεν ὅμως, ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς, διὰ τὴν ἐγγραφὴν τις εἰς τοὺς πολίτας, ἔπρεπε νὰ ἔχη τοῦλάχιστον τὸν ἓνα ἐκ τῶν γονέων τοῦ πολίτην Ἀθηναῖον. Διὰ τὴν ἀναμείξην δὲ τοὺς νέους πολίτας μὲ τοὺς παλαιούς καὶ χωρίσῃ τὰ τοπικὰ κόμματα, κατήργησε τὴν παλαιὰν διαιρέσιν τῶν πολιτῶν καὶ διήρσεσεν αὐτοὺς εἰς 10 φυλάς, ἐκ τῶν ὁποίων ἐκάστη εἶχε πολίτας ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς Ἀττικῆς. Ἔνεκα δὲ τῆς νέας διαιρέσεως αὐτῆς ἠῤῥῆσε καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν βουλευτῶν εἰς 500, διὰ τὴν ἐκλέγωνται 50 ἀπὸ κάθε φυλῆν.

Ὁ Κλεισθένης ὥρισε προσέτι, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἐκλέγωνται κατ' ἔτος 10 Στρατηγοὶ διὰ τὴν διοικῶν τὰ πολεμικὰ μαζὶ μὲ τὸν πολέμαρχον. Καὶ τέλος, διὰ τὴν ἐξασφάλισιν τὴν πόλιν ἀπὸ νέαν τυραννίαν, ἔκαμε τὸν νόμον τοῦ **δοστρακισμοῦ**. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον, ὅστις ἔνεκα τοῦ πλοῦτου τοῦ ἢ τῆς ἐπιρροῆς, ποῦ εἶχεν εἰς τὸ πλῆθος, ἦτο ἐπικίνδυνος νὰ γίνῃ τύραννος, ἔπρεπε νὰ ἐξορίζεται ἀπὸ τὴν πόλιν διὰ δέκα ἔτη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ὁ νόμος ἐφηρμόσθη ἐπὶ τῶν φίλων καὶ συγγενῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν. Κατόπιν ὅμως ἐγίνε κατάχρησις ἀπὸ τὰ κόμματα καὶ ἐξωρίζετο ἀπὸ τὸ ἰσχυρότερον κόμμα ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἀντιπάλων του.

Ἀπὸ τότε ὅλοι οἱ Ἀθηναῖοι ἀφωσιώθησαν εἰς τὸ πολίτευμα τοῦ Κλεισθένους, εἰς τὸ ὁποῖον ὅλοι ἦσαν ἴσοι, ὁ καθεὶς δὲ ἠδύνατο ἀναλόγως τῆς ἀξίας του νὰ διακριθῇ. Μὲ αὐτὸ δὲ αἱ Ἀθηναῖοι σὺν τῷ χρόνῳ κατάρθρωσαν νὰ καταλάβουν τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΜΕΧΡΙ
ΤΟΥ Ε' ΑΙΩΝΩΣ Π. Χ.

1. Θρησκεία και λατρεία

Κατὰ τοὺς ἐμμηρικοὺς χρόνους ἡ *Θρησκεία* τῶν Ἑλλήνων διεμορφώθη εἰς πολυθεϊσμὸν φυσιολατρικὸν καὶ ἀνθρωπομορφικόν. Τοιαύτη δὲ παρέμεινεν αὕτη καθ' ἕλους τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Οἱ ἑλληνικοὶ θεοὶ ἀντιπροσωπεύουν τὰς κυριωτέρας δυνάμεις τῆς φύσεως καὶ εἶναι ἀνθρωπόμορφοι, ἰδεώδους κάλλους καὶ φύσεως, μεγαλοπρεπείας καὶ μακαριότητος. Τώρα ὅμως ἔχει καθορισθῆ πλεον ὠρισμένος ἀριθμὸς θεῶν καὶ κάθε ἀπόπειρα εἰσαγωγῆς νέων θεῶν θεωρεῖται ἀσέδεια. Τώρα ἐπίσης αἱ ἀισθανόμενοι τὴν ἀνάγκην ὑψηλοτέρας θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως καλλιέργουσιν μὲ πίστιν καὶ εὐλάβειαν εἰς στενωτέρους κύκλους τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Συνεδέθησαν δὲ μάλιστα αἱ τοιαῦται μυστικά διδασκαλίαι (μυστήρια) μὲ τὴν λατρείαν τῆς Δήμητρος, τῆς θεᾶς τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου.

Ἡ λατρεία ἐξακολουθεῖ σχεδὸν ἡ ἰδίᾳ. Κέντρον ὅμως τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι ὁ ναὸς, ὁ ὁποῖος θεωρεῖται ὡς κατοικία τοῦ θεοῦ καὶ ἐπομέως περιλαμβάνει τὸ ἄγαλμα καὶ τοὺς θησαυροὺς του. Διτηρήθη ὅμως ἐπίσης μέχρι τῶν μεταγενεστέρων χρόνων καὶ ἡ παλαιὰ λατρεία εἰς τὴν ἐλευθέραν φύσιν τοῦ ἄλλου. Διὰ τοῦτο συνήθως ὁ ναὸς ἀπετέλει μέρος τοῦ ἄλλου τούτου (τέμενος). Ἐμπροσθεν δὲ τοῦ οἰκοδομήματος ἠγείρετο βωμὸς κατ' ἀρχὰς μὲν ἀτεχνος ἐκ λίθων ἢ ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζῴων, ἀργότερα δὲ ἐκ μαρμάρου.

Οἱ ἱερεῖς ἐθεωροῦντο φύλακες τοῦ ἱεροῦ, προϊστάμενοι τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε διὰ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. Αὐτοὶ προσέφερον τὰς θυσίας καὶ διόσκουν τὸν ναόν.

Οἱ ἀγῶνες τέλος δὲν περιορίζονται πλέον μόνον εἰς τὴν λατρείαν τῶν νεκρῶν, ἀλλ' ἐπεκτείνονται καὶ εἰς τὴν τῶν θεῶν. Εἰς αὐτοὺς τὰ βραβεῖα δὲν εἶναι πλέον ἔπλα, σκευὴ κλπ., ἀλλὰ στέφανος ἀπλοῦς. Ἦδη δηλαδὴ ὁ ἀγὼν γίνεται μόνον διὰ τὴν

δόξαν. Οἱ δὲ μάντιες ἐξακολουθοῦν μὲν νὰ ἔχουν σημασίαν, ἰδιαιτέραν ὅμως σημασίαν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀποκτοῦν τὰ μαντεῖα.

Ἐκάστη πόλις ἐλληνικὴ εἶχε τοὺς ναοὺς τῆς. Ἐπομένως ἦσαν ἄπειρα τὰ ἱερά, εἰς τὰ ὅποια προσήρχοντο νὰ ζητήσουν χρησμούς ἢ διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας καὶ νὰ τελέσουν ἐορτάς. Ἀλλὰ μερικὰ ἐξ αὐτῶν προσεῖλκον καὶ τοὺς κατοίκους τῶν πέριξ πόλεων καὶ ἐδημιουργοῦντο οὕτω σύνδεσμοι μεταξὺ τῶν λεγόμενοι ἀμφικτιονίαι, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσοσ περίφημα ὡς μαντεῖα, ὥστε ἤρχοντο ἀπὸ ἕλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις διὰ νὰ ζητήσουν χρησμούς, ἄλλα δὲ ἔγιναν τόσοσ ὀνομαστά διὰ τοὺς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο εἰς αὐτά, ὥστε προσεῖλκον προσκυνητάς καὶ ἀγωνιστάς ἀπὸ ἕλας τὰς ἐλληνικὰς χώρας οὕτως ὥστε οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ νὰ θεωροῦνται πανελληνιοί. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ ἀμφικτιονίαι, τὰ μαντεῖα καὶ οἱ πανελλήνιοι ἀγῶνες ἐχρησίμευσαν ὡς τὰ τελεσφορώτερα μέσα διὰ τὸν ἀδιάκοπον πνευματικὸν σύνδεσμον ἕλων τῶν Ἑλλήνων, ἕστις ἀνεπλήρωσεν ὀπωσδῆποτε τὴν ἑλλειψιν πολιτικῆς συνενώσεως αὐτῶν.

2. Ἀμφικτιονίαι.

Εἰς πολλὰ ἐκ τῶν ἱερῶν, εἰς τὰ ὅποια προσήρχοντο διὰ νὰ προσφέρουν θυσίας ἔχι μόνον οἱ κάτοικοι τῆς πόλεως, ὅπου ὑπῆρχε τὸ ἱερόν, ἀλλὰ καὶ οἱ τῶν πέριξ πόλεων, τὴν διεύθυνσιν τῶν θρησκευτικῶν τελετῶν καὶ τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τοῦ ἱεροῦ ἀνελάμβανον ἀντιπρόσωποι ἕλων τῶν πέριξ πόλεων. Ἐκ τούτου εὐλίγον κατ' εὐλίγον ἐπήρχετο καὶ ἡ πολιτικὴ συνένωσις τῶν πόλεων αὐτῶν. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτῶν δηλ. συνεσκέπτοντο καὶ περὶ τῶν συμφερόντων τῶν πόλεων τῶν καὶ διέλυον τὰς τυχόν γεννωμένας διαφοράς μεταξὺ τῶν. Οἱ ταιούτοι σύνδεσμοι ὀνομάσθησαν ἀμφικτιονίαι.

Τοιαῦται ἀμφικτιονίαι ἦσαν παλλαί, ἢ περὶ τὸ ἱερόν τοῦ Ποσειδῶνος τῆς Καλαυρίας (Πόρου), ἢ τῆς Μυκάλης, ἢ τῆς Κνίδου καὶ αἱ ἐπισημότεραι ἕλων, τῶν Δελφῶν καὶ τῆς Δήλου περὶ τὰ ἱερά τὰ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν ἔκειτο ἐπὶ τῶν μεσημβρινῶν κλιτύων τοῦ Παρνασσοῦ εἰς ὕψος 700 μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης ἐν μέσῳ ἀποτόμων βράχων, ἐκ τῶν ὁπίσθων ἀνεψφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

βλυζον πηγαί δροσεροῦ ὕδατος. Ἐκ τῶν πηγῶν τούτων κυριώτερα ἦτο ἡ **Κασταλία**, σκιαζομένη ὑπὸ δάσους ἀπὸ δάφνας, τὰ ἱερὰ φυτὰ τοῦ Ἀπόλλωνος. Ἐν τῇ μέσῳ τοῦ ναοῦ ὀρθοῦτο εἰς ἑρὸς λίθος σχήματος ὧσῳ μεταξὺ δύο χρυσῶν ἀετῶν. Ὁ λίθος οὗτος ὠνομάζετο **ὀμφαλὸς τῆς γῆς**. Ὅλος δὲ ὁ ναὸς ἦτο γεμάτος ἀπὸ ἀφιερώματα τῶν πιστῶν, ποτήρια, ἀγγεῖα, τρίποδας, ἀγάλματα.

Πρὸς προστασίαν τοῦ ναοῦ αὐτοῦ τῶν Δελφῶν καὶ διὰ τὴν διοργάνωσιν τῶν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος ἑορτῶν εἶχε σχηματισθῆ συμβούλιον ἐκ τῶν πέριξ ὄρειων κατοίκων καὶ προσέτι τῶν Φωκέων, Βοιωτῶν, Ἰώνων καὶ ἰδίως Δωριέων ἐν ὄλῳ δώδεκα λαῶν. Ἐκαστος ἐκ τούτων ἔστειλε δύο ἀντιπροσώπους, ἓνα **ιερομνήμονα** διὰ τὰς θρησκευτικὰς ὑποθέσεις καὶ ἓνα **συλλαγόρα** διὰ τὰς πολιτικὰς. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ συνήρχοντο δις τοῦ ἔτους, τὸ φθινόπωρον εἰς τὴν Ἀνθήλην (πλησίον τῶν Θερμοπυλῶν) καὶ τὸ ἔαρ εἰς τοὺς Δελφούς.

Οἱ ἀμφικτιόνες ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ προστατεύουν τὸ ἱερόν τῶν Δελφῶν καὶ τοὺς εἰς αὐτὸ μεταβαίνοντας προσκυνητὰς καὶ νὰ πολεμοῦν πάντα, ὅστις ἔθιγε τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ θεοῦ. Προσέτι δὲ ἐφρόντιζον διὰ τὴν ὀργάνωσιν τῶν Πυθίων ἀγώνων, οἱ ὅποιοι ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος.

Τὸ ἱερόν τῆς Δήλου. Ἐν ἄλλο ἱερόν τοῦ Ἀπόλλωνος συνήγωνε τοὺς Ἴωνας τῶν νήσων καὶ τῶν ἄλλων ἀκτῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Ἐκεῖτο εἰς τὸ μέσον τοῦ Αἰγαίου πελάγους ἐπὶ μιᾶς πολὺ μικρᾶς νήσου, τῆς **Δήλου**.

Οἱ Ἴωνες συνήθιζον νὰ ἔρχονται ἐδῶ καὶ νὰ τελοῦν ἑορτὰς πρὸ ἑνὸς παναρχαίου βωμοῦ, τὸν ὅποτον ἔλεγον, ὅτι κατεσκευάσεν ὁ Ἀπόλλων ἀπὸ κέρατα ἐλάφων, πού εἶχε τοξεύσει ὁ ἴδιος. Ἀργότερα ἔκτισαν ναὸν μαρμαρίνου τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ δύο μικροὺς τῆς Ἀρτέμιδος.

Κατ' ἔτος κατὰ τὴν μεγάλην ἑορτὴν τοῦ θεοῦ ἔφθανον πλοῖα ἐξ ὄλων τῶν ἀκτῶν μὲ ἱερὰς πομπὰς (θεωρίας), τὰς ὁποίας ἔστειλλον οἱ ἰωνικοὶ λαοί. Ἡ ἐπισημοτέρα τούτων ἦτο ἡ θεωρία τῶν Ἀθηναίων. Αἱ θεωρίαι ἀπεβιβάζοντο μὲ ἐπισημότητα, ἔπειτα ἐπορεύοντο εἰς τὸν ναόν, ὅπου ἀπέθετον τὰς προσφορὰς των καὶ προσέφερον θυσίας, κατόπιν δὲ ἐπεδίδοντο εἰς διασκεδάσεις, μίαν ἐκ τῶν ὁποίων ἦτο ὁ χορὸς τῶν νέων γύρω ἀπὸ τὸν βωμὸν τῶν κεράτων.

3. Μαντεία.

Τὰ μαντεία κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἦσαν πολλά, σχεδὸν δὲ ἔλα ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. Τὸ ἐπιφανέστατον ἐξ ὧνων ἦτο τὸ τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἐνωρὶς ἔγινε πανελλήνιον. Εἰς τὸ βάθος τοῦ ναοῦ τῶν Δελφῶν εὐρίσκετο ὁ περίφημος τρίπους τοποθετημένος ὑπεράνω χάσματος, ἐκ τοῦ ὁποῖου ἀνήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ὅσάκις ἐζητεῖτο χρησμὸς ἀνήρχετο ἐπὶ τοῦ τρίποδος ἢ πρὸς τοῦτο ἱέρεια, ἢ ὁποῖα ὠνομάζετο *Πυθία*, καὶ ἐμάσα φύλλα δάφνης. Οἱ ἐκ τοῦ χάσματος ἀτμοὶ καὶ τὰ φύλλα τῆς δάφνης ἔφερον αὐτὴν εἰς ἔκστασιν καὶ τότε ἐκ τοῦ στόματός της ἐξήρχοντο λόγοι ἀσαφεῖς. Τοὺς λόγους αὐτοὺς παρελάμβανον οἱ παριστάμενοι ἱερεῖς καὶ κατήρτιζον τὸν χρησμὸν συνήθως εἰς στίχους.

Οἱ χρησμοὶ ἦσαν συνήθως διφορούμενοι. Πολλάκις ὅμως δὲν ἦσαν ἀπλῶς τυχαῖαι προφητεῖαι περὶ τοῦ μέλλοντος. Οἱ ἱερεῖς ἦσαν ἄνδρες συνετοὶ καὶ πεπειραμένοι, διὰ τῶν σχέσεων δὲ αὐτῶν μὲ ὧνων τὸν ἑλληνικὸν κόσμον ἦσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν τὰς ἑλληνικὰς πόλεις καλῶς. Ὅθεν πολλάκις παρεῖχον εἰς αὐτὰς καταλλήλους συμβουλὰς. Ἐνεκα τούτου δὲ τὸ μαντεῖον ἔγινε πανελλήνιον καὶ σπουδαῖον κέντρον ἐθνικῆς ἐνότητος τῶν Ἑλλήνων.

4. Πανελλήνιοι ἀγῶνες.

Ἔορται τῶν πόλεων, μὲ τὰς ὁποίας συνεδέοντο καὶ ἀγῶνες, ἦσαν πολλαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τέσσαρες ὅμως ἐξ αὐτῶν ἔγιναν σὺν τῷ χρόνῳ πανελλήνιοι, διότι συνήρχοντο εἰς αὐτὰς προσκυνηταὶ καὶ ἀγωνισταὶ ἐξ ὧνων τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἐορτῶν αὐτῶν ἐκηρύσσειτο ἐκεχειρία, δηλαδὴ διακοπὴ τῶν πολέμων. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐκεχειρίας ταύτης καὶ τοῦ πλήθους τῶν συρρεόντων ἀνθρώπων κατὰ τὰς ἐορτὰς αὐτὰς ἐγίνοντο καὶ σπουδαῖαι ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, αἱ ὁποῖαι συνετέλουν εἰς τὴν γνωριμίαν καὶ τὴν σύνδεσιν κοινῶν συμφερόντων μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι κατόικουν πολὺ μακρὰν.

Οἱ πανελλήνιοι αὐτοὶ ἀγῶνες ἦσαν τέσσαρες.

α' Τὰ *Πύθια*, τὰ ὁποῖα ἐορτάζοντο εἰς τοὺς Δελφοὺς πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος κατὰ τετραετίαν εἰς αὐτοὺς οἱ νικηταὶ ἐλάμβανον ὡς βραβεῖον στέφανον ἐκ δάφνης.

β') τὰ *Νέμεια*, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς εἰς τὸ ἄλσος τῆς Νεμέας τῆς Ἀργολίδος κατὰ διετίαν· εἰς αὐτοὺς οἱ στέφανοι ἦσαν ἐκ θαλῶν σελίνου.

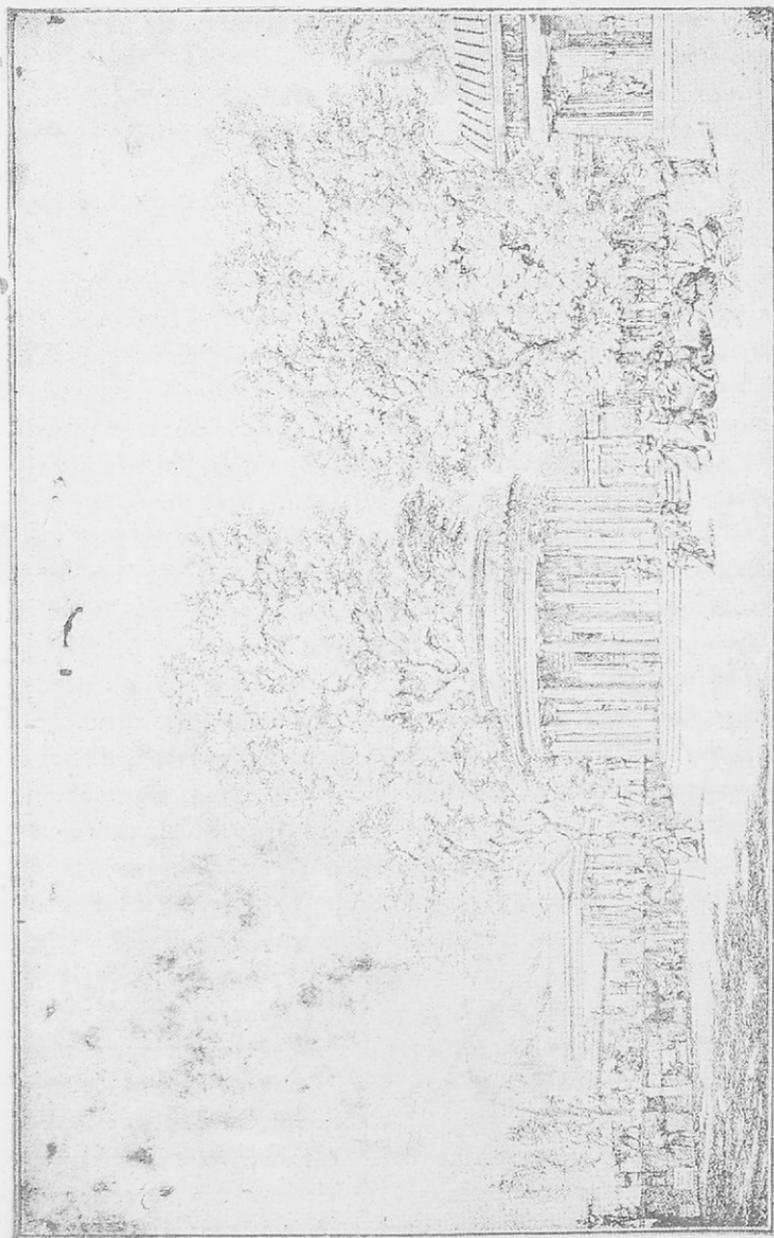
γ') τὰ *Ἰσθμια*, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο ὁμοίως κατὰ διετίαν εἰς τὸν ἰσθμὸν τῆς Κερνίνθου πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· εἰς αὐτοὺς τὸ βραβεῖον ἦτο κλάδος πίτουρος.

δ') τὰ *Ὀλύμπια*, τὰ ὅποια ἐτελοῦντο κατὰ τετραετίαν εἰς τὴν Ὀλυμπίαν πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς.

Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες. Τὰ Ὀλύμπια ἦσαν ἡ ἀρχαιότερα καὶ ἐπιφανεστέρα ἀπὸ τὰς πανελληνίους ἑορτάς, ἐτελοῦντο δὲ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν ἐντὸς ἄλσους (Ἄλις) εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Κρονίου ὄρους. Κατ' ἀρχάς ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων προϊστορικοῦ συνοικισμοῦ ὑπῆρχε βωμὸς καὶ γύρω ἀπὸ αὐτὸν πλατεῖα διὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ δρόμου, συνήρχοντο δὲ μόνον οἱ περίξ κατοικοῦντες. Σὺν τῷ χρόνῳ ὁμοῦς εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀγῶνας ἤρχισαν νὰ συρρέουν Ἕλληνες ἐξ ἕλων τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν καὶ ἰδίως ἐκ τῶν πλουσιῶν ἀποικιῶν τῆς Σικελίας καὶ τῆς Ἰταλίας. Ἐκτοτε ἰδρύθησαν ἐκεῖ σὺν τῷ χρόνῳ ναοὶ, ἀγάλματα, βωμοί, στοαί, ἡρώα, ἀνδριάντες, ὥστε τὸ μέρος νὰ δύναται νὰ ὀνομασθῇ πόλις τῶν καλλιτεχνημάτων. Μεταξὺ αὐτῶν διεκρίνοντο ὁ μεγαλοπρεπὴς ναὸς τοῦ Διὸς, ἐντὸς τοῦ ὁποῦοι ὑπῆρχε τὸ κολλοσιατὸν χρυσελεφάντινον ἀγαλμα τοῦ θεοῦ καθημένου ἐπὶ θρόνου, ἔργον τοῦ Φειδίου, καὶ πρὸ τοῦ ναοῦ τὸ ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας ἀγαλμα τῆς Νίκης τοῦ Παιωνίου. Ὡσαύτως τὸ Ἡραῖον, εἰς ἐκ τῶν ἀρχαιότερων ναῶν τῆς Ἑλλάδος, ὁ ὁποῖος περιέκλειε τὸ περίφημον ἀγαλμα τοῦ Ἑρμοῦ, ἔργον τοῦ Πραξιτέλους, τὸ ὁποῖον ὡσαύτως εὐρίσκεται ἐν τῷ μουσεῖῳ τῆς Ὀλυμπίας. X

Μεταξὺ δὲ τῶν ναῶν τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἡρας ὑπῆρχεν ὁ παλαιὸς βωμὸς τοῦ Διὸς, ὁ ὁποῖος ἐσχηματίσθη ἐκ τῆς τέφρας τῶν θυσιαζομένων ζώων. Εἰς τοὺς πρόποδας δὲ τοῦ Κρονίου ὄρους, βορείως τῆς Ἄλτεως, ὑπῆρχον 13 μικροὶ ναοί, οἱ ὁποῖοι ὀνομάζοντο θησαυροὶ καὶ ἐχρησίμευον διὰ νὰ ἐκθέτῃ κάθε πόλις εἰς τὸν ὑπ' αὐτῆς κτισμένον θησαυρὸν τὰ εἰς τὸν Δία ἀφιερώματά τῆς. Β. Α. δὲ τῆς Ἄλτεως πέραν τοῦ Κρονίου ὄρους ἦτο τὸ στάδιον, ὅπου ἐτελοῦντο οἱ ἀγῶνες καὶ Α. ὁ ἵππόδρομος, ὁ ὁποῖος περιεβάλλετο ὑπὸ στοῶν.

Εἰς τὸν ὠραῖον αὐτὸν χώρον συνέρρεον κατὰ τὸ θέρος ἐκά..
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Μαλαίστρα

Γυρνώσιον

Φιλαιπέιον

Πρυτανείον

Ἡρώιον

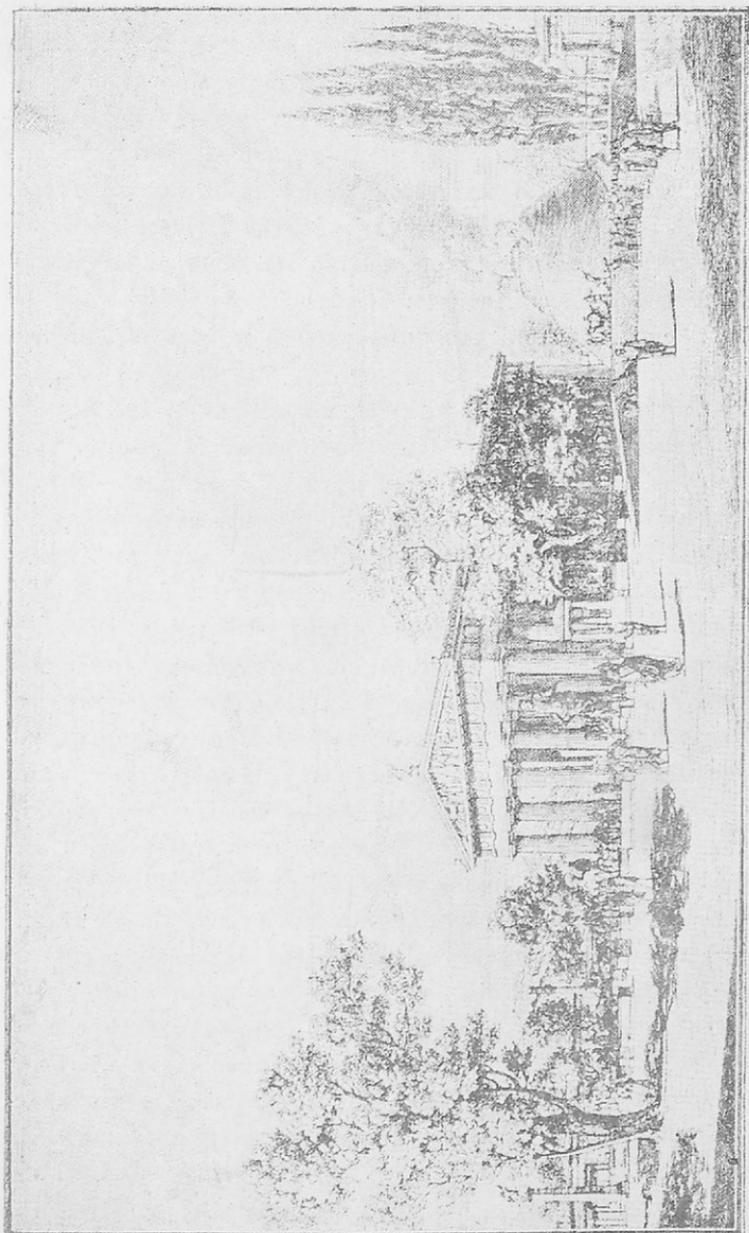
Εἰκ. 96, Ὀλυμπία.

στου πέμπτου έτους, έτε έτελοῦντο οί άγώνες έξ έλων τών έλλη-
νικῶν χωρῶν, πλην τών άγωνιστῶν, πληθός επισκεπτῶν, προσκυ-
νητῶν, έμπόρων, οί όποιοί έστεγάζοντο υπό σκηνάς και παρα-
πήγματα. Μόνον εις τās γυναίκας άπηγορευέτο ή είσοδος.

Η έορτή διήρκει ὃ ήμέρας. Κατά τήν πρώτην ήμέραν έγι-
νετο θυσία πρὸς τόν Δία και έπειτα αί πομπάι τών διαφόρων
πόλειων παρήλαυον και κατέθετον εις τά ιερά τās προσφοράς
των. Συγχρόνως οί διευθύνοντες τήν έορτήν Ηλείοι, οί όποιοί
ώνομάζοντο έλληνοδίκαι, ήτοιμάζον τά τών άγώνων και οί μέλ-
λοντες νά άγωνισθοῦν, οί όποιοί έπρεπε νά είναι Έλληνες και
ελεύθεροι, ώρχίζοντο επί τοῦ βωμοῦ τοῦ Διός, έτι θά διαγωνι-
σθοῦν τιμίως.

Τήν δευτέραν ήμέραν ήρχιζαν εις τὸ στάδιον οί άγώνες. Οὔ-
ται κατ' άρχάς περιωρίζοντο μόνον εις τόν άπλοῦν δρομον, κατά
τόν όποτον οί άγωνισταί διέτρεχον κατά μήκος έκτασιν 180 πε-
ρίπου μέτρων. Ἀργότερα ὀλίγον κατ' ὀλίγον προσετέθησαν ὁ
δίαυλος, δηλ. διπλοῦς δρόμος, ὁ δόλιχος, κατά τόν όποτον
έπρεπε νά διατρέξουν τὸ στάδιον έπτά φορές και ὁ δωλίτης δρό-
μος, κατά τόν όποτον έτρεχον ὄπλισμένοι. Ἀκόμη άργότερα
προσετέθη ή πάλη, ή πυγμαχία, τὸ παγκράτιον (πάλη και
πυγμαχία), τὸ πένταθλον (άλμα, δίσκος, άκόντισις, πάλη και
άπλοῦς δρόμος). Τέλος προσετέθησαν αί αεματοδρομιαί και
επποδρομιαί, αί όποιοί έδωσαν νέαν ζωήν εις τοῦς άγῶνας, διότι
οί επιφανέστεροι εὐγενεῖς τῆς Έλλάδος έθεώρουν τιμήν των νά
νικήσουν με τά τέθριππά των. Έκτὸς τούτου διηγωνίζοντο ἐδῶ
κήρυκες και σαλπικταί. Καλλιτέχναι δέ, ρήτορες και συγγραφεῖς
εῴσπευδον εις τήν φαῖδράν πανελληνιον πανήγυριν, διὰ νά επιδεί-
ξουν πρὸ τών συνηθροισμένων ὁμοεθνῶν τά άριστουργήματα τοῦ
λόγου ή τῆς τέχνης των.

Η τελευταία ήμέρα τών άγώνων ήτο άφιερωμένη εις τήν άπο-
ναμήν τών βραθειῶν. Τά βραβεῖα ήσαν στέφανοι εκ κλάδων τῆς
ιεράς-έλαιας, τήν όποίαν έπίστευον έτι ειχε φυτεύσει ὁ Ἡρακλῆς.
Ἄλλ' οί άπλοῖ αὐτοί στέφανοι άπετέλουν τιμήν μοναδικήν και
διὰ τοῦς νικητάς και διὰ τās πατρίδας των. Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ
Διός ήσαν τοποθετημένοι οί στέφανοι επί τραπέζης. Πρὸ τοῦ
εκεῖ συναγμένου πλήθους κήρυξ έξεφώνει τὸ ὄνομα και τήν πα-
τρίδα εκάστου νικητοῦ. Ὅταν δέ κάθε νικητῆς προσήρχετο, οί
έλληνοδίκαι έθετον επί τῆς κεφαλῆς του τόν στέφανον.

Βουλευτήριο

Ναός του Διός

Μέγας βωμός

Είχ. 97, 'Ολυμπία.

Όταν ὁ νικητὴς ἐπανήρχετο εἰς τὴν πατρίδα του, ὑπεδέχοντο αὐτὸν θριαμβευτικῶς, εἰς ἕνα του τὸν βίον ἐθεωρεῖτο ἱερός, δὲν ἐπλήρωνε κανένα φόρον καὶ εἶχε τιμητικὴν θέσιν εἰς τὸ θέατρον καὶ εἰς τὰς ἐορτάς. Εἰς ἀνάμνησιν δὲ τῆς νίκης του ὁ νικητὴς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἀνεγείρῃ εἰς τὴν Ὀλυμπίαν μνημεῖον, μετὰ τρεῖς δὲ νίκας καὶ τὸν ἀνδριάντα του.

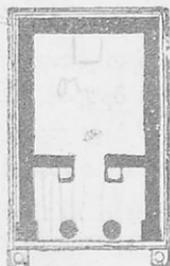
Ἡ εἰς οἰονδήποτε ἀγώνισμα νίκη ἦτο ἐπιφανής. Ἄλλ' ὅμως τὸ παλαιότερον ἐκ τῶν ἀγωνισμάτων, ὁ δρόμος, ἐξηκολούθησε νὰ θεωρῆται ὁ κυριώτερος τῶν ἀγώνων. Διὰ τοῦτο ἀπὸ τὸ ὄνομα τοῦ νικητοῦ εἰς τὸν δρόμον ὠνομάζοντο αἱ ὀλυμπιάδες. Αἱ ὀλυμπιάδες ἔγιναν ἀπὸ τοῦ 300 π. Χ. κοινὴ χρονολογικὴ περίοδος δι' ἄλλους τοὺς Ἕλληνας, ὠρίσθη δὲ ὡς πρώτη ὀλυμπιάς ἡ τοῦ 776, διότι ἀπὸ τότε εἶχον ἀρχίσει νὰ καταγράφωνται τὰ ὀνόματα τῶν ὀλυμπιονικῶν.

5. Ἡ τέχνη.

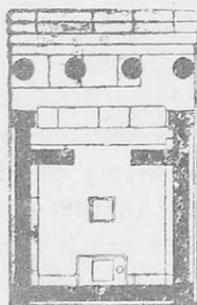
Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀρχαίων βασιλείων τῆς Κρήτης καὶ τῆς Πελοποννήσου ἦτο εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀρκετὰ προωδευμένη ἡ τέχνη. Ἄλλ' ἀφ' οὗ διὰ τῆς ἐπιδρομῆς τῶν Δωριέων ὁ μυκηναϊκὸς πολιτισμὸς ἐξηφανίσθη, ὠπισθοδρόμησε καὶ αὕτη. Ἡ τέχνη δὲν ἀνέλαβε παρ' ἀφ' οὗ ἀνέλαβον οἰκονομικῶς οἱ λαοὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, οἱ ὁποῖοι φεύγοντες τοὺς κατακτητὰς κατέφυγον εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Μ. Ἀσίας. Τότε ἐκεῖ ἤρχισαν νὰ καλλιεργοῦν τὰς τέχνας, τῶν ὁποίων τὰ ἔργα ἐπέβαλλον ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ λατρεία τοῦ θεοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὁ νέος δημόσιος βίος των. Εἰς τὰς πόλεις λοιπὸν τῆς Μ. Ἀσίας ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος ἀνεπτύχθησαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ ἀρχιτεκτονικὴ, ἡ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ, ἀπὸ αὐτὰς δὲ μετεδόθησαν καὶ εἰς τὴν ἑλλην Ἑλλάδα.

Ἀρχιτεκτονικὴ. Μετὰ τὴν κατάργησιν τῶν βασιλείων μέγαρα ἀνάγκτων δὲν ὑπάρχουν πλέον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ ἑλληνικὸς οἶκος ἦτο πάντοτε πολὺ ἀπλοῦς, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ δὲν εἶχε νὰ ἀσχοληθῇ μετὰ τὰ ἰδιωτικὰ οἰκοδομήματα. Ἐστράφη εἰς τὰ δημόσια ἰδίως δὲ εἰς τοὺς ναοὺς. Τότε εἶχε γενικευθῇ ἡ ἰδέα, ὅτι οἱ θεοὶ καὶ τὰ ἀγάλματά των εἶχον ἀνάγκην ἰδιαιτέρας κατοικίας, ἐπομένως ἤρχιζαν παντοῦ νὰ κατασκευάζουν ναοὺς.

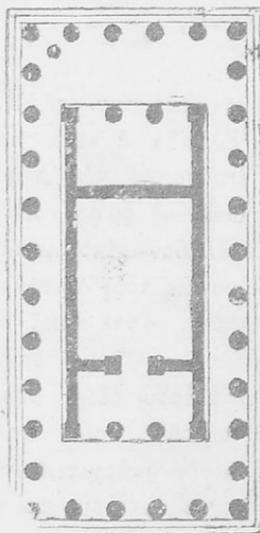
Ὁ ἑλληνικὸς ναὸς δὲν ἦτο, ὅπως ἡ χριστιανικὴ ἐκκλησία, προωρισμένος νὰ περιλαμβάνῃ τοὺς πιστοὺς, οἱ ὅποιοι προσήρχοντο διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Ἦτο ἡ κατοικία τοῦ θεοῦ. Τὸ πλῆ-

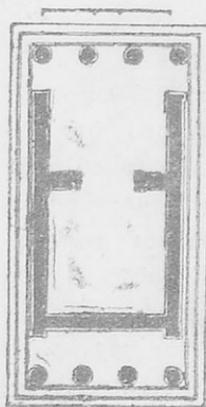
Εἰκ. 98.
Ναὸς ἐν παρασάσιν.

Εἰκ. 99.
Ναὸς πρόστυλος.

Εἰκ. 100.
Ναὸς περίπερος.

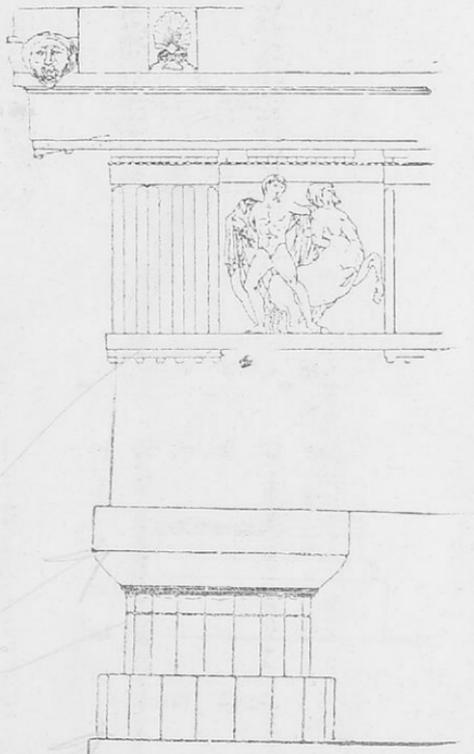
Εἰκ. 101.
Ναὸς ἀμφιπρόστυλος.

θος δὲν εἰσῆρχετο εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ, ἀλλ' ἔμεινεν ἔξω τοῦ ναοῦ γύρω ἀπὸ τὸν θωμὸν τοῦ θεοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ ναὸς τὴν ἀρχὴν του ἔλαβεν ἀπὸ τὰ ἀνάκτορα τῶν βασιλέων.

Ὁ ἀπλοῦστερος τύπος τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ ἀναπαριστᾷ τελείως τὸ μυκηναϊκὸν μέγαρον. Ἀποτελεῖται, ὅπως καὶ ἐκεῖνο, ἐκ Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μιάς αίθουσας (σηκός) και ενός προθύρου (πρόναος) προς ανατολάς, τὸ ὅποιον υποβασιάζεται ἀπὸ δύο κίονας καὶ ἀπὸ τὰς παραστάδας, δηλ. τὰς προεκτάσεις τῶν τοίχων τῆς αίθουσας. Ὁ ναὸς αὐτὸς ὀνομάζεται ναὸς ἐν παραστάσιν. Εἰς τὸ βάθος τοῦ σηκοῦ ὀρθοῦται τὸ ἄγαλμα τοῦ θεοῦ ἐκ ξύλου ἢ μαρμάρου ἢ ἑλεφαντοστοῦ, στολισμένον μὲ ἐνδύματα καὶ κοσμήματα.

Ἀργότερα τὸ πρόθυρον ἐσχηματίζετο μόνον διὰ σειρᾶς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὠνομάζετο πρόστυλος. Ἐνίοτε δὲ χάριν συμμετρίας κατεσκευάζετο διὰ σειρᾶς κίωνων καὶ εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν προπύλαιον (ὑπισθόδομος) ἴσμοιον πρὸς τὸ ἀνατολικόν καὶ τότε ὁ ναὸς ὠνομάζετο ἀμφιπρόστυλος. Εἰς τοὺς μεγαλυτέρους δὲ ναοὺς ἀργότερα προσέθετον καὶ ἀπὸ τὰς τέσσαρας πλευρὰς αὐτῶν σειρὰς κίωνων, ὅτε ὁ ναὸς ὠνομάζετο περίπτερος. Τέλος εἰς πολλοὺς ναοὺς προσετίθετο ὑπισθεν τοῦ σηκοῦ ἄλλο δωμάτιον, τὸ ὅποιον ἐχρησίμευε πρὸς φύλαξιν τῶν πολυτίμων ἀντικειμένων τοῦ ναοῦ.

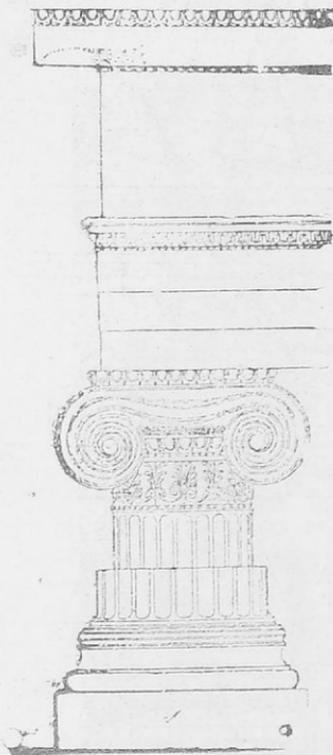
Εἰκ. 102. Δωρικὸς ὄρθμος.

Οἱ ἑλληνικοὶ ναοὶ ἦσαν χρωματισμένοι διὰ διαφόρων χρωμάτων, κίτρινου, κυανοῦ, ἐρυθροῦ, διέφερον δὲ μετὰξὺ τῶν ὡς πρὸς τοὺς κίονας καὶ τὰ ὑπεράνω αὐτῶν μέρη. Αἱ διαφοραὶ αὗται ὀνομάζονται ὄρθμοί. Διακρίνονται τρεῖς ὄρθμοί, ὁ δωρικὸς (σοβαρὸς καὶ βαρὺς), ὁ ἰωνικὸς (καμπύς καὶ ἐλαφρὸς) καὶ ὁ κορινθιακὸς (πολυτελής), ὅπως φαίνονται εἰς τὰς εἰκόνας.

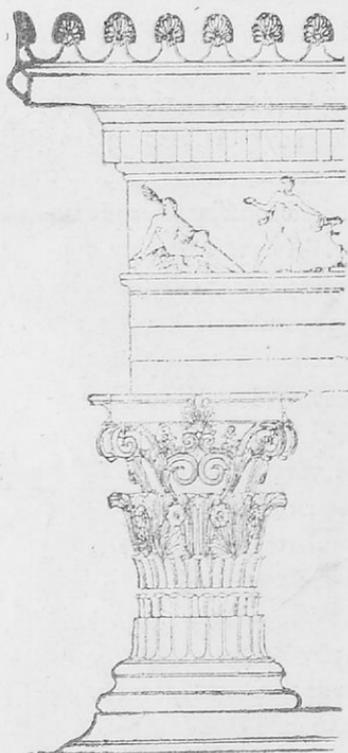
Ἄλλ' ὅλοι οἱ ναοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἐξηφανίσθησαν. Ἐρεῖ-

πια αὐτῶν ὑπολείπονται εἰς τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ χιόνες τινες εἰς τὴν Κόρινθον καὶ τὴν Αἴγινα.

Ζωγραφικὴ. Ἡ ζωγραφικὴ τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων δὲν

† Εἰκ. 103. Ἰωνικός ῥυθμός.

Εἰκ. 104. Κορινθιακός ῥυθμός.

Εἰκ. 105. Ἀέτωμα.

εἶναι εἰς ἡμᾶς γνωστὴ, διότι δὲν ἐσώθησαν ἔργα αὐτῆς. Μόνον λείψανα τῆς ζωγραφικῆς ἔχομεν τὰ ἀγγεῖα τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, πᾶ ὅποια ἀνευρέθησαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, Ἀσίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἐπὶ τῶν ἀγγείων αὐτῶν εἶναι σχεδιασμένοι διάφοροι σκηναὶ ἀπὸ τὴν μυθολογίαν, κύκλοι, ῥόδα, ζῶα καὶ ἄλλα κοσμήματα.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Γλυπτική. Ὅπως εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τοιαυτοτρόπως καὶ εἰς τὴν πρόοδον τῆς γλυπτικῆς πρὸ πάντων συνετέλεσεν ἡ ἀνάπτυξις τῆς θρησκείας καὶ τῆς λατρείας. Ὁ θεὸς

Εἰκ. 106. Κόρη ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.

ἔπρεπε νὰ παρίσταται αὐτοπροσώπως μετὰ τῶν πιστῶν καὶ νὰ διαμένῃ εἰς τὴν ἐπίγειον κατοικίαν του, τὸν ναόν. Ἐπειτα δὲ νὰ εἴπρεπε νὰ στολισθῇ. Ὁ γλύπτης λοιπὸν ἦτο ἀπαραίτητος βοηθὸς τοῦ ἀρχιτέκτονος. Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἐκτός τῶν λόγων τούτων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς συνετέλεσαν προσέτι ἀφ' ἐνὸς μὲν ἢ ἀνάγκῃ τὴν ὅποιαν οἱ πιστοὶ ἤσθάνοντο νὰ προσφέρουν εἰς τοὺς ναοὺς τῶν θεῶν ἀγάλματα νέων ἢ νεανίδων, διὰ νὰ εἶναι διαρκῆ ἐνθύμια τῆς εὐσεβείας των, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἢ συνήθεια νὰ ἐγείρουν ἐπὶ τῶν τάφων ἀγάλματα, τὰ ὅποια ἀναπαρίστανον τὸν νεκρὸν εἰς τινὰ στάσιν οἰκογενειακῆν.

Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφθονία τοῦ μαρμάρου ὑπῆρξεν ἐπίσης σπουδαῖος λόγος πρὸς ἀνάπτυξιν τῆς γλυπτικῆς.

Τὰ ἀρχαιότατα ἑλληνικὰ ἀγάλματα τῶν θεῶν ἦσαν ἀπὸ ξύλου, εἶχον δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστοὺς, τὰς κνήμας συνηνωμένας καὶ τοὺς βραχίονας προσκολλημένους εἰς τὸ σῶμα. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον οἱ γλύπται ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα μὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοικτούς, τοὺς βραχίονας χωρισμένους ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ τὰς κνήμας εἰς τὴν στάσιν τοῦ βαδίζειν. Μετ' ὀλίγον ἤρχισαν νὰ μεταχειρίζονται τὸν μαλακὸν λίθον. Τέλος ἤρχισαν νὰ κατασκευάζουν ἀγάλματα ἀπὸ χαλκὸν καὶ ἀπὸ μάρμαρον.

Τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Αἰγίνης, τὰ ὅποια σήμερον εὐρίσκονται εἰς τὸ Μόναχον.

Ὅλαι αἱ μορφαὶ αὐτῶν ἔχουν ἕν χαρακτηριστικὸν μειδιάμα, μὲ τὸ ὅποιον οἱ τεχνῖται προσεπάθουν νὰ δώσουν ζωὴν εἰς τὰ ἀγάλματά των. Οἱ πόδες καὶ αἱ χεῖρες καταπίπτουν βαρέως, ἀλλὰ τὰ σῶματα εἶναι στερεὰ καὶ βωμαλέα. Ὡσαύτως τῆς ἐποχῆς αὐτῆς εἶναι τὰ ἀγάλματα τὰ ὅποια ἐδρέθησαν χωσμένα εἰς τὴν Ἀκρόπολιν καὶ εὐρίσκονται τώρα εἰς τὸ μουσεῖον αὐτῆς. Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τοὺς περσικοὺς πολέμους εἶχον κρύψει εἰς τὴν γῆν, διότι ἠκρωτηριάσθησαν ἀπὸ τοὺς Πέρσας. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι κόραι (ἀφιερῶματα εἰς τὴν Ἀθηνᾶν), αἱ ὅποια φοροῦν μακρὸν χιτῶνα καὶ ἱμάτιον μὲ μεγάλας πτυχάς, ἔχουν τὰς κόμας κτενισμένας μὲ ἐπιμέλειαν, εἶναι χρωματισμέναι μὲ ζωηρὰ χρώματα καὶ ἔχουν ὅλαι τὸ ἴδιον χαρακτηριστικὸν μειδιάμα.

6. Ἡ ποίησις.

Ἡ προηγουμένη περίοδος ἦτο ἐποχὴ ἥρωικῆ. Ἦτο λοιπὸν φυσικὸν κατ' αὐτὴν οἱ ποιηταὶ νὰ κάμνουν ποιήματα, μὲ τὰ ὅποια νῦν ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ ἴνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πόλιτικῆς τοιοῦτος

ποιητής ἦτο ὁ **Ὅμηρος**. Κατὰ τοὺς μετέπειτα ἕως χρόνους εἰς ἕλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐπικρατοῦν ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι, τὸ ἔθνος ἐπιδίδεται εἰς τὸν ἀποικισμὸν καὶ τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ βίος του μεταβάλλεται. Δὲν ἦτο δυνατόν λοιπὸν νὰ ἀρχῆται πλεόν εἰς τὰ ποιήματα αὐτά. Εἶχεν ἀνάγκην ἀπὸ ποιήματα, τὰ ὅποια νὰ ἐκφράζουσαν τὰ αἰσθήματα, τὰ πάθη καὶ τὰς σκέψεις του (*λυρική ποιήσεις*). Διὰ τοῦτο τοιαῦτα ποιήματα κάμνουν τώρα οἱ ποιηταί. Περιφημότεροι δὲ ποιηταὶ τῆς περιόδου αὐτῆς εἶναι ὁ **Τυρταῖος** ἀπὸ τὴν Σπάρτην, ὁ **Ἀρχίλοχος** ἀπὸ τὴν Πάρον, ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ὁ **Σιμωνίδης** ἀπὸ τὴν Κέα καὶ ὁ **Πίνδαρος** ἀπὸ τὰς Θήβας.

7. Ἡ φιλοσοφία.

Κατὰ τὸν ἑνὸν αἰῶνα εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις παρουσιάσθησαν ἀνθρώποι σοφοὶ καὶ πρακτικοί, οἱ ὅποιοι μὲ διάφορα σύντομα ῥητὰ (γνώθι σαυτόν, πᾶν μέτρον ἄριστον κ.τ.λ.) ἐδίδασκον τοὺς ἀνθρώπους πῶς πρέπει νὰ ζοῦν διὰ νὰ εἶναι εὐτυχεῖς. Τοὺτους ὠνόμαζον σοφοὺς. Ἀργότερα ἔλεγον οὗτοι οἱ σοφοὶ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἦσαν ἑπτὰ. Οἱ περιφημότεροι ἐξ αὐτῶν ἦσαν ὁ **Θαλῆς** ἀπὸ τὴν Μίλητον, ὁ **Βίας** ἀπὸ τὴν Πριήνην, ὁ **Πιττακὸς** ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην καὶ ὁ **Σόλων** ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Κατὰ τοὺς ἰδίους ἕως χρόνους μερικοὶ ἀπὸ τὰς ἀποικίας προσπαθοῦν νὰ ἐξηγήσουσαν τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ νὰ εὑροῦν τὴν πρώτην ἀρχὴν τοῦ κόσμου. Αὗτοι ὠνομάσθησαν **φυσικοὶ φιλόσοφοι**. Περιφημότεροι δὲ ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ὁ **Θαλῆς**, ὁ **Πυθαγόρας**, ὁ **Ξενοφάνης** καὶ ἄλλοι.

8. Ἡ γραφή.

Τὴν γραφὴν οἱ Ἕλληνες ἐδιδάχθησαν ἀπὸ τοὺς Φοίνικας καὶ ἐτελειοποίησαν αὐτὴν ἀπὸ τὸν ἑνὸν αἰῶνα. Ἀλλὰ κατ' ἀρχὰς ἡ χρῆσις αὐτῆς ἦτο περιορισμένη. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἕως ἐγενεκεύθη εἰς ἕλην τὴν Ἑλλάδα, ὥστε εἰς τὸ τέλος τοῦ ἑνὸς αἰῶνος π. Χ. εἶχε γίνεαι κοινή.

9. Ὁ ἰδιωτικὸς βίος.

Ὁ ἰδιωτικὸς βίος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν εἶναι ἀκόμη ἀπλοῦς καὶ ἁπλοῦς. Ἡ ἡγεμονία ἀπὸ τὸ ἰσοπέδιο τοῦ ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Αἱ οἰκίαι ἦσαν μικραὶ καὶ χαμηλαί, τὰ δὲ δωμάτια χωρὶς παράθυρα καὶ μὲ τοὺς τοίχους ἀπλῶς ἀσβεστομένους.

Ἐπιπλα ἔχουν τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα. Πέριξ τοῦ τοίχου

Εἰκ. 107. Δεξιλέως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμειοῦ).

ὑπάρχει χαμηλὸν διδάνειον. Ἐκτός δὲ αὐτοῦ ὑπάρχουν ἔδραι μὲ ἐρεισίωτον ἢ καὶ χωρὶς αὐτὸ διαφόρων σχημάτων, ἕως φαίνονται ἐν τῇ εἰκόνι 76. Ὁ βασιλεὺς ἐπιθρόνος ἀπομένοντα

νει μόνον ὡς ἔδρα τῶν θεῶν. Ἡ ἐξ Ἀνατολῆς δὲ εἰσαχθεῖσα
 συνήθεια νὰ τρώγουν ἐξαπλωμένοι ἔκαμιν ἀπαραιτήτους τὰς
 χαμηλὰς κλίνας καὶ τραπέζας. Ἀγγεῖα τῶρα ἔχουν ἐκτὸς τῶν

Εἶς, 108. Διδσοκαλίον.

πηλίνων καὶ μετάλλινα, πρὸς φύλαξιν τέλους τῶν ἐνδυμάτων καὶ
 ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων εἶχον κιβώτια.

Διὰ τὸν φωτισμὸν ἀπὸ τῆς ἐποχῆς αὐτῆς ἀρχίζει νὰ γίνεταί
 χρῆσις τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπομένως τῶν λύχνων, οἱ ἑποιοὶ ἀντικαθι-
 στοῦν τὰς ὀμηρικὰς δάδας.

Χωροῦν-Σακελλαίου Ἱστορία Α' Γουμ. ἔκδ. 9η 1938.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Ἡ ἐνδύμασι ἀξιοκαλοῦται σχεδὸν ἡ ἰδία. Τὰ ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν ἑχιτῶν, τὸ ἱμάτιον καὶ τὰ ὑποδήματα. Ὁ χιτῶν (λινοῦν ὑποκάμισον) ἐφθανε μέχρι τῶν ποδῶν καὶ ἐδένετο εἰς τὴν μέσῃν μὲ ζωστήρα. Μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον αἱ γυναῖκες ἐσχημάτιζον τὸν λεγόμενον κόλπον. Τὸ ἱμάτιον ἦτο ὕφασμα μάλλινον, διὰ τοῦ ὁποῖου μὲ πολλὴν τέχνην ἐτυλίσσοντο. Τὰ ὑποδήματα ἀφῆνον τὸ ἄνω μέρος τοῦ ποδὸς ἀκάλυπτον καὶ ἐδέοντο μὲ λωρία. Τὰ κοσμήματα ἀφῆνοντα διὰ τὰς γυναῖκας καὶ γίνονται κομψότερα. Μόνον ὁ δακτύλιος, ἐπειδὴ ἐχρησίμευε καὶ ὡς σφραγίς, παρέμεινε καὶ εἰς τοὺς ἀνδρας.

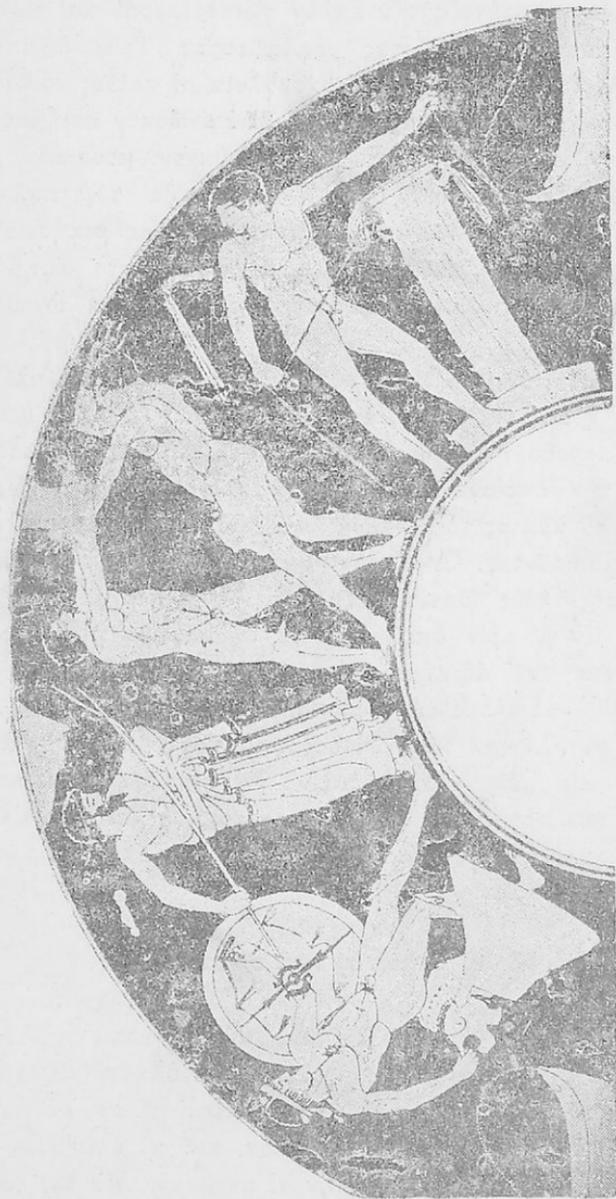
Αἱ τροφαὶ εἰς τὰ καθημερινὰ γεύματα ἦσαν ἐπίσης ἀπλοῦστεραι. Κριθαρίνη ἢ ἐκ σίτου πίττα, ὄσπρια, πράσα, κρόμμυα καὶ σῦκα ἀπετέλουν τὴν συνήθη τροφήν των, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ ἀπλοῦν μὲν, ἀλλὰ θρεπτικὸν ψητὸν τῶν ὀμηρικῶν ἡρώων. Ἀπὸ τῶν χρόνων ὅμως τούτων γίνεται ἐπίσης χρῆσις τῶν ἐλαίων καὶ τοῦ ἐλαίου, ὡσαύτως δὲ τῶν ἰχθύων καὶ τῶν πτηνῶν, τὰ ὅποια κατὰ τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους ἐπεριφρονοῦντο.

Μετὰ τὸ γεῦμα τὸ ἑσπέρας, τὸ ὅποῖον ἐλαμβάνετο κατὰ τὴν ὄσιν τοῦ ἡλίου, ἐνίστε ἐπηκολούθει συμπόσιον, κατὰ τὸ ὅποῖον ἐπινον οἶνον, ἀλλὰ πάντατε ἀναμειγμένον μὲ διπλάσιον ἢ καὶ τριπλάσιον νερόν. Κατὰ τὸ συμπόσιον διεσκέδαζον μὲ φαιδράς συζητήσεις, μὲ ἄσματα καὶ μὲ διάφορα παιγνίδια.

Σχεδὸν ὅλοι ἦσαν ἔγγαμοι. Τοῦτο ἐπέβαλλεν ἡ διατήρησις τοῦ γένους, διότι ἐὰν τοῦτο ἐξηλείφετο, ἀναγκασίως θὰ ἔπαυε καὶ ἡ λατρεία τῶν προγόνων. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐθεωρεῖτο δυστύχημα ἢ ἔλλειψις ἀρρένων τέκνων καὶ ἐθεραπεύετο διὰ τῆς υἰοθεσίας. Ἡ θέσις δὲ τῆς γυναικὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀρχίζει νὰ καλυτερεύῃ.

Ἡ ταφή τῶν νεκρῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἐπικρατεῖ καὶ ἡ καύσις τῶν νεκρῶν, ἢ ὅποια εἰσῆχθη ἐκ τῆς Ἀσίας, καὶ ἡ ταφή. Ἀντιθέτως δὲ πρὸς τοὺς ὀμηρικοὺς χρόνους τώρα ἐθεωρεῖτο ὑποχρεωτικὴ ἡ ταφή καὶ τοῦ ἐχθροῦ καὶ τοῦ ξένου. Αἱ νεκροπόλεις εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἦσαν ἔξω τῆς πόλεως. Ἐπὶ τῶν τάφων μέχρι μὲν τοῦ 8ου αἰῶνος ἐτίθεντο ἀγγεῖα μεγάλα, ἀπὸ τοῦ 600 δὲ στήλαι μαρμαρίναι μὲ εἰκόνα τοῦ νεκροῦ ζωγραφιστήν (εἰκ. 107) ἢ ἀνάγλυφον ἢ μὲ εἰκόνας ζῶων (σφιγγός, λέοντος) ὡς φυλάκων τοῦ τάφου.

Ἡ ἀγωγή τῶν νέων. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις τῆς Ἑλλάδος, πλὴν τῆς Σπάρτης, ἡ παιδεία τῶν τέκνων ἀφήνετο εἰς τὴν

Εἰκ. 109. Παιδεία.

φροντίδα τῶν γονέων καὶ σκοπὸν εἶχε τὴν ἀρμονικὴν μίμωσιν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος. Ἀπὸ τοῦ 7ου μέχρι τοῦ 18ου Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ το Ἰνστιτούτο Εκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

έτους τῆς ἡλικίας των οἱ παῖδες τῶν ἐπωσθήποτε εὐπόρων αἰκογενειῶν παρεδίδοντο εἰς παιδαγωγούς, συνήθως δούλους, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον αὐτοὺς τὴν καλὴν συμπεριφορὰν καὶ συνῴδουν εἰς τὰ διδασκαλεῖα καὶ τὰς παλαιστράς. Τοὺς διδασκάλους ἐπλήρωνον οἱ γονεῖς. Εἰς τὰ διδασκαλεῖα οἱ παῖδες ἐδιδάσκοντο ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀρίθμησιν, ἀνεγίνωσκον ποιήματα καὶ ἀπεστήθιζον αὐτά, προσέτι δὲ ἐμάνθανον μουσικὴν, δηλαδὴ ἄσμα, λύραν καὶ κιθάραν (εἰκ. 108). Εἰς δὲ τὰς παλαιστράς ἤσκηοντο εἰς τὴν γυμναστικὴν (εἰκ. 109). Τὰς ἀσκήσεις ὅμως αὐτὰς ἐξηκολούθουν καὶ κατέπιν, ἀφ' οὗ ἐγίνοντο ἔφηβοι καὶ ἄνδρες, εἰς τὰ δημόσια γυμναστήρια, τὰ ὅποια ὠνομάζοντο γυμνάσια.

Ἡ Δικαιοσύνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πάυει πλέον νὰ ἐπικρατῆ ἢ αὐτοδικία. Τὸ ἔγκλημα πάυει πλέον νὰ θεωρῆται ἰδιωτικὴ προσβολὴ καὶ θεωρεῖται προσβολὴ τῆς δημοσίας τάξεως, διὰ τὴν ὁποίαν ἐνδιαφέρεται τὸ κράτος. Ἀναγνωρίζεται λοιπὸν εἰς τὸ κράτος τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ αὐτὸ τὴν ποινὴν εἰς τοὺς ἀδικούντας. Διὰ τοῦτο καταγράφονται οἱ νόμοι, συμφώνως πρὸς τοὺς ὁποίους ἔπρεπε νὰ τιμωρῆται ὁ ἀδικῶν ὡσαύτως, ἐν ᾧ πρὶν ὑπεύθυνος διὰ τὸ ἀδίκημα ἦτο ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ ἀδικήσαντος, τώρα τὸ ἀδίκημα θεωρεῖται προσωπικὸν καὶ ἐπομένως ἡ ποινὴ βαρύνει μόνον τὸν ἀδικήσαντα. Ἡ μεγαλύτερα ὅμως πρόοδος ὑπῆρξεν, ὅτι δὲν ἀπέβλεπον πλέον εἰς μόνον τὴν πράξιν ἀνεξαρτήτως τῶν περιστάσεων καὶ τῶν προθέσεων τοῦ ἀδικήσαντος. Ὁ Δράκων εἰς τὰς Ἀθήνας διακρίνει τὰς διαφόρους περιστάσεις τῆς ἀνθρωποκρατίας.

10. Ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος.

Ὁ στρατὸς. Εἰς τὰς ἑλληνικὰς πόλεις κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ὁ πολίτης ὑπόκειται εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καθ' ἕνα τὸν σχεδὸν τὸν βίον. Ὁ στρατὸς ἀποτελεῖται μόνον ἐκ πολιτῶν. Ἀλλ' ὅμως λαμβάνουν μέρος εἰς αὐτὸν καὶ οἱ ἐλεύθεροι κάτοικοι τῆς πόλεως (εἰς τὴν Σπάρτην οἱ περίοικοι, εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ μέτοικοι).

Ἡ στρατιωτικὴ ἐξάσκησις γίνεται ἀπὸ τοῦ 18ου μέχρι τοῦ 20ου ἔτους τῆς ἡλικίας τῶν πολιτῶν. Μετὰ τὸ 20ὸν ἔτος ὁ πο-

78. Λήκυθος.....	Σελίς	69
79. Φιάλη.....	>	69
80. Ἐνδυμασία: Κρητῶν.....	>	70
81. Ἐνδυμασία: ἀνδρῶν ἡπειρωτικῆς Ἑλλάδος.....	>	70
82. Ἐνδυμασία: γυναικῶν.....	>	71
83. Πολεμισταὶ ἑμμηρικῶν χρόνων.....	>	73
84. Πολεμικὸν ἄρμα.....	>	73
85. Ἀγγεῖον ἐκ Μήλου μὲ ψυτικὴν διακόσμησιν.....	>	74
86. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης ἀπὸ μαῦρον λίθον μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις.....	>	76
87. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ γραπτὴν διακόσμησιν.....	>	77
88. Ἀγγεῖον ἐκ Κρήτης μὲ ζωϊκὴν διακόσμησιν.....	>	78
89. Χρυσὰ ποτήρια ἐκ Μυκηνῶν.....	>	78
90. Χρυσοὶ δακτύλιοι ἐκ Μυκηνῶν.....	>	79
91. Ὀλυμπία.....	>	118
92. Ὀλυμπία.....	>	120
93. Νάος ἐν παραστάσιν.....	>	122
94. Νάος παράστυλος.....	>	122
95. Νάος περίστυλος.....	>	122
96. Νάος ἀμφιπρόστυλος.....	>	122
97. Δωρικὸς ρυθμὸς.....	>	123
98. Ἰωνικὸς ρυθμὸς.....	>	124
99. Κορινθιακὸς ρυθμὸς.....	>	124
100. Ἀέτωμα.....	>	124
101. Κόρη Ἀκροπόλεως Ἀθηνῶν.....	>	125
102. Δεξιλέως (ἐπιτυμβία πλάξ ἐκ τοῦ Κεραμεικοῦ).....	>	128
103. Διδασκαλεῖον.....	>	129
104. Παλαίστρα.....	>	131
105. Ὀπλίτης.....	>	133
106. Πεντηκόντορος.....	>	133
107. Τριήρης.....	>	134

B' ΧΑΡΤΑΙ

1. Τῶν ἀνατολικῶν λαῶν.....	>	17
2. Τῆς Ἑλλάδος.....	>	42
3. Τῶν ἐλληνικῶν ἀποίκιων.....	>	85
4. Τῆς Πελοποννήσου.....	>	96
5. Τῆς Ἀστικῆς.....	>	103

(Φαινόμενα γραμμών και σημείων
κατασκευασμένων) εδάφους

1
A
και
σε μέτ.
H
20ου έτος.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐχόντες ὑπ' ἄφει τὸ ἄρθρον 3 τοῦ Νόμου 5045, καὶ τὴν ἀπόφασιν τῆς οὐδαίας κριτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως, τὴν περιλαμβανομένην εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 510 πρακτικὸν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Γνωμοδοτικοῦ Συμβουλίου, ἀποφασίζομεν, ὅπως ἐγκριθῆ ὡς διδακτικὸν βιβλίον πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Α' τάξεως τῶν Γυμνασίων τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἱστορία τῶν Ἀνατολικῶν Ἐθνῶν καὶ τῆς Ἑλλάδος*» βιβλίον τῶν Ἄ. Ν. Χωραφᾶ καὶ Ἀ. Σακελλαρίου διὰ μίαν πενταετίαν ἀρχομένην ἀπὸ τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1932—33 ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅπως ὁ συγγραφεὺς συμμορφωθῆ κατὰ τὴν ἐκτύπωσιν τοῦ βιβλίου τούτου πρὸς τὰς ὑποδείξεις τῆς κριτικῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ Ὑπουργὸς
Π. ΠΕΤΡΙΔΗΣ

*Ἄρθρον 3ον τοῦ Π. Διατάγματος
«Περὶ τοῦ τρόπου τῆς διατιμῆσεως τῶν ἐγκεκριμένων
διδακτικῶν βιβλίων».*

Τὰ διδακτικὰ βιβλία τὰ πωλούμενα μακρὰν τοῦ τόπου τὸν ἐπιτρέπεται νὰ πωλῶνται ἐπὶ τιμῇ ἀνωτέρᾳ κατὰ βάσει τοῦ παρόντος Διατάγματος κανονισθεῖσης πρὸς ἀντιμετώπισιν τῆς δαπάνης συσκευῆς καὶ ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ μέρους λευτείας ἀφ' ἧς τὸ ἔκτακτον ἐπιμεληθῆναι τὸν Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς